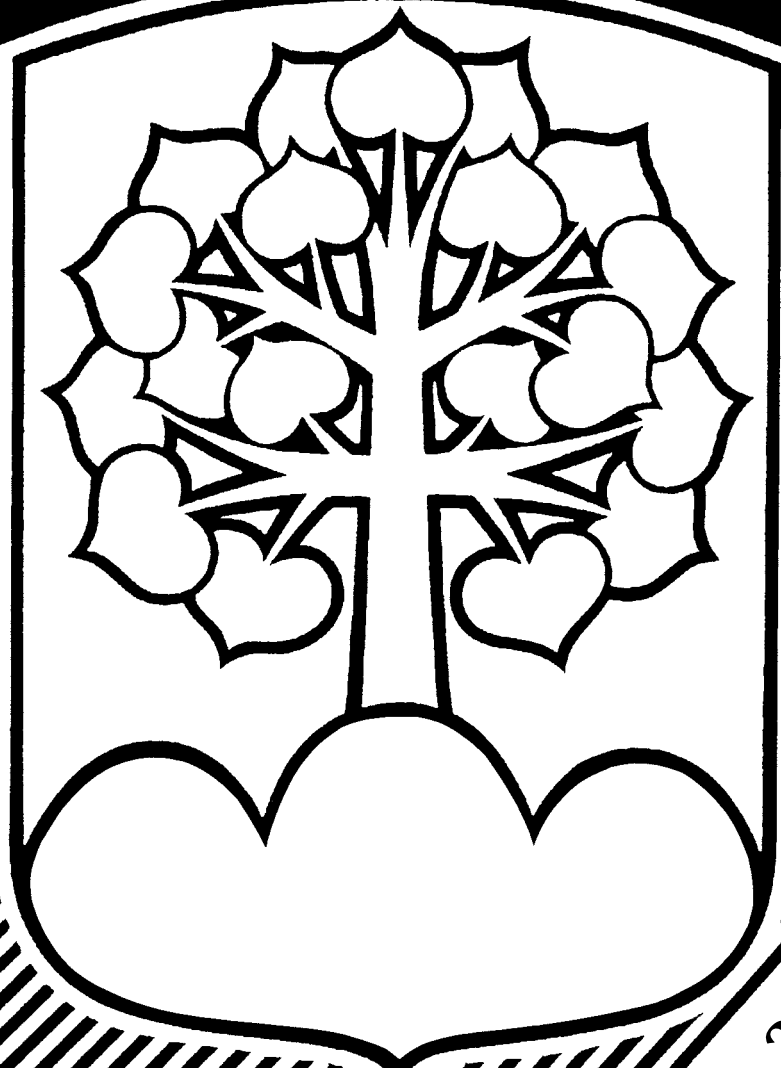

GENEALOGICKO - HERALDICKÝ
HLAS

ČASOPIS SGHS MARTIN

1-2
2014

SLOVENSKÁ GENEALOGICKO- HERALDICKÁ SPOLOČNOSŤ

člen Medzinárodnej konfederácie genealogických
a heraldických spoločností
www.genealogy-heraldry.sk

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
(zal. 1991 v Martine) podporuje záujemcov
o genealógiu, heraldiku a príbuzné disciplíny,
osobitne tých, ktorí skúmajú pôvod
a príbuzenské vzťahy slovacikálnych rodín
a osobností.

Za týmto účelom poskytuje konzultácie,
organizuje vedecké a vzdelávacie podujatia,
vydáva periodikum Genealogicko-heraldický hlas
a ďalšie publikácie, pripravuje rôzne výskumno-
zberateľské akcie, buduje vlastnú knižnicu
a archív.

ČLENSTVO

Spoločnosť je otvorená pre domácich
i zahraničných členov. Členstvo (individuálne
alebo kolektívne) vzniká po zaregistrovaní
vyplnenej prihlášky a zaplatení členského
príspevku na príslušný kalendárny rok

ČLENSKÉ PRÍSPEVKY

Slovensko:

EUR 7,00/rok

EUR 5,00/rok pre študentov a dôchodcov

Česká republika:

EUR 9,00/rok

Pokiaľ je to možné, príspevky poukazujte
priamo na účet SGHS

KONTAKT

Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin
Telefón: 043/245 14 59
E-mail: genealogy@snk.sk

BANKOVÉ SPOJENIE

Názov príjemcu: Slovenská genealogicko-
heraldická spoločnosť

Adresa: J. C. Hronského 1, 036 01 Martin

Číslo účtu: 17237362/0200

IBAN: SK630200000000017237362

BIC (swiftový kód): SUBASKBX

Názov banky: Všeobecná úverová banka, a. s.

Adresa banky: M. R. Štefánika 2, 036 01 Martin

GENEALOGICKO-HERALDICKÝ HLAS

Časopis Slovenskej
genealogicko-heraldickej spoločnosti
a Slovenskej národnej knižnice
– Národného biografického ústavu.
Vychádza 2-krát do roka.
Predplatné zahrnuté v členskom
príspevku.

Ročník 24/2014, číslo 1 – 2.

Zostavovateľ a zodpovedný redaktor:

Mgr. Milan Šišmiš

Redakčná rada:

PhDr. Peter Keresteš, PhD.

Doc. PhDr. Vladimír Rábik, PhD.

PhDr. Radoslav Ragač, PhD.

Technická spolupráca:

Ivan Bílý

Príspevky v tomto čísle posúdili členovia
redakčnej rady a ďalší odborní spolupra-
covníci.

© Slovenská genealogicko-heraldická
spoločnosť, Martin 2015

ISSN 1335-0137

ĎAKUJEME ZA 2 % Z VAŠEJ DANE

Slovenská genealogicko- heraldická spoločnosť

Sídlo: Nám. J. C. Hronského 1.
036 01 Martin
IČO: 14225875
Právna forma:
Občianske združenie
podľa zákona č. 83/1990 Zb.

Informácie a formuláre:
<http://www.genealogy-heraldry.sk/slo/podpora.html>

OBSAH

ŠTÚDIE

- Leon Sokolovský
*Stratené armálesy Turčianskej a Trenčianskej
stolice* 3
- Peter Keresteš
Sfalšované armálesy a ich falšovatelia 13
- Jan Županič
*Renovizační listiny ve světle materiálů
šlechtického archivu c. k. ministerstva vnitra* 39

HERALDICKÝ ALBUM

- Júlia Ragačová
Točkovci z Kláštora pod Znievom 49

SKÚSENOSTI

- Milan Šišmiš
O tvorbe a životospráve 55
- Zdeněk A. Eminger
O hľadani slov 57
- Susunaga Weeraperuma
O putovaní za tichom 59
- Zdeněk Urban
Meditácia 61

ANOTÁCIE – GLOSÝ

KRONIKA 70

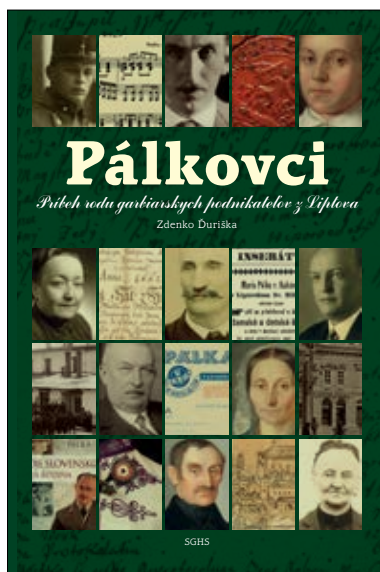
PRÍLOHA

- Správa o činnosti Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti, 2012 – 2014* 72
- Predstavitelia Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti* 75

ROZHLADY

- Romano i gadžikano nav*
O pôvode Rómov 76

FROM THE CONTENTS 79

Zdenko Ďuriška

PÁLKOVCI

PRÍBEH RODU GARBIARSKYCH PODNIKATEĽOV Z LIPTOVA

„Pálkovci boli jedným z rodov, vďaka ktorým stojíme teraz tam, kde sme,“ píše v doslove k tejto publikácii renomovaný slovenský historik Roman Holec. Ide o ságu rozvetveného podnikateľského rodu, ktorého členovia výrazne zasiahli do života Slovenska a Slovákov v 19. i 20. storočí – výsledok mnohoročných, rozsiahlych a poctivých výskumov Zdenka Ďuriška, v súčasnosti najvýznamnejšieho slovenského historika-genealóga.

Pevná väzba, 540 strán, 12 tabuliek, 560 fotografií

Cena: 20,00 EUR (+ poštovné)

Členovia SGHS majú 10% zľavu

Objednávky

www.genealogy-heraldry.sk/slo/objedna.html

TEL.: 043-245 14 59

STRATENÉ ARMÁLESY TURČIANSKEJ A TRENČIANSKEJ STOLICE

Leon Sokolovský

V roku 2010 som vydal knižnú monografiu, v ktorej som sa pokúsil načrtnúť vznik a vývoj pečatí a znakov stolíc na Slovensku.¹ Okrem iného som v nej zdôrazňoval, že mnohé veci bude potrebné ešte overiť, spresniť, doplniť aj korigovať osobitnými štúdiami zameranými na jednotlivé stolice.

Už počas práce na tejto knižke a zavŕšení jej rukopisu sa totiž v tomto smere ukázali niektoré konkrétne problémy a otázky, ktoré som v danej chvíli nevedel vyriešiť, na ktoré som, najmä kvôli absencii pramenných podkladov, nedokázal dostatočne či dokonca vôbec, prípadne aspoň hypoteticky odpovedať. Tak som sa historickej pravde priblížil niekedy viac, inokedy menej. Vtedy som ešte netušil, že k spresneniu zatiaľ aspoň dvoch z v mojej knihe uvedených nejasností sa dostanem nie dlho po jej vydaní aj ja sám.

Ako vyplýva už z názvu tohto príspevku, ide o dva, pre mňa v čase prác na spomínanej knižke „stratené“ archívne dokumenty, presnejšie prvé erbové listiny (armálesy) Turčianskej a Trenčianskej stolice. Informácie o nich sa mi do rúk dostali viac-menej náhodou, v oboch prípadoch vďaka riaditeľovi Slovenského národného archívu v Bratislave dr. Radoslavovi Ragačovi.

Armáles Turčianskej stolice

Pri jednej z návštev v Slovenskom národnom archíve, v apríli 2012, na ktorej som sprevádzal docenta Tomáša Krejčíka z Masarykovej univerzity v Brne ako hosťa našej Katedry archívnictva a pomocných vied historických Filozofickej fakulty Univerzity Komenského, nám dr. Ragač predložil na ukážku, okrem iného, aj niekoľko erbových listín. Doslova s úžasom som medzi nimi zbadal originál armálesu Turčianskej stolice z roku 1557.² Tento armáles som totiž pôvodne hľadal tam, kde mal byť a isto aj pôvodne bol uložený – v archívnom fonde Turčianskej stolice, ktorý je v súčasnosti deponovaný v Štátnom archíve v Bytči. No neúspešne.

Ako som neskôr zistil, niekedy (nevieme kedy, ani pri akej príležitosti) sa dostal do Maďarského krajinského archívu v Budapešti. Odtiaľ ho v rámci výmeny archívnych dokumentov s Maďarskom, spolu s niektorými ďalšími písomnosťami, vrátili na Slovensko v roku 1968. A tak bol „dočasne“ uložený vo vtedajšom Štátnom slovenskom ústrednom archíve v Bratislave. Tu potom na dlhý čas zapadol do zabud-

¹ SOKOLOVSKÝ, Leon. *Pečate a znaky stolíc na Slovensku*. Bratislava: Filozofická fakulta UK, 2010, 240 s.

² Slovenský národný archív, Bratislava, Zbierka nezaradených armálesov.

Armáles Turčianskej stolice z 1. novembra 1557

nutia. Len prededávnom ho medzi inými materiálmi objavil v tom čase pracovník Slovenského národného archívu Mgr. Robert G. Maretta.

O existencii tohto armálesu som pôvodne zapochyboval, aj keď som ju celkom nevylúčil.³ Mal som na to viacero relevantných dôvodov, no najmä spôsob pečatenia turčianskych listín pred rokom 1640. Preto som aj kópiu miniatúry erbu na tejto listine hypoteticky dotoval až k roku 1639.⁴ Na rozdiel od uvedenej miniatúry som však na k nemu príslušný text (obsah), respektíve jeho prepis, pri všetkej snahe nedokázal natrafiť. Aj to bola jedna z príčin, prečo som o vzniku turčianskeho stolického armálesu už v roku 1557 do značnej miery neveril.⁵ Jeho objavením sa však situácia zásadne mení. Všimnime si ho teda bližšie.

Už pri zbežnom prezretí textu je evidentné, že vychádza z formulára, ktorý uhorská kráľovská kancelária mala pripravený a použila pri vydaní prvých stolických armálesov (Hontianska, Liptovská, Nitrianska, Trenčianska, Zemplínska a ďalšie stolice) hneď po schválení zákonného článku 62 vo februári 1550.⁶ Pri jeho podrobnejšom preskúmaní zisťujeme vo všeobecných pasážach len niekoľko

³ SOKOLOVSKÝ, ref. 1, s. 176.

⁴ SOKOLOVSKÝ, ref. 1, s. 175.

⁵ Ďalším zo spomínaných dôvodov bolo napríklad to, že som o tomto armálese (alebo aspoň o jeho prepise) nenašiel žiadne záznamy ani v *Inventári archívneho fondu Turčianska župa* (1970) v Štátnom archíve v Bytči.

⁶ SOKOLOVSKÝ, ref. 1, s. 238.

drobných odchýlok. Sú dvojakého charakteru. Buď ide o časovú aktualizáciu vyjadrenia a situácie, keďže tento armáles bol napísaný o sedem rokov po skoncipovaní formulára (napríklad: *proxime preterito et aliis diebus sequentibus* → *profesto Epiphaniarum Domini anni milesimi quingentesimi quinquagesimi*), alebo o drobné štylistické obmeny (typu *in hac ipsa dieta* → *in praedicta dieta*) a pod. Na podstate, ani na význame obsahu listiny však takéto či ďalšie podobné úpravy nič nemenia. Nepovažujeme preto za potrebné sa nimi bližšie zaoberať, prípadne ich podrobne analyzovať. Zaujímavejšie a prínosné sú konkrétne údaje vzťahujúce sa priamo k Turčianskej stolici.

Prvý z nich hovorí, že o udelenie erbu a pečate v mene tejto stolice žiadal Juraj Rakovský († 1564).⁷ Bolo by zaujímavé zistiť (ak to dovoľia zachované pramene), či touto úlohou Juraja Rakovského stolica skutočne aj poverila, alebo či išlo len o jeho osobnú iniciatívu, čomu by mohli azda nasvedčovať aj ďalšie osudy tohto armálesu. Juraj Rakovský mal totiž možnosť požiadať o jeho vydanie nielen ako podžupan, respektíve ako poverený zástupca Turčianskej stolice, ale aj ako človek pohybujúci sa v najvyšších krajinských kruhoch a pomerne blízko samotného vydavateľa listiny – kráľa Ferdinanda I. Bol podžupanom a dôverníkom turčianskeho župana a miestodržiteľa palatínskeho úradu Františka Révaia (1489 – 1553), ktorého v tomto úrade aj zastupoval, a mal aj ďalšie funkcie.⁸ Medzi rokmi 1550 a 1557 získali kráľovské privilégium na svoj vlastný znak a pečať už viaceré stolice na Slovensku i v celom Uhorsku, navyše aj zákonný článok 62/1550 im priamo ukladal, aby sa o takéto symboly uchádzali, takže žiadosť Juraja Rakovského bola v uvedenom čase legálna a pochopiteľná.

Druhý konkrétny údaj týkajúci sa Turčianskej stolice, zapracovaný do spomínaného listinného formulára, bol blazón jej udeleného znaku. Podľa neho mal tento znak pozostávať z modrého štítu, v päte (v listine sa doslova hovorí o dne!) s riekou Turiec, pretekajúcou územím tejto stolice, ktorá je podľa nej aj pomenovaná. Nad riekou sa z pravej strany týči vlk, z ľavej rak a obaja držia kráľovskú korunu, nad ktorou sú zobrazené Slnko a Mesiac. Čo sa týka ostatných detailov a farieb, pôvodca odkazuje na miniatúru obrázku umiestneného v záhlaví listiny.⁹ Potom už nasledujú formulárové donačné a ostatné v privilégiálnych listinách zaužívané pasáže. Z datovania v eschatokole ešte vyplýva, že armáles bol vydaný vo Viedni 1. novembra 1557. Dnes je už ťažké, ba až nemožné rozhodnúť, či avizovaná miniatúra vznikla vzápätí po skoncipovaní tohto armálesu, alebo až (a keď, o aký čas?) neskôr. Možné je jedno i druhé.

⁷ „... per nos concederentur comitatu Thwroc ad suplicationem fidelis nostri egregii Georgii de Rakow, nomine eiusdem comitatus factam, haec arma sive insignia...“

⁸ FEDERMAYER, Frederik. Klement Literát Beczency. (Archontológia zástupcov palatínskych miestodržiteľov). In *Historický časopis*, 2011, roč. 59, č. 3, s. 504.

⁹ „... scutum videlicet cerulei coloris, cuius imum fluvius Thwroc a quo comitatus ipse cognominatur transfluit, supra quem a dextra lupus, a sinistra cancer erecti coronam regiam tenent, supra quam Sol et Luna spectantur, prout haec in capite, sive principio praesentium literarum nostrarum pictoris arte suis coloribus depicta sunt...“

Miniatúra erbu Turčianskej stolice na listine z 1. novembra 1557

Niet pochýb o tom, že vlk v erbe Turčianskej stolice pochádza z rodového erbu Révaiovcov a rak z erbu Rakovských, rodoví príslušníci ktorých zaujímali (nielen) počas 16. storočia v samospráve stolice popredné posty. Pôvodný reváiovský vlk by mal byť strieborný (biely). Tu však vyzerá skôr dohneda, no mohlo by ísť aj o snahu maliara stvárniť ho v „prirodzenej“ farbe. Rak Rakovských je jednoznačne červený. Pôvod koruny, slnka a mesiaca zostáva naďalej nejasný. Hypoteticky sa teda stále nedá vylúčiť, že boli prevzaté z erbov Juštovcov, Dávidovcov a Zátureckých.¹⁰ Naopak, definitívne je vyriešený význam modrých(!) vlniek v päte modrého(!) štítu, symbolizujúcich rieku Turiec.¹¹

Ako sme už naznačili, pozoruhodné sú osudy turčianskej erbovej listiny po jej vydaní. Ešte predtým, než sme ju mali k dispozícii, sme poukázali na skutočnosť, že stolica aj po roku 1557 stále overovala svoje dokumenty stredovekým spôsobom – osobnými pečatami podžupana a slúžnych. Prvý doklad na pečať so znakom udeľeným Ferdinandom I. máme k dispozícii z 5. júna 1640.¹² Potom sa už viac-menej pravidelne používala až do známych tragických udalostí na tzv. onódskom sneme v roku 1707. Naďalej však zostáva záhadou, prečo si táto stolica, na rozdiel od väč-

¹⁰ SOKOLOVSKÝ, ref. 1, s. 176.

¹¹ V takejto kombinácii sa, samozrejme, jedná o úpadkové porušenie heraldickej zásady zakazujúcej kladenie farby na farbu a kov na kov.

¹² SOKOLOVSKÝ, ref. 1, s. 172 – 174.

šiny ostatných stolíc, ktoré tak urobili v relatívne krátkej dobe po získaní svojich armálesov, nedala vyhotoviť príslušné pečatidlo, alebo, ak si ho aj dala vyrobiť, prečo ho minimálne do konca prvej tretiny 17. storočia nezaviedla do používania.

Trochu svetla do tohto problému vnáša poznámka na dorze predmetnej listiny. Vyhotovil ju stoličný notár Melicher Kevický. Vysvitá z nej, že armáles bol opätovne(!?)¹³ prečítaný a následne prijatý na generálnej kongregácii Turčianskej stolice v Martine 3. marca 1639.¹⁴ Ak teda táto listina bola uvedeného dňa predmetom opätovného rokovania na generálnej kongregácii, to znamená, že sa tak už predtým minimálne jeden raz muselo stať. Prečo na prvý pokus (prvé pokusy?) prijatá nebola, o tom by sme zatiaľ mohli len špekulovať. Situáciu azda objasnia zápisy v kongregačnom protokole, ak sa zachovali a podarí sa ich objaviť. Je to otvorená výzva aj pre ďalších bádateľov.

Armáles Trenčianskej stolice

Na rozdiel od turčianskeho armálesu z roku 1557, ktorého nielen podobu, ale ani text sme donedávna nepoznali, prípad strateného prvého trenčianskeho stoličného armálesu je iný. Jeho obsah sme mali k dispozícii v zachovaných odpisoch. Dokonca aj jeho erbová miniatúra bola k dispozícii. Pravda, len na čierno-bielej fotografii. O existencii tohto dokumentu sme teda nemali ani najmenší dôvod pochybovať. Problém bol však ten, že sme ho nedokázali nájsť v originálnom vyhotovení. Predsa sme však i tu zaznamenali malý krôčik dopredu. Tak ako v predchádzajúcom, aj v tomto prípade mal na tom značnú zásluhu riaditeľ Slovenského národného archívu dr. Ragač.

Jeho pozornosť totiž upútal „obrázok“ na stene študovne Štátneho archívu v Bratislave, predstavujúci farebnú reprodukciu erbovej listiny Trenčianskej stolice z 12. februára 1550. List s touto reprodukciou bol pravdepodobne pôvodne súčasťou nejakého nástenného kalendára, o ktorom však zatiaľ nevieme nič bližšie. Preto sme ani nedokázali zistiť, kto a najmä kde dotýčny armáles fotografoval, a tým ani kde by sa mohol nachádzať. To nám, samozrejme, nebránilo spresniť, respektíve doplniť opis prvého variantu erbu tejto stolice, ktorý sme publikovali v citovanej monografii o pečatiach a znakoch stolíc na Slovensku.¹⁵

Aj keď boli už tinktúry erbovej miniatúry čiastočne vyblednuté, mohli sme konštatovať, že pravá polovica štítu, ktorá by podľa blazónu v listine mala byť modrá, je taká svetlomodrá, že sa vizuálne približuje viac k striebornej. Skalné bralo je síce strieborné, ale s tmavším (úpadkovým) tieňovaním. V podstate podobne vyzerá sfarbenie kmeňa stromu. Jeho koruna je „špinavozelená“, no pripúšťame, že ide len o dôsledok dlhodobej oxidácie (starnutia) pôvodne sýtejšej zelenej farby. Jeleň na ľavej, červenej strane štítu má striebornú či – presnejšie povedané – skôr bielu

¹³ *denuo*

¹⁴ Na dorze listiny je zachovaná aj pôvodná signatúra jej archívneho uloženia: *No. 41*.

¹⁵ SOKOLOVSKÝ, ref. 1, s. 170.

Armáles Trenčianskej stolice z 12. februára 1550

farbu, ktorou sa výrazne odlišuje od strieborného brala na pravej strane. Pokým ide o jeho parožie a kopytá, oboje môžeme s konečnou platnosťou označiť za zlaté. Taká je aj koruna na striebornej prilbe, ktorá má však zlaté mrežovanie a lemovanie. Prikrývadlá po oboch stranách sú definitívne červeno-strieborné.

Nedalo sa síce vylúčiť, že farby na opisovanej fotografii mohli byť voči farbám pôvodnej erbovej listiny trochu „posunuté“, ale nanajvýš iba o nejaké malé odtiene. Tak či onak zostala pre budúcich bádateľov úloha nájsť originál prvého armálesu Trenčianskej stolice z roku 1550. Pretože sme vedeli, že existoval, vtedy však nevedeli, kde.

Pri príprave tejto štúdie do tlače vysvitlo, že v záznamoch prebiehajúceho súpisu armálesov na Slovensku sa nachádza aj nasledujúci zápis o trenčianskom stoličnom armálese, ktorý poskytla pani riaditeľka Štátneho archívu v Bytči dr. Jana Kurucárová:

Príjemca: Trenčianska stolica (*comitatus Thrinchiniensis*)

Vydavateľ: Ferdinand I.

Dátum vydania: 12. február 1550, Bratislava

Popis: originál, listina, pergamen, latinsky, miniatúra, zachovalý stav

Uloženie: Štátny archív v Bytči, fond Zbierka listín Trenčianskej župy, sign. L2, No. 60.

Miniatúra erbu Trenčianskej stolice na listine z 12. februára 1550

V čase mojej bádateľskej návštevy v Štátnom archíve v Bytči v lete 2007 sme spolu s pani riaditeľkou tento armáles nedokázali nájsť. Tak sme dospeli k názoru, že (podobne ako v prípade prvého turčianskeho stoličného armálesu) je asi stratený. No, ako vysvitlo, napokon sa ho predsa len podarilo objaviť. Tým sa definitívne vyriešila aj táto záhada. Úprimne sa tomu teším.

Záver

Z oboch predchádzajúcich prípadov sa dá vyvodiť niekoľko ponaučení. Ako dokazujú okolnosti objavenia oboch armálesov, niekedy môže pri nájdení takéhoto dôležitého dokumentu zohrať rozhodujúcu úlohu obyčajná náhoda. To však, samozrejme, nijako neoslabuje význam systematického výskumu archívnych a ďalších historických prameňov. No je tu aj výstraha, aby sa takéto pamiatky ochraňovali vo zvýšenej miere a z pôvodných archívnych fondov podľa možnosti nevyberali a nezapožičiavali mimo archív. Cesta späť býva potom veľmi komplikovaná, dlhodobá, ak vôbec uskutočniteľná.

Ani erbová listina Turčianskej stolice z roku 1557 ešte nezavrátila svoj návrat tam, kam patrí. Stane sa tak až po tom, keď ju pracovníci Štátneho archívu v Bytči zaradia pod pôvodnou signatúrou (číslo 41 medzi ostatné dokumenty v archívnom fonde tejto stolice, teda tam, kde sa pred svojou anabázou pôvodne nachádzala.

A napokon ešte jedna poznámka. Každé vedecké dielo je nielen záverom jednej etapy bádania, ale zároveň aj inšpiráciou, výzvou pre ďalší výskum, zacielený na spresňovanie, dopĺňanie známych a odhaľovanie nových poznatkov. Tak to má a musí byť. Som rád, že to platí aj v prípade mojej knihy o pečatiach a znakoch stolíc na Slovensku.

Príloha Armáes Turčianskej stolice

Ferdinand I.

Viedeň 1. november 1557

Nos Ferdinandus divina fauente clementia Romanorum, Hungariae,¹⁶ Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavonie, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Comaniae, Bulgariaeque etc. rex, semper augustus, infans Hispaniarum, archidux Austriae, dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carynthiae, Carniolae, marchio Moraviae, dux Lucemburgae, ac superioris et inferioris Slesiae, Wirtembergae, et Thecae, princeps Sveviae, comes Habsburgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi, et Goritiae, landgravius Alsatiae, marchio Sacri Romani imperii supra Anasum, Burgoviae, ac superioris et inferioris Lusatiae, dominus marchiae Sclavonicae, portus Naonis et Salinarum, etc. etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantibus quibus expedit universis, quod nobis profesto Epiphaniarum Domini anni milesimi quingentesimi quinquagesimi in civitate nostra Poseniense generalem fidelibus nostris dominis praelatis, baronibus, nobilesque et universis statibus et ordinibus regni nostri Hungariae conventum celebrantibus, inter alia negocia et tractatus publicam quietem et tranquillitatem eiusdem regni nostri concernentes, iidem status et ordines, communi omnium voto deliberarunt ac majestati nostrae humiliter supplicarunt, quod cum hactenus in singulis comitatibus dicti regni nostri Hungariae, et partium ei subiectarum, in expeditionibus quarumcunque literarum, ac aliis quibusvis executionibus, sigillis tantum vicecomitum et iudicum nobilium usi fuissent, dignaremur singulis comitatibus arma sive insignia atque sigillum speciale clementer dare et concedere, quibus quilibet comitatus, tam in sigillatione literarum causalium, adiudicatoriarum et executionalium aliarumque quarumlibet de more et consuetudine ipsius regni nostri Hungariae in sede ipsius comitatus emanandarum, quam etiam expeditionibus contra hostem nec non legationibus et aliis negociis pro insigniis in maiorem rerum et negotiorum omnium fidem, et efficaciam uti possent. Nos rationem habentes supplicationis eorundem fidelium nostrorum statuum et ordinum praedicti regni nostri Hungariae considerantes etiam ad res bene gerendas et expediendas, non parum momenti accedere, si huiusmodi insignia et sigilla cuique comitatui, per nos concederentur comitatui THWROZ ad suplicationem fidelis nostri egregii Georgii de Rakow, nomine eiusdem comitatus factam haec arma sive insignia, scutum videlicet cerulei coloris, cuius imum fluvius THWROZ a quo comitatus ipse cognominatur transfuit, supra quem a dextra lupus, a sinistra cancer erecti coronam regiam tenent, supra quam Sol et Luna spectantur, prout haec in capite, sive principio praesentium literarum nostrarum pictoris arte suis

¹⁶ Na rozdiel od formuláru z roku 1550 sa v tejto listine miesto obyčajného *e* už používa diftong *ae*.

coloribus¹⁷ depicta sunt, ex gratia nostra regia dedimus et contulimus hoc modo et cura in conservatione atque custodia ipis sigilli semper fideliter observandum, quod secundum eorundem fidelium nostrorum statuum ac ordinum regni nostri in praedicta dieta in medium aliorum articulorum redactam et per nos gratiose confirmatam constitutionem sigillum ipsum in arca seu ladula una sub sigillis propriis vicecomitis, iudicum et caeterorum (!) iuratorum nobilium conservetur, et ex ea non excipiatur, nisi tempore sedis iudicariae cum literae aliquae nomine comitatus fuerint obsignande, quibus etiam literis subscribant se iidem vicecomes, iudex et iurati nobiles, vel hi, qui ex ipsis sciunt scribere simulcum notario comitatus, alioquin literae ipse quae aliter fuerint expeditae invigrosae censeantur decernentes ut idem comitatus Thwurocz a modo imposterum huiusmodi insignibus et armis non solum in consignatione literarum causalium ad iudicatoriarum et executionalium e sede ipsorum iudicaria quacunquē in re et causa sedem scilicet eiusdem comitatus concernentem emanandarum, quas nos ratas et firmas vigorosasque habentes per fideles subditos nostros obsevari volumus verum etiam in omnibus tam particulare, quam etiam generalibus legationibus nec non expeditionibus nostris et regni nostri Hungariae quoties necessitas postulabit contra hostes contra hostes (!)¹⁸ comparandis et suscipiendis pro signo sive vexillo perpetuis semper temporibus uti possit et valeat. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungariae utimur pendente communitas praedicto comitatui Thwrocziensi duximus dandas et conferendas, imo damus et conferimus per praesentes. Datum per manus reverendissimi in Christo patris domini Nicolai Olahi archiepiscopi ecclesiae metropolitanae Strigoniensis locique (!) eiusdem comitis perpetui, primatis Hungariae, legati nati ac summi et secretarii, cancellarii et consiliarii nostri, fidelis nobis sincere dilecti, Viennae die prima novembris anno domini millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, Regnorum nostrorum Romani vigesimo septimo, aliorum vero tricesimo primo. VENERabilibus in Christo patribus eodem Nicolao Olaho archiepiscopo Strigoniensi, Colociensi et Agriensi sedibus vacantibus, Mathia Brumano electo Zagrabiensi, Paulo Bornemizza Trnassylvanensi, Francisco Forgach electo Waradiensi, Anthonio Verantio electo Quinque Ecclesiensi, Paulo de Gregoriancz Iauriensi, Andrea de Kewesd Wesprimiensi, Georgio Body electo Chanadiensi, Blasio de Waradino, Petri Waciensi, praefato Paulo Bornemizza Nitriensi gubernatore, Bosnensi, Sirmiensi sedibus vacantibus, Ioanne de Wylak electo Tininiensi ecclesiarum episcopis, ecclesias dei foeliciter (!) gubernantibus, item spectabilibus comite Thoma de Nadasd, regni nostri Hungariae palatino, iudice Comanorum nostrorum ac in Hungaria locumtente nostro, nec non comite perpetuo terrae Fogaras, Andrea de Bathor iudice curiae nostrae, Stephano Dobo de Rwzka, waywoda nostro Transsylvanensi et Sicularum comite, Petro Er-

¹⁷ Teda im vlastnými, prirodzenými farbami. Z toho vyplýva, že v blazóne nie sú konkretizované žiadne farby.

¹⁸ Napísané 2x po sebe.

dewd de Monyorokerek, comite montis Claudii ac regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae bano, Nicolao comite de Zrynio thavernicorum, Francisco Thahy agazonum, Stephano Bamffy (!) de Alsolyndwa dapiferorum, Ioanne Desewffy curiae nostrae, Petro Macedoniay cubiculariorum, Ladislao Bamffy (!) de Alsolyndwa janitorum et Christophoro de Bathyan pincernarum nostrorum regalium magistris, comite Ecchio a Salmis et Newburgh comite comitatus Poseniensis, coeterisque quam pluribus regni nostri Hungariae comitatus tenentibus et honores.

Ferdinandus m. p.
Nicolaus Olahus
archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Joannes Listhius m. p.

Dorsum:

Anno Domini 1639 die 3 martii in generali congregatione dominorum et nobilium comitatus de Thurocz in oppido Szent Marton celebrata introscriptum privilegium est denuo renovatum publice quam perlectum ac conclusum per dominum supremum et perpetuum comitem comitatus istius Turoczensis dominum Franciscum de Rewa ac universitatem sigillum omnino per suam majestatem benigne collatum debere acceptati; quo ut litterae omnes judiciales ac et comitatus instructiones vel aliae testimoniales ad instar aliorum vicinorum comitatuum dictante idem decreto generali regni quoque anni 1550 art. 62 a modo in posterum subsigillentur sanctum est.

Melchior Kewiczky juratus
notarius sedis judicariae
ejusdem comitatus m. p.

Archívna poznámka:

No 41

Privilegium super sigillo comitatui Thuroczensi a regia majestate benigno collato.

SFALŠOVANÉ ARMÁLESY A ICH FALŠOVATELIA

Peter Keresteš

Oživený záujem o problematiku erbových listín (armálesov) v posledných rokoch kompenzuje skutočnosť, že doposiaľ sme tento historický prameň nielen málo spoznávali, ale – ešte stále ho – aj málo využívame. Možnosti využívania nobilitačných spisov a erbových listín vôbec nie sú vyčerpané.¹ Pripravovaný celoslovenský súpis erbových listín, ktorý je tesne pred ukončením, bude snáď stáť na začiatku ich komplexnej analýzy, stane sa podnetom k rozvoju nových výskumných okruhov a na základe novospriístupneného materiálu doplní a spresní viaceré už skúmané problémy súvisiace s touto témou.²

Jednou z doposiaľ málo prebádaných tém je aj problematika falošných erbových listín, falšovateľov a ľudí, pre ktorých boli takéto dokumenty vyhotovované.³

K vývoju falšovania a overovania pravosti erbových listín

Komplikovanosť výskumu sfalšovaných erbových listín spôsobuje skutočnosť, že v mnohých prípadoch ostávajú pre nás tri základné subjekty, ktoré vstupujú do

¹ KREJČÍK, Tomáš. Nové poznatky o vývoji erbovních a nobilitačných listín. In *Litterae armorum. Erbovní listiny Národního archivu v Praze*. Ostrava – Praha: Archiv Hlavního města Prahy a Ostravská univerzita, 2011, s. 11 – 72. Tam podrobný prehľad literatúry k téme. Okruh problémov naznačil aj zborník ŠÍŠMIŠ, Milan (ed.). *Erbové listiny. Patents of arms*. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2005. Využitím erbových listín v genealógii sa zaoberal RAGAC, Radoslav. Armálne listiny v genealogickom výskume. In ŠÍŠMIŠ, Milan (ed.). *Príručka ku genealogickému výskumu na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí 2*. Martin: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť, 2009, s. 49 – 59.

² ŠÍŠMIŠ, Milan. Súpis erbových listín na Slovensku. Pribeh a predbežné výsledky. In BRŇOVJÁK, Jiří (ed.). *Nobilitace ve světle písemných pramenů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009, s. 42 – 45.

³ V maďarskej literatúre sa problematikou sfalšovaných armálesov zaoberal najmä GORZÓ, Bertalan. Hamisított, javított és kétséges címeres nemeslevelek. In *Magyar Családtörténeti Szemle*, 1937, č. 9 – 10, s. 199 – 200, 1938, č. 1, s. 26 – 27, č. 2 – 3, s. 65 – 66, č. 4 – 5, s. 131 – 132, č. 8 – 9, s. 218 – 219, 1939, č. 1, s. 31 – 32, č. 2, s. 66 – 67, č. 3, s. 105, č. 4, s. 139, č. 7 – 8, s. 228 – 229, 1940, č. 2, s. 44 – 45. Zo súčasnej produkcie venuje tejto problematike komplexnejšiu pozornosť najmä maďarský archivár Tamás Szálkai: SZÁLKAI, Tamás.

A sólyom, mint címerkép. Egey István Megesyre hamisított armálisa 1625-ről. In *Turul*, 2007, č. 3 – 4, s. 84 – 90; SZÁLKAI, Tamás. *Armálisok és armalisták a kora újkori Biharban. A Hajdú-Bihar megyei léveltár egyéni címeres nemeslevelei (1535 – 1811) és nemesi iratai alapján*. Dizertačná práca. Debrecen: Debreceni Egyetem, 2010, s. 116 – 123 (analyzuje 6 sfalšovaných armálesov). Problematika falošných a sfalšovaných armálesov je zatiaľ málo pertraktovaná aj v českej historiografii. Zo zásadnejších štúdií spomeňme GOTTFRIED, Libor. „Starobylost“ rodu Písniců a jejich pravá i falešná znaková listina. In PAZDEROVÁ, Alena – KAHUDA, Jan (eds.). *Našim jubilantkám. Sborník příspěvků k poctě životního jubilea Věry Beránkové, Dagmar Culkové a Marie Liškové*. Praha 2000, s. 74 – 87; MÍRKA, Jakub. Falešní erbovní listiny rodů Cesii ze Santa Croce a Mayerů z Benigshofenu. In BRŇOVJÁK, ref. 2, s. 46 – 63; k problematike falšovania v tzv. renobilitáciách ŽUPANIČ, Jan. Renobilitace a problém šlechtictví na konci Rakousko-uherské monarchie. In *Heraldika a genealogie*, 2005, roč. 38, č. 3 – 4, s. 168 – 203.

tohto procesu – t. j. skutočný adresát (pôvodný majiteľ) erbovej listiny, falšovateľ a adresát (objednávateľ) falošnej erbovej listiny – v anonymite a identifikovanie hociktorého z nich je náročné a často problematické.

Najstaršie príklady sfalšovaných erbových listín z uhorského prostredia nie sú známe (a v literatúre opísané). Takéto exempláre však mohli existovať už v stredoveku.⁴ Išlo však zrejme len o výnimky, pretože k všeobecnému rozšíreniu erbových listín došlo v Uhorsku až v priebehu 15. storočia. Konkrétne informácie o falzifikátoch sa v Uhorsku a na Slovensku začínajú objavovať až od 18. storočia.

Vynáranie týchto dokumentov z anonymity súvisí s tzv. úradnými investigáciami (previerkami) šľachtictva. Na základe mandátu Karola VI. ich začali vykonávať jednotlivé šľachtické samosprávy od roku 1723 (*generalis nobilium investigatio*).⁵ Dôvodom tejto úradnej a niekoľkokrát zopakovanej akcie bolo nielen čoraz častejšie falšovanie dokumentov (vrátane erbových listín) s cieľom preniknúť medzi nobilitované vrstvy, resp. dosiahnuť využívanie ich práv, ale na druhej strane aj čoraz častejšie zmeny priezvisk a s nimi súvisiace problémy s identifikáciou potomkov niektorých šľachtických rodín.

Dokázanie príslušnosti k dávno nobilitovaným predkom bolo niekedy mimoriadne zložitá, prakticky až nemožná, resp. možné iba na základe ústneho svedectva. Viacerým rodom to spôsobilo v investigačnom konaní mnoho problémov.⁶ K investigáciám bolo potrebné predložiť rukopisné rodokmene, v dôsledku čoho jednotlivé

⁴ V Čechách sú napríklad prvé sfalšované erbové listiny doložené už v druhej polovici 15. storočia. GOTTFRIED, ref. 3, s. 74 – 87.

⁵ Investigácie šľachty v niektorých uhorských stoliciach boli aj osobitne spracované (z územia Slovenska napríklad SCHNEIDER, Miklós. *Trencsén megye 1725 – 1732. évi nemességvizsgálatai*. Szombathely 1938), majú však viac súpisový charakter. Najnovšie problematiku šľachtických investigácií inšpiratívnym spôsobom spracoval T. Szálkai, ktorý sa cez tento prameň pokúsil aj o zhodnotenie postavenia armálesov v mentalite a vzdelení biharskej šľachty v 18. storočí. SZÁLKAI, Tamás. Iratok és armalisták. Műveltség és mentalitás a bihari nemességigazolások dokumentumaiban. In *Hajdú-Bihari Levéltári Füzetek 1*. Debrecen, 2010, 40 s. (ide o výňatok z jeho dizertačnej práce citovanej v poznámke č. 3; pozri aj anotáciu tejto práce publikovanú v *Genealogicko-heraldickom hlase* 2013, roč. 23, č. 1 – 2, s. 86 – 87).

⁶ Dobrým príkladom môže byť spor členov nitrianskeho zemianskeho rodu Bošánsky, vetvy turčianskeho rodu Bohunka (v Nitrianskej stolici sa usadili na začiatku 17. storočia). Napriek vynaloženej snahe sa im – od investigácie v roku 1754/1755, keď boli vyzvaní doložiť zmenu priezviska – nepodarilo (neprávom) obhájiť šľachtictvo. V zúfalstve sa uchýlili k sfalšovaniu časti úradných dokumentov, čo im priťažilo. Podrobne HUŠČAVA, Alexander. Spor o zemiansky pôvod rodiny Bohunka-Bošánsky. In *Historický sborník*, 1944, roč. 2, s. 129 – 174.

Problémy s dokazovaním šľachtictva pri zmene priezviska rozoberá najnovšie MEGYERI-PÁLFFI, Zoltán. *Név és jog. A névviselés jogi szabályozásának fejlődéstörténete Magyarországon*. Doktori értekezés. Debrecen: Állam- és Jogtudományi doktori iskola, 2011, s. 22 – 27. Zaujímavý je tiež príklad rodu Jesenský z Malého Jasena, ktorého členovia sa usadili v 17. storočí v Satmárskej stolici a zmenili si priezvisko na Siládi (inak Tót). V roku 1763 investigovali šľachtictvo a museli dokázať túto zmenu. FODOR, László. A kisjeszeni Jeszenszky család Szatmárban (17 – 19. század). In *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 2008/1, s. 29 – 48. Na príklade biharskej šľachty túto problematiku analyzuje SZÁLKAI, ref. 5, s. 19 – 21.

rodiny či rody začali chtiac-nechtiac skúmať a viesť evidenciu svojich predkov. Kvôli zničeniu mnohých dokumentov sa často museli opierať iba o ústne svedecké dokazovanie. Investigácie teda stoja aj na počiatku novovekého záujmu (šľachtických) rodov o ich minulosť a rozvoja genealógie ako takej.⁷

Spôsob vedenia vyšetrovania a kritériá na uznanie šľachtictva osobitne určovalo nariadenie *Resolutio Carolina* uhorského panovníka Karola VI. z roku 1735. V prípade strát listín príslušnosť k šľachtickému stavu prikazovalo doložiť minimálne za posledných 60 rokov a šľachtu z hľadiska pôvodu (i jeho dokazovania) klasifikovalo do šiestich skupín.⁸ Na základe nariadenia Márie Terézie z 15. apríla 1774 boli stoličné investigácie nahradené tzv. súdnymi spormi o dokazovanie šľachtictva (*processus legitimatorius v. productionalis*, v maďarskej terminológii *nemességigazoló per*).⁹ Dochádzalo k nim vtedy, ak sa osoba šľachtického pôvodu presťahovala do inej stolice, alebo sa jej prišlo na to, že šľachtické výsady užíva podvodom. Pri týchto sporoch sa vyžadovalo predkladať iba originály listín, resp. overené dokumenty. V roku 1783 Uhorská kráľovská miestodržiteľská rada začala so systematickou revíziou podozrivých šľachtictiev, z čoho vznikla v jej registratúre osobitná skupina písomností (dnes uložených v Maďarskom národnom archíve), ktoré môžu k problematike falšovania šľachtických výsad i erbových listín priniesť nové poznatky.¹⁰

Nobilitácia otvárala cesty k spoločenskému uplatneniu a nie je prekvapujúce, že k zvýšenej aktivite využívania sfalšovaných listín dochádza práve v osvietenskom 18. storočí, keď sa zápas o získanie nobilitačnej listiny stáva súčasťou širších premien elít uhorskej spoločnosti. Mnohí sa snažili túto cestu uľahčiť si zabezpečením sfalšovanej erbovej listiny. Umožnila to zrejme aj ponuka „voľných“ armálesov – erbových listín nobilitovaných (najmä armalistických) rodín, ktoré získali šľachtictvo v priebehu 16. alebo 17. storočia, avšak vzápätí vymreli a ich listiny sa stali žiadanou „komoditou“ a predmetom obchodovania.¹¹ Falšovali sa primárne tieto armále-

⁷ KERESTEŠ, Peter. K tradíciám genealogického výskumu na Ponitří. In ŠÍŠMIŠ, Milan (ed.). *K dejinám genealogického výskumu na Slovensku*. Martin: SGHS, 2007, s. 17 – 19.

⁸ KÖBLÖS, Zoltán. Nemesség igazoló perek. In *Genealógiai Füzetek*, 1905, roč. 3, s. 77 – 79, 87 – 88, 97 – 99, 111 – 112, 118 – 119; SZÁLKAI, ref. 5, s. 4 – 10; SZILÁGYI, László. Utmutatás a nemesség, előnév és címer igazolásához. In *Magyar Családtörténeti Szemle*, 1944, č. 2, s. 25 – 38.

⁹ SZÁLKAI, ref. 5, s. 9.

¹⁰ Ide o našimi bádateľmi dodnes málo preskúmané oddelenia Uhorskej miestodržiteľskej rady *Departamentum nobilitare 1783 – 1848* (Magyar Nemzeti Levéltár, Budapešť – ďalej MNL – C 57) a *Acta nobilium* (A III. Károly és Mária Terézia-korabeli nemességigazolósára vonatkozó iratok) 1723 – 1784 (MNL, C 30), v ktorých sa nachádza množstvo údajov aj o falšovaní erbových listín.

¹¹ Viac príkladov uvádza SZÁLKAI, ref. 5, s. 13. Možno vysloviť predpoklad, že v 18. storočí mohla existovať aj úzka skupina ľudí, ktorá takéto armálesy vyhľadávala, skupovala a za úplatok ponúkala na falšovanie. V roku 1721 šľachtic Ján Ťukoš sľúbil „vybavenie“ erbovej listiny pre istého Martina Toroňa inak Lovásika. PONGRÁCZ, Denis et al. *Šľachta Bratislavskej stolice*. Bratislava: Agentúra Luigi, 2004, s. 11.

sy, pretože falšovať erbové listiny ešte žijúcich rodov bolo (právne) komplikované. No vyskytli sa aj takéto prípady.¹²

Na druhej strane falšovali, resp. falošné listiny si nechávali vyhotovovať aj potomkovia mnohých šľachtických (armalistických) rodín. Mnohí z nich totiž v období osmanskej okupácie a stavovských povstaní prišli o hodnoverné doklady (erbové či donačné listiny, testamenty, majetkovoprávne a súdne dokumenty a pod.) a nemožnosť predložiť ich často nútila k vytváraniu dokladov falošných.

Osudy a súčasný stav výskumu falzifikátov

Vďaka investigáciám boli odhalené a „zachytené“ viaceré sfalšované erbové listiny. Tie boli investigačnými komisiami skonfiškované a uložené v stoličných archívoch ako dôkazový materiál. Prikazovalo im to aj nariadenie Márie Terézie z 30. mája 1765, podľa ktorého takéto armálesy mali byť zabavené, skonfiškované.¹³ Stoličné samosprávy o zhabaniach vydávali úradné svedectvá či prehlásenia (*litterae testimoniales*), ktoré sa potom zverejňovali (publikovali) v jednotlivých slúžnovských okresoch. K zatiaľ najstarším známym patrí prehlásenie Tekovskej stolice z 2. mája 1726. Jej samospráva ním informuje, že identifikovala a zadržala sfalšovaný armáles, pôvodne patriaci rodu Ifjú z Neveríc (vydaný 3. apríla 1592), ktorý bol interpolovaný (obsahovo pozmenený) v prospech členov rodu Sabó.¹⁴

Hoci konfiškácie a umiestnenie sfalšovaných erbových listín v stoličných archívoch ešte v priebehu 18. storočia prispeli k ich uchovaniu, ich súčasná „zbierka“ a naše poznatky o nich sú veľmi skromné. A to aj napriek tomu, že vďaka projektu Súpis slovacikálnych erbových listín vieme dnes o takmer všetkých existujúcich erbových listinách na Slovensku.

Z celkového množstva 564 doposiaľ zaevidovaných originálov a 1724 odpisov sme zistili len 13 sfalšovaných listín, resp. len tri.¹⁵ Všetky originály (pôvodné historické listiny) boli z diplomatického hľadiska sfalšované interpoláciou (pozmenením časti textu) – zoškrabaním mien pôvodných adresátov a ich nahradením menami nových (neoprávnených) adresátov. Hoci z územia Slovenska zatiaľ nie je známy

¹² Do obehu sa určite dostávali aj erbové listiny „živých“ rodov. V roku 1743 si napríklad istý Michal Borbéli z Košút v Bratislavskej stolici kúpil armáles ešte žijúceho rodu Kürtösi, nobilitovaného roku 1572 (ktorého členovia žili tiež v Košútoch!) a na jej základe sa vydával za šľachtica (PONGRÁCZ et al., ref. 11, s. 11). V prípade sfalšovanej erbovej listiny rodu Durandus z Hlučína možno takisto dokázať, že ju sfalšoval Jozef Jelenfi z Nitry v roku 1802 ešte „za života“ tohto rodu; jeho členovia pôsobili v tom čase v okolí Čachtíc.

¹³ SZÁLKAI, ref. 5, s. 13.

¹⁴ Štátny archív v Nitre (ďalej ŠAN), Tekovská župa I (ďalej TŽ I), Nobilitaria (ďalej Nob.), Lad. 13, Fasc. 1, no. 18. Tekovská stolica bola mimochodom v evidovaní sfalšovaných armálesov veľmi svedomitá. Jej archívár ešte v roku 1914 vyhotovil súpis 7 sfalšovaných listín, ktoré boli deponované v jej archíve.

¹⁵ Pri koncipovaní našej štúdie sme vychádzali zo štúdia 4 originálov a 3 odpisov sfalšovaných erbových listín, uložených v Štátnom archíve v Nitre. ŠAN, Zbierka novovekých listín, inv. č. 37 (Ilavai, 6. 6. 1622), 42 (Baráni, 22. 11. 1628), 43 (Dávid, 6. 5. 1629), 49 (Štirbic, 10. 8. 1639).

Prehlásenie Tekovskej stolice o sfalšovaní erbovej listiny rodu Ifjú z Neveříc pre Sabóvcov, 2. 5. 1726 (ŠA Nitra)

prípád tzv. diplomatických a historických fálz (celkovo pozmenených, novovytvorených erbových listín),¹⁶ možno predpokladať, že aj takéto sa tu vyhotovovali a budúci výskum ich odhalí.

Kým v prípade fálz originálov ide zrejme o konečný počet, dá sa predpokladať, že počet falzifikátov-odpisov po ďalšom archívno-historickom výskume vzrastie. Predbežne je totiž veľmi nízky. Má to však svoje objektívne príčiny.

V prvom rade samotná interpolácia originálu bola nápadná a v podstate ľahko rozpoznateľná. Mnohí majitelia sfalšovaných (interpolovaných) erbových listín sa preto snažili o vyhotovenie ich odpisu, zničenie jeho predlohy a tým zahladenie stôp.

Takýto postup možno napríklad sledovať u falšovateľa Jozefa Jelenfiho z Nitry. Ten 16. 7. 1802 predložil funkcionárom Nitrianskej stolice na odpísanie sfalšovaných erbovú listinu pôvodne patriacu rodu Durandus z Hlučína (ktorého členovia pôsobili v okolí Čachtíc), ktorú neskôr zničil (dnes už neexistuje).¹⁷ Pritom je zaujímavé, že Durandusovci ju predkladali ešte v roku 1754/1755 pri investigácii šľachtictva v Nitrianskej stolici a text z nej komisia dokonca odpísala do investigáčného pro-

¹⁶ K takémuto typu falšovania erbových listín MÍRKA, ref. 3, s. 46 – 63.

¹⁷ ŠAN, Nitrianska župa I (ďalej NŽ I), Nob., Odpisy armálesov (ďalej OA), inv. č. 111 (Jelenffy); odpis tiež v NŽ I, Nob., Investigačný protokol 1754/1755 pre okres Nové Mesto nad Váhom, s. 115 – 119.

Nos Leopoldus Dei Gratia Electus
 Romanorum Imperator, semper Augustus,
 ac Germania, Hungaria, Bohemia, Dalmatia, Croatia,
 Sclavoniae etc. etc. Archi. Duc Austria, Duc Burgundiae,
 Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Marchiae Austriae, Duc
 Luxemburgae, ac Superioris, & Inferioris Silesiae, Westphalicae, &
 Thebae, Princeps Serbia, Comes Palatinus, Tyrrolis, Tyrolis, Tyrolis, Tyrolis,
 & Siciliae etc. Memoria commendamus tenore presentium
 ... significantes, quibus eisdem Universis. Quod Nos, cum ad non
 nullorum Fidelium & Electorum humillimam supplicationem No.
 grae personae faciam Majestati, cum vero attendit, & consideratis
 fidelitatis, ac fidelium servitorum Meritis Fideles & Nobili Thomae
 Jelenky alias Jelenek, quae ipse sacra primus Regni Rostri
 Hungariae Corona, ac deinde Majestati quoque Rostri ad Vicarium
 ac temporum Vicariatus, atque Occasionum Eligentia fideliter, & constan-
 ter exhibuit, ac impendit, & de se impostorem quoque sibi fideliter, &
 Constantiam exhibuit, & impendit, & pollicetur. Cum igitur ob id,
 cum res et Regia, & Imperatoris Rostri Regia quoque de Robis
 & Republica Christiana bene meritis, Vicariatusque colenda servitorum
 Antecessorum Rostriorum Divorum condam Hungariae Regum Ego
 ipse sacrolegi, Civore costa Virtutum suarum Monumenta, quae ad majora
 ea quoque praestanda eos mutare possunt decernere conduximus. Cum
 demum magis Thomam Jelenky alias Jelenek de Hlučina, ac se
 ipsam Elisabetham Cechy Consortem, nec non Virum Felium sum
 de Regia Rostri Lusitaniae, Silesiae, & Pracia specialiter in
 Ceterum, & Numerorum Vicarium, atque Indubitatorum Memoriam, &
 Regni Rostri Hungariae, & Latium ei adnexarum Nobilium du-
 ctum, & copiosos, annuencandos, & adscribendos annuencos,
 & ex cetera Rostri Scientia, Animoque deliberato concedentes; ut
 facti annuo impostorem finis, & persequitur longos temporibus
 omnibus illis Præstis, Honoribus, Indulgentiis, Privilegiis, Libe-
 rationibus, Jusibus, Exemptionibus, & Immunitatibus, quibus ca-
 pessi, Vicari, Anagnini, & Indubitati jam facti Regni Rostri Hunga-
 riae, & Praciae Eadem adnexarum Nobiliter haec omnia promodolibet
 de Jure, vel Concedendine vel Jure, vel gratia, utinamque, &
 gaudent, uti, fieri, & gaudente possint, se valeant. Adhucque,
 ac

Overený odpis erbovej listiny (pôvodne vyhotovenej pre Durandusovcov z Hlučina, 1662) sfašovanej pre Jelenikovcov-Jelenfiovcov, 1802 (ŠA Nitra)

tokolu. Porovnaním oboch textov bolo možné zistiť, že falšovateľ text v dnes už neexistujúcej pôvodnej listine pozmenil (interpoloval): z pôvodného „*Ján Durandus z Hlučína, manželka Alžbeta Čehiová a deti Jakub, Ján a Juraj*“ na „*Tomáš Jelenfi inak Jelínek, manželka Alžbeta Čehyová a syn Vít*“.

Otázne je, ako boli na tomto kroku zainteresovaní vtedajší stoliční funkcionári (slúžny Ladislav Turčáni a prísazný Ladislav Senci), ktorí sfalšovaný armáles dali bez problémov odpísať a prispeli tak vlastne k akceptovaniu tohto dokumentu ako pravého. Jozef Jelenfi si nechal (falošný) armáles vyhotoviť podľa všetkého práve z dôvodu otvorenia sporu o dokázanie šľachtictva pred Nitrianskou stolicou v roku 1803, pri ktorom predložil aj niekoľko ďalších falošných listín.¹⁸

Mnohé údaje o falšovaní sú ukryté v samotných investigačných protokoloch, ktoré napriek svojej informačnej hodnote nestoja v pozornosti bádateľov a ani pri príprave súpisu slovacikálnych erbových listín neboli zohľadnené – hoci v mnohých sú tieto listiny in extenso odpísané (v jedinom zachovaní). Prirodzene, v investigačných protokoloch nenájdeme priamo záznamy o tom, že ten-ktorý dokument bol sfalšovaný, no tieto záznamy a „podozrievavé“ hodnotenia investigačnej komisie nás však môžu k takýmto dokumentom doviest.

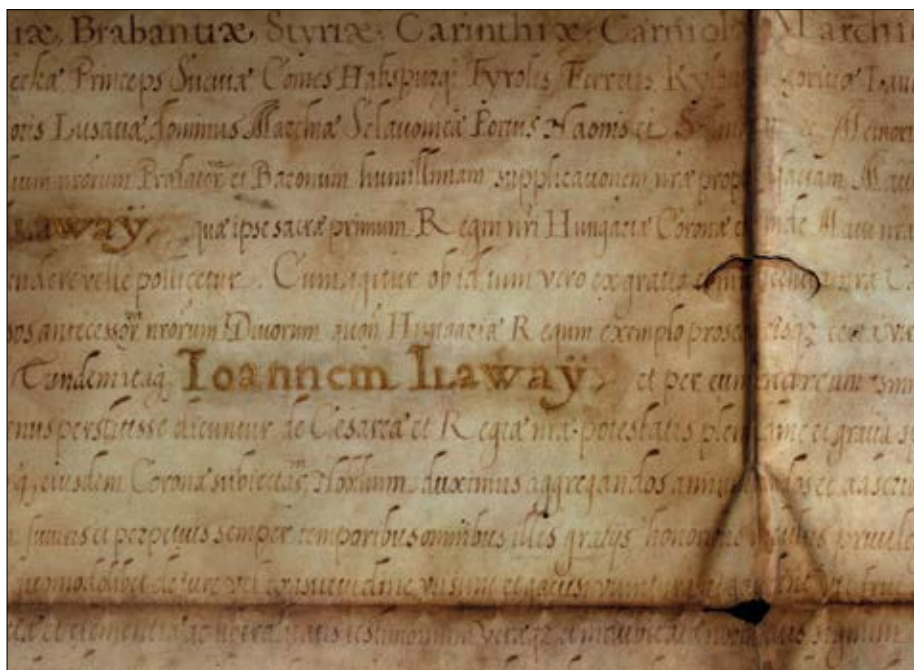
Identifikované sfalšované erbové listiny na Slovensku (predbežný stav)

Dátum vydania	Pôvodný adresát	Sfalšovaná pre	Stav zachovania	Archív
22. 3. 1569	?	Fabián	originál	ŠA Košice
3. 4. 1592	Ifjú z Neveríc	Sabó	odpis	ŠA Nitra
14. 4. 1613	?	Hochart	originál	ŠA Bratislava
[...] 1613	?	Féher	originál	ŠA Bratislava
6. 6. 1622	?	Ilvai	originál	ŠA Nitra
18. 7. 1625	?	Blazič	originál	ŠA Bratislava
19. 7. 1627	?	Eperješi	originál	ŠA Bratislava
26. 8. 1627	Könű	Zubor	originál	ŠA Košice
22. 11. 1628	Hrabécus	Baráni	originál	ŠA Nitra
26. 8. 1629	Báňai z Trstenej nad Hornádóm	Vaniga	originál	ŠA Košice
6. 5. 1629	?	Dávid	originál	ŠA Nitra
2. 3. 1639	Ferenci, Komáromi a Kečkeméty	Ňakaš	originál	ŠA Košice
10. 8. 1639	?	Štirbic	originál	ŠA Nitra
22. 2. 1650	?	Mozoli	originál	ŠA Bratislava
5. 6. 1662	Durandus z Hlučína	Jelenfi	overený odpis	ŠA Nitra
30. 9. 1682	Horvát	Sabó	odpis	ŠA Nitra

¹⁸ ŠAN, NŽ I, Nob., OA, inv. č. 111.

Interpolácie v pôvodných armálesoch (neznámých adresátov)
sfalšovaných pre Dávidovcov, 6. 5. 1629, a Ilovaiovcov, 6. 6. 1622 (ŠA Nitra)

Ešte o technikách falšovania

Dodnes zachované sfalšované erbové listiny vyvolávajú aj úvahy, do akej miery boli pozmenené (interpolované) originály kvalitné, aby ich vtedajší úradníci bez okolkov uznali za pravé a bez problémov akceptovali, napr. pri vyhotovovaní ich odpisu.

Z pohľadu súčasného kritického bádateľa je interpolácia originálu pomerne ľahko rozpoznateľná (je tomu tak na všetkých 13 dodnes zachovaných sfalšovaných armálesoch; kvalitná je azda len na armálese interpolovanom pre Ilavaiovcov). Zo zachovaných exemplárov je evidentné, že mnohí sa okrem interpolácie snažili falšovaný originál aj úmyselne poškodiť (napr. pôvodne Hrabéciovský armáles bol – pri falšovaní pre Barániovcov „prederavený“, prepálený chemikáliou), prípadne aj úmyselne „znečitateľniť“ publikačnú poznámku na plike alebo dorzálnej strane listiny, pretože tá umožňovala pohodlne si overiť pôvodných adresátov v kongregačných zápisniciach tej-ktorej stolice.

Niektoré exempláre sfalšovaných listín na druhej strane prezrádzajú nešikovnosť, ale aj nedôslednosť falšovateľov (pri „tvorbe“ interpolácií v samotnom texte).¹⁹ Sedem skonfiškovaných a zachovaných sfalšovaných exemplárov len potvrdzuje, že tieto kusy patrili medzi menej kvalitné a iste práve preto boli aj odhalené.

Úmyselné ničenie (pôvodných, sfalšovaných) erbových listín novými majiteľmi a snaha zabezpečiť si skôr ich odpisy prispeli k zachovaniu malého počtu prvej a oveľa väčšieho počtu druhej spomínanej skupiny falzifikátov. Už pri scelovaní a redakčnom spracúvaní záznamov v rámci projektu Súpis slovacikálnych erbových listín sa ukázalo (aj v tom sa ukázala užitočnosť celej tejto akcie),²⁰ že adresáti uvedení v odpisoch nie sú vždy úplne totožní s adresátmi uvedenými na origináloch. Pri vyhotovovaní niektorých odpisov došlo z neznámych dôvodov nielen k vynechaniu niektorých adresátov, ale (niekde) aj k ich dopísaniu.²¹ Je celkom reálne, že vo viacerých prípadoch sa neskôr (ďalším archívno-historickým výskumom) preukáže, že ide o odpisy falošné.

Možno uvažovať aj o tom, že dochádzalo tiež k priamemu falšovaniu odpisov. Zistenia takýchto prípadov sú však nesmierne ťažké (prakticky nemožné) a ak sa podaria, pôjde skôr o odhalenia náhodné.

¹⁹ Názorný príklad poskytuje erbová listina rodu Hrabéciov s menami sfalšovanými na Ján a Mikuláš Barániovcí. Na ďalších miestach v texte listiny sa uvádzajú aj Ján a František Barániovcí, či v publikačnej poznámke sa hovorí o Františkovi Baránim. Išlo o osobné mená, ktoré patrili pôvodnými adresátom – Jánovi a Františkovi Hrabéciovcov. Originál listiny v ŠAN, Zbierka novovekých listín, inv. č. 42.

²⁰ Autor je jedným zo spoluriešiteľov tohto projektu.

²¹ V origináli erbovej listiny z 28. 4. 1583, uloženom v archíve Hodnoverného miesta Konventu premonštrátov v Jasove, je jediným adresátom Ján Olas, avšak v odpise tohto dokumentu, vyhotovenom Turnianskou stolicou z 18. storočia, sú už uvedení aj Blažej a Bartolomej Olasovci, jeho „bratrance“.

*Pôvodná erbová listina Hrabéciovcov sfaľšovaná pre Barániovcov (ŠA Nitra).
Foto: Boris Zábrazný*

Čo možno využiť pri odhaľovaní sfaľšovaných erbových listín

Pri odhaľovaní sfaľšovaných armálesov je dôležité venovať pozornosť o. i. tzv. publikačnej poznámke, ktorá sa pri skúmaní armálesov často podceňovala.²² Ide o text, ktorú stoličný úradník vpisoval na dorzálnu (zadnú) stranu listiny, prípadne na čelnú stranu pliky (jej zahnutú spodnú časť) po jej predložení (publikovaní) na stoličnom zhromaždení a akceptovaní jej účastníkmi (ostatnými prítomnými šľachticmi stolice). V poznámke bol uvedený presný dátum a miesto predloženia listiny, názov príslušnej stolice (stoličnej samosprávy), ktorej sa listina predkladala, a meno (podpis) stoličného notára, ktorý zápis (o „publikovaní“) priamo na listine vyhotovil.

Túto administratívnu procedúru musela absolvovať každá novonobilitovaná osoba na území „svojej“ stolice, alebo tá, ktorá sa v nej chcela usadiť. Stoličná samo-

²² Uvádzanie publikačných poznámok pri erbových listinách úplne ignoroval aj inak cenný súpis erbových listín v Maďarskom krajinskom (národnom) archíve. NYULÁSZINÉ-STRÁUB, Éva. *Ót évszazád címerei a Magyar Országos Levéltár címereslevelein*. Budapest: Corvina, 1987, 303 s. + prílohy.

správa v rámci tejto procedúry preskúmala pravosť erbovej listiny (prípadne iných dokumentov dokladajúcich šľachtictvo žiadateľa), uznala (prípadne neuznala) šľachtictvo dotyčného predkladateľa a zároveň o tom urobila jednoduchý záznam v kongregačnom protokole. Práve tieto záznamy jej (či iným osobám) neskôr umožnili v prípade potreby overiť pravosť predloženého privilégia.²³

Osoby prítomné na stoličnom zhromaždení mohli voči predkladateľovi erbovej listiny vzniesť námietky.²⁴ Využívali to majitelia panstiev či zemepáni, ktorí v predkladateľovi objavili svojho poddaného, tiež slobodné kráľovské mestá voči svojim obyvateľom.²⁵ Nitrianska stolica napríklad v roku 1687 prijala na svojom zasadnutí štatút o kontradikciách (námietkach) voči publikovaným erbovým listinám a nariaďovala, aby bol každý vznesený protest zaznačený na ich dorzálnej strane.²⁶

Treba ešte upozorniť, že celú publikačnú procedúru mohli zavŕšiť zapísanie príslušnej osoby (či osôb) do tzv. súpisov šľachty, ak tá (tie) oň požiadali. V tomto prípade išlo o dobrovoľný úkon, ktorý však mal svoje výhody – mohli sa prejaviť pri neskoršom preukazovaní a dokazovaní šľachtického pôvodu, resp. príslušnosti.

²³ Z tohto dôvodu si preto stoličné samosprávy vyhotovovali v 17. a 18. storočí aj prehľady publikovaných armálesov. Porovnaj napríklad *Consignatio quorundam dominorum nobilium armales ab anno 1602 quae in hocce inclyto comitatu Barsiensi sunt publicatae*, nedatované, 1. polovica 17. storočia (asi okolo 1635). ŠAN, TŽ I, Nob., Súpisy šľachty, šk. 1.

²⁴ Keď v roku 1601 predkladal na stoličnom zasadnutí Nitrianskej stolice erbovú listinu Benedikt Šomodi inak Podári z Betefalvy, účtovník a provizor Nitrianskeho hradu, vystúpil tu proti nemu sám jeho zamestnávateľ, nitriansky biskup a župan František Forgáč, ktorý odmietol uznať jeho armáles a obvinil ho, že je „zlodej“, čo súviselo s jeho finančnými nedoplatkami a dlžobami. Šomodi sa ohradil, že v jeho prípade ide iba o potvrdenie šľachtictva a tým biskupova protestácia nie je opodstatnená. Publikácia v ŠAN, NŽ I, Kongregačný protokol č. 1 (ďalej len KP – 1), 1572 – 1607, s. 749.

²⁵ Slobodné kráľovské mesto Skalica vznieslo námietku voči armálesu svojho mešťana Antonia Valezia, avšak 20. 6. 1665 ju písomne odvolalo (ŠAN, NŽ I, Kongregačné spisy II /1648 – 1720/, fond v rekonštrukcii, 20. 6. 1665). V roku 1656 na zasadnutí Nitrianskej stolice vzniesla kontradikciu voči vyhláseniu erbovej listiny vdova grófa Pavla Pálfiho – išlo o erbovú listinu jej (bývalého) poddaného Michala Schwera (ŠAN, NŽ I, KP – 3, s. 410). Podobným spôsobom protestoval nitriansky biskup a župan gróf Tomáš Pálfi v roku 1670, keď v Nitrianskej stolici vyhlasoval armáles Ján Hahóty. Dôvodom jeho protestácie bol fakt, že Hahóty bol jeho poddaným (ŠAN, NŽ I, KP – 3, s. 826).

Treba upozorniť, že tieto námietky boli často oprávnené; zo strany (bývalého) zemepána k nim dochádzalo vtedy, ak nobilitovaná osoba v postavení poddaného nemala k nobilitačnému konaniu jeho súhlas a odporúčanie. Súvisí to s dodnes málo známymi zákonnými úpravami z 1. polovice 17. storočia, týkajúcimi sa vydávania armálesov. Podľa zákonného článku 30 z roku 1630, § 4 osoby poddanského pôvodu mohli byť nobilitované iba v prípade, ak obdržali špeciálny súhlas (písomné odporúčanie) od zemepána a stoličnej samosprávy. Toto nariadenie len potvrdzovalo platnosť § 1 zákonného článku 17 z roku 1622, ktorý poddaným v postavení sedliakov zakazoval vydávať armálesy. KOLOSVÁRI, Sándor – ÖVÁRI, Kelemen. *Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytár 1608 – 1657*. Budapest: Franklin Társulat, 1900, s. 192 – 194, 296. Problematika nobilitačného procesu (zvlášť podávania žiadostí o udelenie armálesu) nie je u nás dostatočne prebádaná, preto ani nie je jasné, či vo vyššie uvedených prípadoch išlo zo strany poddaných o pokusy „obísť“ zemepána.

²⁶ ŠAN, NŽ I, KP – 4, s. 818 – 819.

+

 Nos, Iudex, Magister Civium & Jurari Senatores
 Liberae ac Regiae Civitatis Zakolca. Significamus
 per presentes quibus expedire videretur. Quod
 Nos ad instantiam, et plures facta diligentissimam
 et officiosam petitionem Civis pro Antonio Walesio
 Concivis nostri, Contradictionem illam, quae in negotio
 Nobilitationis, ac superinde Aemulii litterarum Publicati-
 onis facta Antonio Walesio, in Congregatione Iudicis
 Civitatis istius Nitriensis, non ita pridem effluxis diebus,
 nomine Civitatis omni publico instituta factaque fuerat,
 relaxandam, cassandam, et annullandam, certis et ratio-
 nabilibus ex causis, respectibus, et indubitatis consue-
 tudinis: Prout defecto etiam relaxandi, cassandi et an-
 nullandi, palam, publicè et manifestè. In cuius rei
 fidem presentes litteras nostras, Sigillo Civitatis aucten-
 tico munitis eidem Antonio Walesio tradidimus cura-
 vimus. Datum Zakolca, die Vigesima Mensis Junij
 Anno Domini 1665 Idibus Septembris Quinto.

 Deliberavi amplissimè
 et ratavi ex parte Ju-
 ris. Zakolca Junij
 20. 1665.

Písomné prehlásenie slobodného kráľovského mesta Skalica o odvolaní svojej predošlej námietky voči publikovaniu erbovej listiny Antona Valezia, pôvodne jej meštana, z 20. júna 1665 (ŠA Nitra)

Celá táto procedúra nebola zadarmo. Za úradnú publikáciu erbovej listiny na stoličnom zhromaždení (uznanie jej platnosti a prijatie osoby či viacerých osôb do radov šľachty príslušnej stolice) a podobne aj za zápis do tzv. súpisov šľachty boli presne vymerané poplatky.²⁷

Ako sme už spomenuli, publikačné poznámky v kongregačných zápisniciach či priamo na príslušných erbových listinách, okrem toho, že dokladajú územnú pôsobnosť či migráciu nadobúdateľov listín a ich potomkov (v rámci Uhorska), majú mimoriadny význam aj pri odhaľovaní pravosti týchto dokumentov. Falšovatelia si toho boli akiste vedomí a preto okrem interpolácie mien a priezvisk v hlavnom texte boli nútení interpolovať tiež publikačnú poznámku a zároveň aj „poisťovaciu“ poznámku schovanú pod plikou (zahnutou spodnou časťou) listiny. Chybu robili najmä tí, ktorí nepozmenili miesto (stolicu) publikovania, pretože to bolo pri overovaní pravosti listiny smerodajné. Dátum sa pri interpolácii textu v origináli totiž nemenil.²⁸

Sfalšovať publikačnú poznámku na plike či dorze robilo falšovateľom jednoznačne najväčší problém, preto sa ju snažili znečitateľniť. Azda preto bol na „trhu“ s uvoľnenými listinami (najmä po vymretých rodoch) väčší dopyt po takých, ktoré nemali publikačnú poznámku. Falšovatelia sa snažili dopísať na ne „vymyslené“ publikačné poznámky ako v prípade sfalšovaných armálesov pre Jána Ilavaia (6. 6. 1622) a Štefana Dávida (9. 5. 1629).²⁹

²⁷ Tak napríklad v štatúte z roku 1676 Nitrianska stolica za vyhlásenie armálesu požadovala poplatok 25 denárov a v ďalšom z roku 1679 už 1 zlatý. V roku 1682 sa za publikovanie armálesu vyberali 2 zlaté, ktoré mali byť použité „pre potreby stolice“. V 18. storočí vyrubovala Nitrianska stolica za publikovanie erbových listín a iných privilégií 4 zlaté. Z toho sa polovica odvádzala do stoličnej pokladnice, druhá notárovi. Za vpísanie žiadateľa do súpisu jej šľachty v 17. storočí stolica pýtala dva denáre. ŠAN, NŽ I, KP – 4, s. 350, 531, KP – 5, s. 186, 227; ŠAN, Zbierka Júliusa Etheya, šk. 15, Článok 32 štatútu Nitrianskej stolice z roku 1754.

²⁸ Pekný príbeh odhalenia pôvodného adresáta erbovej listiny (porovnaním dátumov) predstavuje príbeh armálesu z 22. 11. 1628, publikovaného 3. 6. 1631 v Nitrianskej stolici a neskôr sfalšovaného pre Mikuláša a Jána Barániovcov. Z veľmi solídne vedených záznamov stolice o publikovaní erbových listín na jej zhromaždeniach vyplynulo, že v tento deň nevyhlásili v Nitrianskej stolici erbovú listinu žiadni Barániovci, ale Ján a František Hrabéciovci. Vďaka tomu (porovnaním dátumov na listine a v stoličných záznamoch) sa podarilo identifikovať pôvodných majiteľov, resp. nájsť „stratený“ armáles rodu Hrabéciovcov, evanjelických kazateľov pôvodom z Považia. Bližšie KERESTEŠ, Peter. *Lexikón erbov šľachty na Slovensku IV. Nitrianska stolica*. Bratislava: Hajko a Hajková, 2010, s. 102 – 103.

²⁹ Erbová listina sfalšovaná pre Štefana Dávida z 9. 5. 1629 mala byť publikovaná v Satmárskej stolici 29. júna 1629 (najbližší utorok po sviatku sv. Gervázia), avšak v publikovaných kongregačných protokoloch tejto stolice o tom neexistuje žiadny záznam (navše časovo najbližšia kongregácia bola 21. júna 1629). Publikačná poznámka na (sfalšovanej) erbovej listine pre rod Ilavai je zas zaujímavá tým, že hoci sa hlási do 1. polovice 17. storočia (hovorí sa v nej o publikácii – asi – v Ostrihomskej stolici), je evidentne písaná rukou 18. storočia. Navyiac v Ostrihomskej stolici Ilavaiovci v 17. storočí vôbec nepôsobili.

Záznamy v kongregačnýchých protokoloch – zdroj ďalších usvedčujúcich informácií

Pri posudzovaní pravosti aj pri širšom výskume problematiky erbových listín je dôležité sledovať tiež správy o ich publikovaní, zachytené v (stoličných) kongregačných protokoloch. Tieto (tzv. deperditné) správy bývajú pritom niekedy veľmi podrobné, neraz obsahujú kompletne údaje o vydavateľovi, dátume a mieste vydania a adresátoch „publikovanej“ erbovej listiny.³⁰ V mnohých prípadoch predstavujú súčasne jediný doklad o jej (niekdajšej) existencii.³¹ Niekedy tiež odhaľujú nové fakty aj o – na prvý pohľad – dobre známých rodoch.

Svedectvom toho je napríklad záznam o publikovaní erbovej listiny členov významného nitrianskeho rodu Uzovičovcov v roku 1652 v Nitrianskej stolici. Záznam hovorí o ich doteraz neznámej erbovej listine a osvetľuje doposiaľ dosť hmlisté počiatky rodu.³² Podľa neho popisovanú listinu (pre Mikuláša Horváta-Uzoviča, jeho brata Juraja a tiež pre Pavla a Mikuláša Sabóovcov-Tengeliovcov) vydal panovník Ferdinand III. dňa 1. 1. 1650, pričom evidentne išlo o udelenie nového šľachtictva (povýšenie rodu z meštianskeho alebo iného stavu).³³ Záznam tak spoľahlivo datuje začiatok vzostupu tohto neskôr vplyvného nitrianskeho rodu.

Pri podrobnom skúmaní problematiky falšovania armálesov sme dospeli k presvedčeniu, že by bolo veľmi osožné záznamy z kongregačnýchých zápisníc zverejniť vo forme pramennej edície, podľa jednotlivých stolíc.³⁴ Vzhľadom na to, že tieto materiály neboli u nás (na Slovensku) zatiaľ edične sprístupnené, bola by to úloha pre viacerých bádateľov.³⁵ Ich zverejnením by však vznikla nová cenná databáza, ktorá

³⁰ V niektorých prípadoch sú publikačné záznamy v kongregačnýchých protokoloch strohé, obsahujú iba meno vyhlasovateľa a rok publikácie erbovej listiny. Medzi nim a vydaním listiny mohlo ubehnúť niekoľko mesiacov i rokov. Pri takýchto „všeobecných“ publikáciách, v niektorých prípadoch, nemuselo ísť o publikovanie erbovej listiny, ale len o uznanie šľachtictva, na čo žiadateľovi stačili aj iné relevantné dokumenty.

³¹ Napríklad v máji 1663 boli na hlavnom zhromaždení Nitrianskej stolice publikované armálesy Mikuláša Halamu zo 14. 2. 1663, Ján Čerackého z 24. 1. 1663, Ondreja Majera zo 17. 6. 1662, Tomáša Kopáčka z 20. 11. 1659 a Juraja Štefanoviča z 3. 8. 1659. V pripravovanom celoslovenskom súpise erbových listín neexistuje záznam ani o jednom z nich.

³² Genealógia rodu sa doposiaľ odvíjala až od istého Juraja Uzoviča, ktorého vdova žila v roku 1678 v Holíči. Takto ju sleduje SZLUHA, Márton. *Nitra vármegyje nemes családjai II*. Budapest: Heraldika Kiadó, 2005, s. 652 – 653.

³³ ŠAN, NŽ I, KP – 3, s. 382 – 383.

³⁴ Priekopníkom v tomto smere bol Július Ethey, ktorý v rokoch 1940 – 1941 zverejnil publikácie v Nitrianskej stolici za obdobie 1572 – 1640. Jeho edičný počin však zostal nedokončený a bez pokračovateľov. – ETHEY, Gyula. *Nyitra vármegyje nemes családainak kivonatos jegyzéke 1572 – 1585. évek között*. In *Magyar Családtörténeti Szemle*, 1940, č. 7, s. 155 – 158, č. 8, s. 192; ETHEY, Gyula. *Nyitra vármegyében kihirdetett címeres levelek jegyzéke 1607 – 1641*. In *Magyar Családtörténeti Szemle*, 1940, č. 9, s. 215 – 216, č. 11, s. 263 – 264, č. 12, s. 283 – 285, 1941, č. 1, s. 21 – 23, č. 2, s. 47 – 48, č. 3, s. 71. Kompletnú edíciu publikácií v Biharskej stolici z rokov (1605) 1693 – 1848 vydal najnovšie SZÁLKAI, ref. 3, s. 203 – 230 (spolu 888 záznamov publikácií).

³⁵ Iná situácia je u maďarských kolegov, ktorí sústavne sprístupňujú najstaršie kongregačné zápisnice jednotlivých stolíc. Najnovšie za všetky edície pozri elektronickú verziu *16 – 18. századi vármegyeyi jegyzőkönyvek regesztái* (CD). Budapest: Arcanum Kft., 2009.

Pôvodná erbová listina vydaná pre Ilvaiovcov (Lackovičovcov) z Ilavy sfalšovaná Ilvaiovcami (Ilvaiovcami) z Teliniec a Preselian (ŠA Nitra). Foto: Boris Zábrazný

by prispela nielen k odhaleniu ďalších fálz, ale aj stratených či nateraz nezvestných armálesov. Napokon publikovanie týchto záznamov by bolo užitočné aj z hľadiska výskumu nových stoličných elít, ich kreovania a fungovania; mnohé sa totiž týkajú neznámych nobilitovaných mešťanov a ich rodín, ktoré žili a pôsobili v príslušných (slovenských, hornouhorských či iných) mestách a mestečkách.

Príbeh jedného vydareného podvodu

Diplomatika nás učí, že cieľom diplomatickej a historickej kritiky nie je len „usvedčenie“ listiny, čo pri sfalšovaných armálesoch ako interpolovaných listinách nie je až také ťažké, ale v prípade akéhokoľvek stupňa nepravosti je jej cieľom aj odhalenie príčin falšovania a jeho dôsledkov. Práve to sa často ukáže ako ešte zau-

jímavejší historický problém. Uvedené sa pokúsím ilustrovať na prípade členov rodu Ilvai, ktorým sa pomocou sfalšovanej erbovej listiny podarilo infiltrovať medzi uhorskú (nitriansku a tekovskú) šľachtu a pomerne dlho – takmer storočie – sa tešiť z výhod spojených s príslušnosťou k tomuto stavu.

Originál sfalšovanej erbovej listiny zo 6. 6. 1622 pre rod Ilvai (Illoyay, Illvay, Illavay, Ilvay) bol v minulosti uložený v archíve Tekovskej stolice, kam sa dostal za dosiaľ neznámych okolností.³⁶ Z diplomatického hľadiska, podobne ako v prípade všetkých dodnes známych zachovaných sfalšovaných erbových listín (z územia Slovenska), bola aj táto listina interpolovaná (obsahovo čiastočne pozmenená). Meno pôvodného adresáta, ktorý ňou získal erb (s jeleňom držiacim kvet ľalie), bolo evidentne zoškrabané a na jeho miesto boli dopísaní Ján a Ondrej Ilvaiovci (v origináli *Ilway*).

Hoci priezvisko, odvodené od mestečka Ilava v Trenčianskej stolici, by mohlo evokovať príslušnosť k rodu Ilvaiovcov inak Lackovičovcov (Lászlófiovcov) z Ilavy, v tomto prípade išlo iba o zhodu priezvisk. Ako však uvidíme, práve to členovia rodu využili pri falšovaní svojej minulosti.

Interpolácia v texte originálu bola v tomto prípade natoľko vydarená, že možno predpokladať, že prijatie erbovej listiny na župe „prešlo“ aj bez iných „podporných“ prostriedkov. Záznam o publikovaní listiny je však veľmi zle čitateľný. Nie je z neho evidentný rok publikácie armálesu, ani názov stolice (Ostrihomská?), v ktorej tento úradný akt prebehol. Dobre sa dá prečítať iba meno notára, autora publikačnej poznámky (Juraja Senciho).³⁷ Vzhľadom na to, že text bol písaný skôr rukou 18. ako 17. storočia, navodzuje to dojem, že poznámka mohla byť vymyslená a úmyselne nasmerovaná na Ostrihomskú stolicu (jej staršie kongregačné zápisnice boli počas tureckej okupácie zničené a zachovali sa až od roku 1638). Uvedené (a zistené) skutočnosti nám neumožnili určiť pôvodného adresáta sfalšovanej erbovej listiny. Nepodarilo sa to ani na základe analýzy obsahu erbovej miniatúry.

Kto vlastne Ilvaiovci (Ilvaiovci) boli a prečo sa pokúsili o podvodné získanie šľachtictva? Kedy došlo k sfalšovaniu erbovej listiny za cieľom získania nobility? Už pri hľadaní odpovedí na tieto otázky narazíme na zaujímavé skutočnosti. Súvisia s prelínaním členov dvoch rovnomenných rodov v Tekovskej stolici – nešľachtického rodu pôsobiaceho v Telinciach a Preseľanoch a rovnomenného šľachtického rodu (Ilvaiovcov inak Lackovičovcov) z Trenčianskej stolice, ktorého členovia pôsobili od konca 17. storočia (aj?) na území Tekovskej stolice.

³⁶ ŠAN, Zbierka novovekých listín, inv. č. 37 (Ilvai, 6. 6. 1622). Na dorze listiny nie sú žiadne poznámky o konfiškácii listiny z dôvodu sfalšovania, iba signatúra hlásiaca sa do roku 1795, z ktorej však nemožnorobiť žiadne závery. O falošnosti listiny sa nepochybovalo už v roku 1914, keď notár Tekovskej stolice vyhotovil súpis sfalšovaných armálesov v jej archíve. ŠAN, TŽ I, Nob., Súpisy šľachty, šk. 1, bez sign.

³⁷ Najstaršie zápisnice Ostrihomskej stolice od roku 1638 sú sprístupnené v edícii *16 – 18. századi vármegeyi jegyzőkönyvek regesztái* (CD). Budapest: Arcanum Kft., 2009.

Ilavaiovci z Telinciac a Preselian

Pôvod nešľachtických Ilavaiovcov je zahalený tajomstvom. Rod so „šľachticky“ znejúcim priezviskom sa vyvíjal od polovice 18. storočia v dvoch rodových vetvách – v Telinciach (v Tekovskej stolici), v Preseľanoch a im blízkych Topoľčanoch (v Nitrianskej stolici). Počas celého 18. storočia neboli v registroch šľachty vedení žiadni šľachtici s priezviskom Ilavai v týchto obciach, neboli „lustrovaní“ ani počas šľachtických investigácií, ktoré prebehli v týchto stoliach v rokoch 1731/1732, 1754/1755 a 1756. Obe nešľachtické vetvy môžeme sledovať na základe torzovito zachovaných archívnych dokumentov a matričných záznamov, ktoré sú navyše v prípade Preselian medzerovité (záznamy z rokov 1755 – 1794 chýbajú). Medzi oboma (nešľachtickými) vetvami bol nepochybne súvis, napokon Karol Ilavai z nitrianskej vetvy zomrel roku 1866 – azda ako ich posledný mužský potomok – v Telinciach.

Najstarší známi členovia oboch vetiev patrili k osobne slobodným poddanským obyvateľom. Predstavitelia telinských Ilavaiovcov boli v období pred sfalšovaním armálesu od prvej polovice 18. storočia právnym postavením predialistami Ostrihomského arcibiskupstva. Predialisti (*praediales*, alebo aj *nobiles praediales*) boli špecifickou kategóriou poddanského obyvateľstva, usadeného na majetkoch Ostrihomského arcibiskupstva, ktoré za plnenie vojenskej služby požívalo viaceré výhody (mali osobnú slobodu, boli oslobodení od robôt, mali právo na majetkové donácie z arcibiskupských majetkov a pod.). Na území Tekovskej a Nitrianskej stolice tieto majetky arcibiskupstva spravovala predialistická stolica so sídlom vo Vrábľoch. Hoci častiam tekovských a nitrianskych predialistov sa v priebehu 16. a 17. storočia podarilo získať šľachtictvo, čím rozšírili rady početných armalistov, mnohí z nich naďalej zostali žiť na predialistickom práve na arcibiskupských majetkoch. Životný štýl výrazne nezmenili a okrem vlastníctva armálesu sa v ničom neodlišovali od „nešľachtických“ predialistov. V každom prípade je zjavné, že medzi predialistami v 16. a 17. storočí boli silné snahy o nobilitáciu, k čomu ako osobne slobodní obyvatelia mali – ak získali odporúčanie od arcibiskupa – relatívne dosť blízko.

Generačne najstarší známy člen tohto rodu „falzátorov“ sa objavuje najskôr v Telinciach v Tekovskej stolici. Bol to Juraj Ilavai (*Illway*, *Illovay*, *Illavay*) starší, ktorý sa v tejto obci usadil v prvej štvrtine 18. storočia. Z matrik vieme, že sa narodil okolo roku 1701 a zomrel v Telinciach 9. marca 1760 vo veku 59 rokov.³⁸ Do vlastníctva získal 1/4 tamojšej predialistickej kúrie.³⁹ Podiel v nej získal manželstvom s Margarétou, dcérou Štefana Tildyho (zomrel pred rokom 1692),⁴⁰ ktorá pochádzala z predialistického rodu nobilitovaného v roku 1622.⁴¹ Týmto sa stal zároveň

³⁸ ŠAN, Zbierka cirkevných matrik (ZCM), Čifáre, inv. č. 582, s. 412.

³⁹ V obci existovala iba jedna predialistická kúria Ostrihomského arcibiskupstva.

⁴⁰ ŠAN, Stolica arcibiskupských predialistov vo Vrábľoch (ďalej SAP Vráble), šk. 19, no. 737, 750.

⁴¹ ŠAN, NŽ I, Nob. 975 (tam odpis armálesu).

slobodníkom. Ostatné 3/4 predialistickej kúrie v Telinciach zostali vo vlastníctve pôvodného predialistického rodu Kišovcov.⁴²

Juraj st. mal dokázateľne dvoch synov a k jeho potomkom patrili zrejme aj členovia rodu usadení v Preseľanoch, o ktorých sa zmienime nižšie. V každom prípade treba upozorniť, že ich spoločenský status narastal a postupne v obci zatičili aj pôvodných predialistov Kišovcov, s ktorými sa pre vlastníctvo predialistickej kúrie „rozkmotrili“ a počas 18. storočia dostávali do častých sporov.⁴³ Jurajov syn Juraj ml. bol údajne farárom v Motešiciach, druhý syn František (1720 – 1771) ostal bývať ako predialista v Telinciach.⁴⁴ Rod sa ďalej vyvíjal jeho synom Ignáčom (1740 – 1825), hospodárskym úradníkom.

Ignác mal iba jediného syna Jána Nepomuka, narodeného 20. augusta 1775 v Telinciach. Ním vlastne telinská rodová vetva končí – Ján sa totiž vyučil za knihára a natrvalo sa usadil v meste Kanizsa (dnes Nagykanizsa) v Zalianskej stolici, kde si založil aj rodinu. Po Ignáčovej smrti v roku 1825 sa tak o tamojšie majetky prihlásil ich príbuzný z nitrianskej vetvy Karol Ilavai (1786 – 1866), ktorý v Telinciach aj dožil.

Týmto sa dostávame k druhej rodovej vetve „falzátorov“ Ilavaiovcov – k priamym predkom spomenutého Karola. V mestečku Preseľany sa s nimi prvýkrát stretávame v roku 1739, keď sa v matrike uvádza krst Františka Xavera Ilavaia, syna Michala Ilavaia a istej Anny. Jeho krstnými rodičmi boli miestny poddaný Ján Rúčik a jeho žena Anna.⁴⁵ František bol zrejme Michalovým prvým dieťaťom, z čoho možno usudzovať, že sa narodil okolo roku 1718. Do mestečka sa museli prisťahovať iba krátko pred týmto rokom. Predtým sa tu takýto rod nespomína – podľa všetkého mohlo ísť o syna alebo príbuzného Juraja Ilavaia, pôsobiaceho v Telinciach. Sociálny status Michala sa v matrikách neuvádza.

Z ďalších medzerovito zachovaných zápisov však vieme, že jeho manželkou bola Anna Hovorková, členka armalistického zemianskeho rodu z Preselian.⁴⁶ Týmto sobášom sa Michal (ak bol predtým poddaným) musel stať prinajmenšom slobodníkom. V daňovom súpise mestečka Preselian z roku 1752 je naozaj uvedený ako slobodník (*libertinus*) s poznámkou „ránhojič“ (*chirurgus*).⁴⁷ Jeho majetok pozostával z 2 koní, 4 kráv a 4 ošipaných, inak býval v podnájme u miestnych zemanov (pravdepodobne šľachtickej rodiny Baťániovcov). Tu mohol „napáchnuť šľachtickým svetom“.

⁴² Kišovcom sa nikdy nepodarilo získať nobilitáciu, ako predialisti žili však v Telinciach až do polovice 19. storočia a dôsledne sa nechávali označovať *nobiles praediales*.

⁴³ ŠAN, SAP Vráble, šk. 19, no. 737, 750.

⁴⁴ ŠAN, ZCM, Čifáre, inv. č. 584, s. 16, 22.

⁴⁵ ŠAN, ZCM, inv. č. 309, s. 264.

⁴⁶ Hovorkovci (Hávorka) boli pôvodne poddanými v Preseľanoch. Ich genealógiu s viacerými nepresnosťami publikoval SZLUHA, Márton. *Nyitra vármegyje nemes családjai I.* Budapest: Heraldika Kiadó, 2003, s. 479. Predkovi rodu Vavrincovi Hávorkovi zemepán Krištof Baťáni v roku 1685 udelil slobodníctvo, následne v roku 1686 získal nobilitáciu.

⁴⁷ ŠAN, NŽ I, Dicalia. *Conscriptio comitatus Nitriensis 1752. Processus Bodok*, pag. 139.

Michal zanechal viacero potomkov. K jeho deťom patrili spomenutý František (1739), ktorý však zrejme zomrel ešte v detskom veku, ďalej Mária (1741 – 1806), Peter (1749 – 1761), Michal (1751 – po 1813), Anna (1759 – 1763) a František (1761 – 1821).⁴⁸ Mária sa vydala za nezemana Michala Ujlackého, Michal ml. odišiel bývať do Topoľčan a František zostal v Preseľanoch, čím sa táto vetva rozdelila na dve podvetvy. Tam pokračovala Františkovým synom Jozefom (1781 – 1848), dedinským notárom, ktorý sa zviditeľnil len v roku 1830 obvinením z urážky na cti.⁴⁹ Z jeho potomkov zostal bývať v Preseľanoch iba syn Vincent (1820 – 1872), „zeman“ a povoláním krajčír. S manželkou Jankou Jankulárovou síce zanechal viacero potomkov, no synom Ľudovítom (1851 – 1884), povoláním tesárom, táto podvetva v Preseľanoch roku 1884 vymrela.⁵⁰

V Topoľčanoch druhá podvetva pokračovala Karolom (1786 – 1866). Bol obchodníkom so železom a žil v Trnave, Topoľčanoch a napokon v Telinciach, kde zomrel.⁵¹ Alojz, spomínaný v registroch šľachty v Topoľčanoch roku 1832, bol zrejme jeho synom, no nie je známe, či zanechal potomkov. Z detí sú známe ešte jeho dcéry Jozefína (1808), Rozália (1812) a Vincenta (1810), ktorá sa v roku 1832 zosobášila v Topoľčanoch s mešťanom a obchodníkom Ignáčom Wunderom. V každom prípade treba poznamenať, že Ilvaiovcí v Preseľanoch nepatrili medzi majetné rody a ani ich označovanie v 18. storočí ako šľachticov nebolo jednoznačné. Je zaujímavé, že meno si najčastejšie písali v tvare Ilvai, kým šľachtickej menovci ho používali takmer výlučne v tvare Ilvai.

Z uvedeného vyplýva, že nešľachtickej Ilvaiovcí z Teliniec patrili v 18. storočí k slobodnej vrstve poddanského obyvateľstva v postavení slobodníkov a predialistov, vďaka čomu sa dopracovali k vykonávaniu rôznych povolaní (kňaz, ráhnojič, hospodársky úradník, knihár, obchodník, dedinský notár). Cez ne rástla aj ich spoločenská prestíž a sebavedomie. K tomu – v prvej polovici 18. storočia – prispievali napokon aj ich príbuzenské vzťahy so zemianskymi rodmi (Tildy, Hovorka). So vzrastom ich sebavedomia zrejme narastala aj chuť zabezpečiť si podvodom armáles. Je možné, že sa o to pokúsili až potom, čo neuspeli legálnou cestou.

A tu sa dostávame k najzaujímavejšej časti ich príbehu – v Tekovskej stolici totiž už od konca 17. storočia pôsobil aj iný (už spomínaný) rovnomenný rod Ilvaiovcov. Je zjavné že práve túto skutočnosť využili telinskí Ilvaiovcí na získanie falošnej nobility a vyhotovenie sfalšovaného armálesu – začali sa totiž hlásiť za ich „potomkov“. K tomu im dopomohla súhra náhod. Vzhľadom na usvedčenie falzátorov Ilvaiovcov z Teliniec je preto dôležité, aby sme osvetlili aspoň v krátkosti aj pôsobenie druhého rodu Ilvaiovcov v Tekovskej stolici.

⁴⁸ ŠAN, ZCM, Preseľany, inv. č. 309, 310. Peter, Anna a František (1739) sú doložení matrične, ostatné genealogické vzťahy predpokladáme.

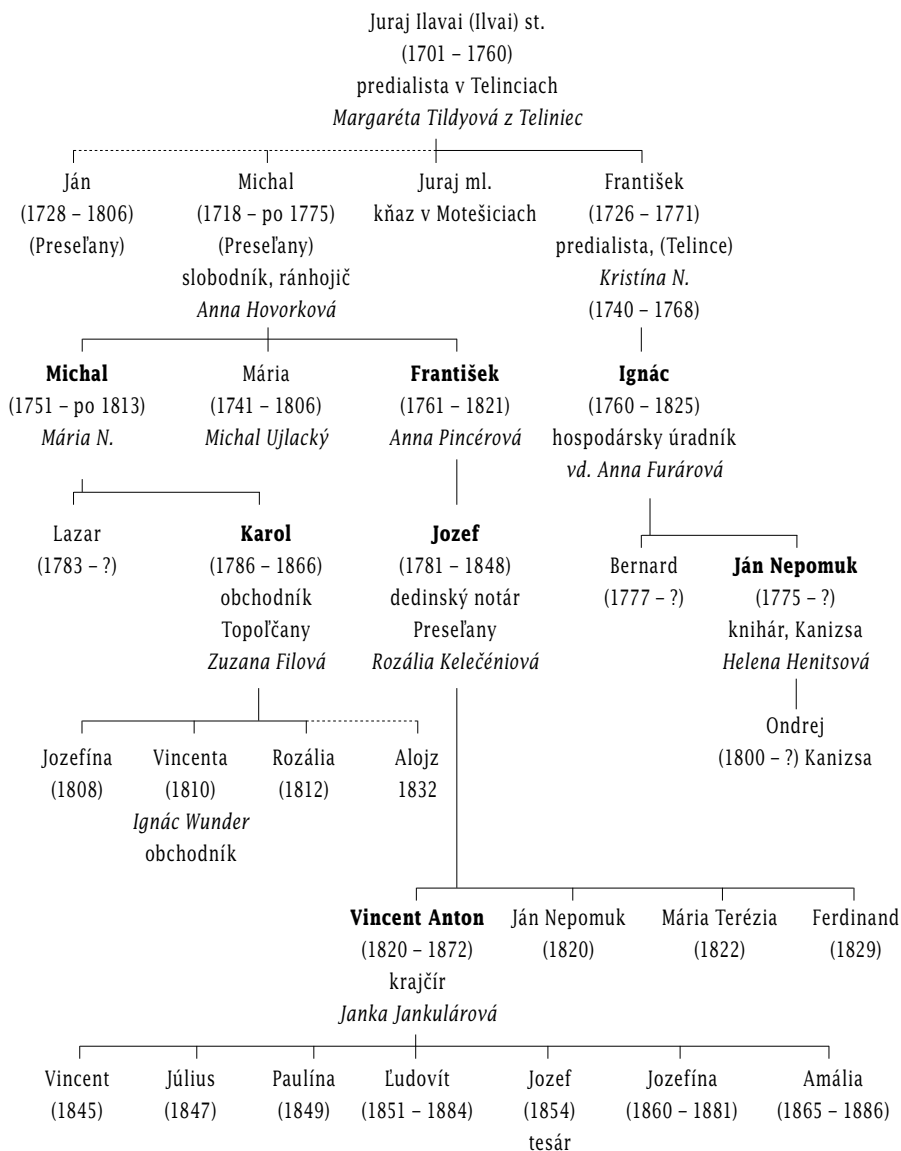
⁴⁹ ŠAN, NŽ I, Nob., Illoyay, fasc. V, no. 368.

⁵⁰ ŠAN, ZCM, Preseľany, inv. č. 1253, 1254, 1255, 1256.

⁵¹ ŠAN, ZCM, Topoľčany, inv. č. 457, s. 87, 98; Čifáre, inv. č. 1537, s. 99; ŠAN, NŽ I, Nob., Illoyay, fasc. V, no. 368.

Ilvaiovcí (Ilvaiovcí) z Telniec a Preselian

Základná genealógia (hrubo vyznačení sú členovia, ktorí využili sfaľšovaný armá-
les pre získanie nobility a v prameňoch sa označujú ako šľachtici)

Ilavaiovci (Lackovičovci) z Ilavy

V tomto prípade išlo vlastne o trenčiansky rod Lackovičovcov z Ilavy, ktorého členovia boli nobilitovaní 30. júla 1614. Matej II. vtedy povýšil do šľachtického stavu Jána Lackoviča a jeho súrodencov Ondreja, Mikuláša, Katarínu, Annu, Dorotu a Alžbetu. Hlavnou figúrou ich erbu bol dvojchvostý lev držiaci tri strieborné ruže. Pre ďalší vývoj rodu je potrebné poznamenať, že už samotný Ján zanechal pôvodné „nešľachticky“ znejúce priezvisko Lackovič – začal ho používať v hungarizovanej forme Lászlófi (*Lászlóffy de Illava*), ba dokonca aj toto zanechal a na priezvisko povýšil svoj šľachtický prídomok v tvare Ilavai (*Illovay*).⁵²

Hoci počiatky rodu sú objasnené, ďalšie pôsobenie jeho členov v Tekovskej stolici nebolo doteraz preskúmané, no z hľadiska získania „dôkazového“ materiálu voči ich menovcom-falzátorom je potrebné. Tekovskú vetvu rodu založil samotný nadobúdateľ armálesu Ján. Zistili sme, že svoju úradnú kariéru začal ako mestský notár Bánoviec nad Bebravou (1622),⁵³ odkiaľ prešiel na post stoličného notára Tekovskej stolice. Bol ním (minimálne) v rokoch 1630 – 1636 (priezvisko si udával v tvare *Lászlóffy Illaway, Illovay*). Spomína sa ešte v roku 1657, kedy musel byť už v pokročilom veku. Podľa registrov tekovskej šľachty býval v Oslanskom slúžnovskom obvode na Hornej Nitre (v Zemianskych Kostoľanoch).⁵⁴ Jeho syn Imrich Ilavai vyženil pred rokom 1687 s Katarínou Soboňovou majetkové diely vo Veľkých Ondrejovciach.⁵⁵

Vetva rodu pokračovala ich synmi Jurajom a Matejom (*Matthias Illovay aliter Lászlóffy de Illova*), ktorých sme našli pôsobiť v Beladiciach. Obaja boli v tejto dedine zaevidovaní aj v registroch tekovskej šľachty (v rokoch 1693 – 1703).⁵⁶ V roku 1697 získali po príbuzných Jánovi a Štefanovi Soboňovcoch (zahynuli v tureckom zajatí) ich bližšie nešpecifikované majetkové diely (v Ondrejovciach).⁵⁷ Ich sestrou bola Anna Ilavaiová (1651 – 1716), manželka Juraja Jesenského z Beladic.⁵⁸ V Beladiciach, inak obci nie veľmi vzdialenej od Teliniec, rod pôsobil až do druhej polovice 18. storočia. Z matričných záznamov, zachovaných od roku 1697, sa dá v tom období už pomerne spoľahlivo sledovať jeho genealógia.⁵⁹

⁵² NOVÁK, Jozef. *Rodové erby na Slovensku I*. Martin: Osveta, 1980, s. 149; CSERGHEŐ, Géza. J. *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Der Ungarische Adel*. Nürnberg: Verlag von Bauer und Raspe, 1896, heslo Illovay von Illova. V oblasti západného Slovenska pôsobil aj iný rod Lászlófičovcov, ktorý však s týmto rodom nemal nič spoločné. Tito používali prídomok z Tardu a v roku 1661 získali potvrdenie šľachtictva. Od roku 1600 sú zaznamenaní jeho príslušníci v Kunove na Záhorí, v 17. a 18. storočí pôsobili tiež v Senici a Skalici. Ich erbovým symbolom bol mečom ozbrojený lev. KERESTEŠ, ref. 28, s. 146.

⁵³ Za túto informáciu ďakujem kolegyni PhDr. Olge Kvasnicovej. Ján bol aj v kontakte s Thurzovcami – z rokov 1622 – 1626 sa zachovalo jeho 24 maďarsky písaných listov Alžbete Coborovej. NOVÁK, ref. 52, s. 149.

⁵⁴ ŠAN, TŽ I, Nob., Súpisy šľachty, *Bars vármegye nemeseinek jegyzéke 1577 – 1657*.

⁵⁵ Podľa súpisu z roku 1711 Juraj vlastnil vo Veľkých Ondrejovciach 4 obývané a 3 opustené a Matej 5 obývaných a 3 opustené usadlosti. ŠAN, TŽ I, Nob., Súpisy šľachty, šk. 1.

⁵⁶ ŠAN, TŽ I, Nob., Súpisy šľachty, šk. 1. Registre z rokov 1693, 1698, 1703.

⁵⁷ MNL Budapest, A 57, Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri regii 24, s. 349 – 352.

⁵⁸ ŠAN, ZCM, Veľké Chraštany, inv. č. 495.

⁵⁹ Ref. 58.

Matej Ilvai bol ženatý s Alžbetou Turóciovou a narodili sa im deti Ján (1698 – 1766), Alžbeta (1704) a Barbora (1707 – 1708). Zomrel pred rokom 1711. Z jeho detí sa dospelosti dožil syn Ján (zomrel v roku 1766 v Beladiciach slobodný) a dcéra Alžbeta, ktorá sa v Beladiciach vydala v roku 1732 za zemana Františka Márkuša z Ďarmôt nad Žitavou. Úmrtie Mateja sme v matrikách neobjavili.

Viac šťastia na potomstvo mal Matejov brat Juraj Ilvai. Z manželstva s Alžbetou Belicaiovou vieme o jeho deťoch Márii (1694 – 1752), Jurajovi (1701 – 1711), Kataríne (1700) a Jozefovi (1703 – 1760). Juraj musel umrieť niekedy medzi rokmi 1703 – 1711; vo februári 1711 sa jeho vdova znovu vydala za vdovca Ladislava Maloňaia.⁶⁰ Z dcér sa Mária v roku 1714 vydala za Adama Tajnaia do Tajnej.

Jediným pokračovateľom rodu Ilvaiovcov/Láslófiovcov (takto striedavo ich zapisovali aj v matrikách) v Tekovskej stolici bol Jurajov syn Jozef Ilvai (1703 – 1760). Oženil sa s Annou Máriou Zičiovou (1700 – 1770), s ktorou mali nasledovné potomstvo narodené v Beladiciach: Karol (1735), Ján Juraj (1735 – 1736), Juraj Ignác (1738 – 1741), Anna Mária (1738 – 1767), Mária Viktória (1739), Konštantína Karolína (1739 – 1739), Barbora Magdaléna (1741), Ladislav Ján (1746), Klára Zuzana (1748), Katarína (1749) a Johana (1751 – 1753).⁶¹

Jozef Ilvai žil v (Malých) Beladiciach až do svojej smrti v roku 1760, jeho manželka zomrela v roku 1770.⁶² Z detí sa dospelosti dožili iba dcéry Anna, ktorá sa vydala za slúžneho a poštmajstra Alexandra Baloga do Topoľčian, Klára (manžel Michal Čergó z Bratislavy) a syn Ladislav (1746 – 1822), jediný mužský pokračovateľ rodu. Jozef s nedospelým synom Ladislavom bol jediným zástupcom Ilvaiovcov aj počas generálnej investigácie šľachty v Tekovskej stolici v roku 1756. Šľachtstvo im bolo uznané hneď v prvom „kole“ na základe verejne a „notoricky“ známeho, nepochybného šľachtictva.⁶³

Ladislav, ktorý je v Beladiciach evidovaný ešte v roku 1782,⁶⁴ sa však z rodových majetkov v Beladiciach odsťahoval na zdedené majetky do Veľkých Ondrejoviec na juh Tekovskej stolice. Bol posledným mužským potomkom rodu. Zomrel bez dedičov 26. januára 1822 vo Veľkých Ondrejovciach.⁶⁵

⁶⁰ Jeho úmrtie, podobne ako úmrtie jeho brata Mateja, sa v matrikách Veľkých Chraštian nenachádza. Je pravdepodobné, že mohli umrieť niekedy medzi rokmi 1703 – 1711 v rákociovskom povstaní.

⁶¹ Všetky deti sa narodili v Beladiciach. Ref. 58.

⁶² ŠAN, ZCM, Veľké Chrašťany, inv. č. 498, s. 14, 43.

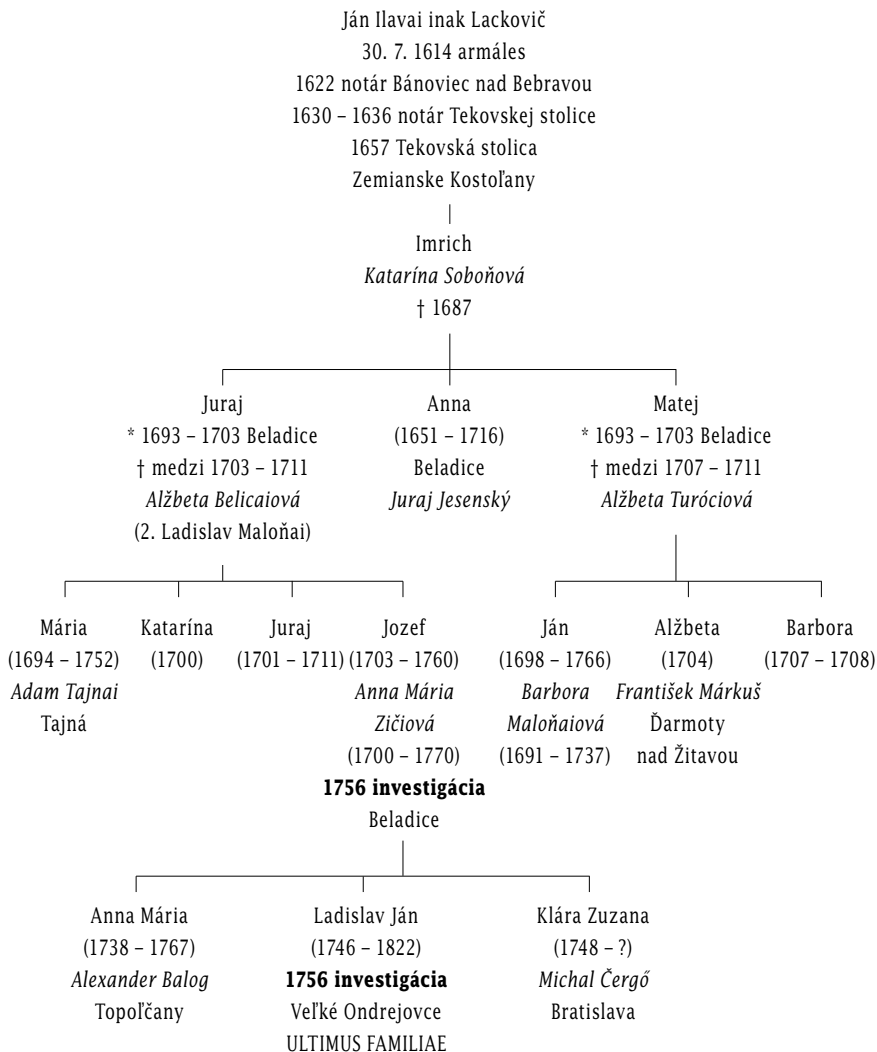
⁶³ ŠAN, TŽ I, Nob., Investigačné spisy. *Investigationis 1756 in processu Kis Tapolcsanensis cathalogus*. Ilvaiovci investigovali pod nro. 19: „ad publicatam notorietatem indubia nobilitate gaudens“.

⁶⁴ ŠAN, TŽ I, Nob., Súpisy šľachty, šk. 1.

⁶⁵ ŠAN, ZCM, Veľké Ondrejovce, inv. č. 42, s. 53.

Ilvaiovci (Lackovičovci) z Ilavy

Rodokmeň tekovskej vetvy Ilvaiovcov (inak Lackovičovcov)

Cesty k podvodu

Uvedené skutočnosti už naznačujú, aké dôvody viedli llavaiovcov z Teliniec k sfaľšovaniu erbovej listiny z roku 1622. Ponúkajú sa dve úvahy.

Telinskí llavaiovcí mohli byť potomkami Juraja llavaia inak Lackoviča a Alžbety Belicaiovej z Beladič (Juraj llavai st. z Teliniec mohol byť chronologicky synom Imrichovho syna Juraja alebo Mateja llavaiovcov /inak Lackovičovcov/ z Beladič), prípadne spoluadresáta armálesu Lackovičovcov z roku 1614 Ondreja llavaia (o jeho potomkoch nie sú žiadne správy), avšak pre zničenie dokladov – napríklad na začiatku 18. storočia v rákociovskom povstaní – už nevedeli dokázať svoje šľachtictvo. To by mohol byť dôvod, prečo sa rozhodli sfaľšovať priamo armáles.

llavaiovcí z Teliniec sa skutočne vo falšovaní hlásili k tomuto rodu(!) – v sfaľšovanej listine totiž uviedli ako adresátov Jána a Ondreja llavaiovcov, čiže hlavných adresátov z erbovej listiny pre Jána llavaia inak Lackoviča a jeho brata Ondreja z roku 1614. Je to mimoriadne zaujímavé zistenie. Naznačuje, že nešľachtickí telinskí llavaiovcí museli mať – prípadne si zistili alebo si dali zistiť – genealogické údaje o tomto rode, museli o existencii svojich menovcov v Tekovskej stolici vedieť, prípadne o nich aspoň počuť. Na druhej strane vyvstáva otázka, prečo po strate dokumentov o ich šľachtictve nepožiadali „príbuzných“ o poskytnutie ich kópií – napokon Telince a Beladice boli od seba iba pár kilometrov. Tí im mohli úplne bez problémov poskytnúť svedectvo, veď napokon patrili do tej kategórie nobilitovaných šľachticov v Tekovskej stolici, ktorým investigčná komisia v roku 1756 uznala ich stav bez požadovania dokladov o ňom, iba na základe všeobecného povedomia o ňom („všeobecne známeho, nespochybniteľného šľachtictva“).

Pravdepodobnejšia je druhá verzia. Prítomnosť šľachtického rodu llavaiovcov (Lackovičovcov) aj v Tekovskej stolici skôr poslúžila iba ako vhodná zámienka na zdanlivé „príbuzenstvo“, ktoré mohlo uľahčiť priebeh podvodnej nobilitácie nešľachtických llavaiovcov z Teliniec. Nateraz totiž neexistuje žiadny doklad o genealogickom (príbuzenskom) vzťahu medzi týmito dvoma rodmi. Juraj llavai inak Lackovič z Beladič mal síce syna Juraja, ale ten podľa matrík zomrel v Beladičiach v roku 1711 ako 10-ročný. Telinskí llavaiovcí sa počas celého 18. storočia – na rozdiel od svojich menovcov – nikdy nedali zapísať do súpisov šľachty, čo si vyžadovalo z ich strany dokázanie či preukázanie šľachtického pôvodu. Neurobili tak (na rozdiel od šľachtických llavaiovcov z Beladič!) ani v roku 1756 počas investigácie tekovskej šľachty, ba ani neskôr. A neurobili tak ani ich príbuzní v Nitrianskej stolici, žijúci v Preseľanoch a Topolčanoch – počas celého 18. storočia, ani počas investigácií nitrianskej šľachty v rokoch 1725, 1732 či 1754/1755. Medzi tamojšou šľachtou nie sú zapísaní dokonca ešte ani v roku 1802. V súdnom spore z roku 1804 však už vystupujú ako šľachtici.⁶⁶ Je zaujímavé, že títo „nešľachtickí“ llavaiovcí uzatvárali v Telinciach, Preseľanoch a Topolčanoch príbuzenské zväzky najmä s meštianskymi

⁶⁶ ŠAN, NŽ I, Občiansko-právne spory, llavay, Lad. I, fasc. XIV, no. 369 (1804).

rodmi, teda nie so šľachtou, ku ktorej sa chceli hlásiť. Ako keby ich to stále viazalo k meštianskemu prostrediu, alebo ako keby sa chceli vyhnúť konfrontácii so skutočnou šľachtou.

S prvými stopami o použití sfalšovaného armálesu sa začíname stretávať v úplnom závere 18. storočia. Knihár(!) Ján Ilvai dal v roku 1794 armáles zapísať do mestského protokolu Veľkej Kaniže (Nagy Kanizsa) v Zalianskej stolici, kde sa rozhodol usadiť.⁶⁷ V roku 1798 predložil kópiu listiny aj v Baraňajskej stolici.⁶⁸ Niekedy na prelome 18. a 19. storočia sa pokúsil o uznanie šľachtictva v Tekovskej a Nitrianskej stolici. V roku 1800 požiadal listom tekovského podžupana, aby mu vyhotovil hodnoverný odpis jeho erbovej listiny.⁶⁹ Tento odpis mal zrejme slúžiť na doloženie šľachtictva.

Hoci celý proces preukázania ich šľachtictva v Tekovskej a Nitrianskej stolici nie je známy, resp. nezachovali sa o tom žiadne dokumenty, výsledok bol úspešný – niekedy tesne na začiatku 19. storočia (asi okolo roku 1803) došlo k uznaniu ich šľachtictva. Prvýkrát sa dostávajú do registrov šľachty František so synom Jozefom, zapísaní roku 1809 v Preseľanoch a Michal a Karol, zapísaní v Topoľčanoch roku 1813. Neskôr sú evidovaní aj v súpisoch z rokov 1825 a 1832. Ich tekovskí príbuzní sa začínajú v podobných registroch šľachty objavovať od roku 1819 v Telinciach.⁷⁰ Použitie falošnej listiny sa teda oplátilo – tekovským i nitrianskym Ilvaiovcom bolo uznané šľachtictvo.

V poslednom súpise nitrianskej šľachty z roku 1847 sa však už Ilvaiovci v Nitrianskej stolici nespomínajú (hoci naďalej v postavení remeselníkov žili v Preseľanoch a v matrikách sa nechávali označovať ako zemanía). V Tekovskej stolici je registrovaný v roku 1841 iba Karol, rodák z Topoľčan, ktorý tu prevzal majetky po vymretí „telinskej“ vetvy.

Ešte k tomuto príbehu

Na margo tohto príbehu možno ešte dodať, že „falošní“ Ilvaiovci počas 18. storočia (okrem sfalšovaného armálesu) nevlastnili žiadne iné dokumenty preukazujúce ich šľachtictvo. Inak by sa dali bez problémov zapísať do súpisov šľachty. Toto muselo byť jasné aj (už ako „podvodnému“ šľachticovi) Karolovi Ilvaiovi, keď v roku 1845 vo svojej žiadosti o vydanie potvrdenia o šľachtickom pôvode prehlásil, že všetky rodinné dokumenty jeho otca Michala o šľachtictve Ilvaiovcov vraj zhoreli

⁶⁷ ŠAN, TŽ I, Nob., fasc. 6, no. 605. Výťah z listiny dali zapísať do mestského protokolu Veľkej Kaniže v Zalianskej stolici.

⁶⁸ KEMPELEN, Béla. *Magyar nemés családok*, V. Budapest: Grill K., 1911, s. 178.

⁶⁹ ŠAN, TŽ I, Nob., fasc. 6, no. 635. Záhadou ostáva, ako sa sfalšovaný armáles dostal do archívu Tekovskej stolice, keď Ilvaiovcom bolo bez problémov na jeho základe uznané šľachtictvo. Zo signatúry na jeho dorzálnej strane (vročenie 1795) vyplýva, že prinajmenšom v tom roku už bol v jej archíve, t. j. musel sa tam dostať pred týmto rokom.

⁷⁰ ŠAN, NŽ I, Nob., Súpisy šľachty, šk. 2 – 3; TŽ I, Nob., Súpisy šľachty, šk. 2.

v roku 1798 pri požiarí ich domu v Topolčanoch.⁷¹ Z jeho prehlásenia vyplýva, že za šľachtica sa hlásil už jeho otec Michal Ilvai (1751 – po 1813) z Preselian.

O aké dokumenty išlo, nevedno, holé fakty a archívne dokumenty však hovoria jasne proti týmto Ilvaiovcom – o ich šľachtictve neexistujú totiž žiadne doklady z 18. storočia. Na druhej strane však treba dodať, že išlo o osobne slobodných ľudí (predialistov a slobodníkov), ktorým možno práve toto ich postavenie dodalo odvalu pokúsiť sa vylepšiť ho aj iným spôsobom – pomocou sfaľšovanej erbovej listiny a prihlásením sa k svojim šľachtickým menovcom (Ilvaiovcom inak Lackovičovcom z Beladic) „vplynúť“ do radov uhorskej šľachty. Vymretie spomínaných vplyvných menovcov v mužskej línii v roku 1822 Ladislavom Ilvaiom im to ešte viac uľahčilo.

Niekoľko slov na záver

Predložený príspevok treba chápať ako prvý komplexnejší pokus o uchopenie tejto témy, ktorej sa doteraz (na Slovensku) nevenovala väčšia pozornosť.

Ukazuje sa, že problematika sfaľšovaných armálesov nie je jednotvárna, ale práve naopak, posúva do pozornosti viaceré bádateľské okruhy súvisiace s touto témou. Snahou bádateľov by v takýchto prípadoch malo byť nielen odhalenie pôvodných adresátov, ale aj samotných faľšovateľov, príčin a motívov ich konania a v neposlednom rade aj dôsledkov a celkovej úspešnosti ich konania. Takto vedený výskum, ako sme sa mali možnosť sami presvedčiť, môže niekedy odhaliť nezvyčajné, pritom veľmi zaujímavé príbehy.

Pri práci na tomto príspevku sme sa (opäť) presvedčili aj o potrebe budúceho systematického sprístupnenia niektorých doposiaľ menej využívaných zdrojov informácií, zvlášť zápisníc zo župných zhromaždení (župných kongregačných protokolov).

⁷¹ List K. Ilvaia zo 16. 10. 1845: „... hogy az alólírottinak édes atyám Ilvay Mihály nem csak nemesi jogok használatában volt, s így kétségtelen nemessé tartott, hanem ezen nemességé bélizonyítására szükséges teljes hitelességü okiratokkal is bírt, de fájdalom ezektől 1798ik évben Nagy Tapolcsan mezővárosban rendes lakhelyén eredt nagy tűzveszély által megfosztatott...“. ŠAN, NŽ I, Nob., Illovay, fasc. V, no. 368.

RENOBILITAČNÍ LISTINY VE SVĚTLE MATERIÁLŮ ŠLECHTICKÉHO ARCHIVU C. K. MINISTERSTVA VNITRA¹

Jan Županič

Poněkud neobvyklou možnost zisku titulu umožňovalo obnovení zapomenutého nebo dlouho neužívaného šlechtictví, tzv. renobilitace. V průběhu staletí totiž v českých a rakouských zemích přišly o svou stavovskou příslušnost z nejrůznějších příčin tisíce rodin. Nejčastějším důvodem bylo zchudnutí a následný pokles mezi měšťany či dokonce poddané sedláky. Stovky takových případů jsou doloženy zejména z období třicetileté války a let následujících. Jednalo se většinou o příslušníky nižší šlechty, ale podobně byli postiženi i někteří členové panského stavu.²

Právní základ

Právní základ k renobilitacím vytvořil dekret dvorské kanceláře z 12. října 1840,³ podle kterého mohly všechny osoby pocházející ze starých šlechtických rodin, jímž chudoba či jiné příčiny dosud neumožňovaly užívat svého stavu, požádat o jeho obnovení. Podmínkou bylo samozřejmě prokázání původu. Dekret sice zpočátku větší ohlas nevyvolal, ale po roce 1848 počet žádostí o uznání titulu rychle narůstal a koncem 80. let 19. století vypukla doslova renobilitační hysterie, která trvala déle než desetiletí.⁴

Mnoha žadatelům se ale šlechtický původ jednoznačně prokázat nepodařilo. V takovém případě bylo možné dosáhnout uznání titulu prostřednictvím panovníkovy (tzv. nejvyšší) milosti, která mohla jisté nedostatky (např. ohledně příslušnosti k vyššímu stavu, než prostému šlechtictví) odpustit, avšak i zde bylo základním předpokladem uznání titulu předložení průkazného rodokmenu.⁵ V jiných případech – a to zejména na samém konci existence monarchie – byla sice renobilitace zamítnuta, ale žadatel získal právo na stejný titul a predikát, jaký užívali jeho

¹ Tato studie byla publikována v rámci grantu Grantové agentury České republiky č. 410/11/0159.

² Srov. např. Národní archiv, Ministerstvo vnitra Vídeň – Šlechtický archiv (dále jen NA, ŠA), kt. 34 – Kapoun ze Svojkova; tamtéž, kt. 52 – Tunkl z Brníčka a Zábřehu. Renobilitace vyššího stavu než baronátu mi není známa.

³ FRANK-DÖFERING, Peter. *Adelslexikon des Österreichischen Kaisertums 1804 – 1918*. Wien – Freiburg – Basel 1989, s. 645 an.

⁴ K této otázce viz ŽUPANIČ, Jan. *Nová šlechta Rakouského císařství*. Praha 2006, s. 320 an.; též, Renobilitierungsprozesse und genealogische Agenten – Der Skandal um das Adelsdepartement im Innenministerium am Beginn des 20. Jahrhunderts. In *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, 2009, Bd. 117, Heft 3 – 4, s. 334 – 357.

⁵ Emilovi von Less byl staročeský rytířský stav potvrzen bez předložení dokladů o příslušnosti k rytířským rodům z nejvyšší milosti rozhodnutím z 21. 8. 1896 a listinou z 27. 12. 1896 (NA, ŠA, kart. 38 – Less).

údajní předkové.⁶ K tomu ovšem došlo novou nobilitací a s výhradou, že nepatřil mezi starou šlechtu.

Formy zlistinění

Stejně jako u nobilitace nejvyšším rozhodnutím či při získu titulu po udělení Řádu Marie Terezie⁷ nebyla pro platnost rozhodnutí nezbytná klasická nobilitační listina. Osoby, které dosáhly obnovení šlechtického titulu tak mohly postupovat několika odlišnými cestami:

1. Někteří se spokojili jen s tzv. **ministerským dekretem** (*Ministerialdekret*). Šlo o zlistiněný výnos šlechtického odboru c. k. ministerstva vnitra úředně potvrzující šlechtický titul nebo jiné panovnické nejvyšší rozhodnutí. Taxa za vydání tohoto dokumentu byla velmi nízká a pohybovala se v řádu několika zlatých, resp. korun. V archivech jsem se dosud s originálním ministerským dekretem nesetkal, v příslušných spisech je však vždy uvedeno jeho znění. Text dekretu je velmi jednoduchý a konstatuje, že určitá osoba má nárok na základě prokázání svého šlechtického původu od osoby XY na určitý titul a predikát. Erb součástí dekretu není nikdy.⁸ Tyto dokumenty byly obvykle užívány k běžným administrativním účelům – tedy k prokázání šlechtického původu na příslušných úřadech – a zcela běžně si je nechávaly vystavit i příjemci klasických nobilitačních listin.

2. Nejčastěji byl titul (ale i např. změna erbu⁹) potvrzována **ministerskou potvrzovací listinou** (*Bestätigungsurkunde*, resp. *Plakat*), tzv. certifikátem, jehož text byl prakticky totožný s textem ministerského dekretu, navíc však obsahoval popis a nákres erbu. Podoba certifikátu byla dvojitá. První představoval pergamenový list formátu A4 s vyraženou pečetí pod oplatkou v levém dolním rohu, s kolkem v pra-

⁶ Tímto způsobem byl 24. 11. 1917 (17. 1. 1918) povýšen do rakouského šlechtického stavu s predikátem "Strachotin" dvorní rada c. k. českého místopředsednictví Johann Strachotinský. Svůj původ, který ale neprokázal, odvozoval od staročeské rodiny Strachotinských, jež erb a přídomek "ze Strachotína" získala 28. 12. 1548. NA, ŠA, kart. 44 – Strachotinský ze Strachotína.

⁷ ŽUPANIČ (2006), ref. 4, s. 205 an.

⁸ Např. Alois Miller, renobilitace s predikátem „Mildenberg“ roku 1882. Rytířský stav mu byl udělen roku 1884, renobilitace pak byla zrušena z důvodu užití fals roku 1904. NA, ŠA, kart. 39 – Miller z Mildenbergu.

⁹ Nechávali si jej vystavit i zámožní aristokraté, např. Rudolf hrabě Wrbrna-Freudenthal, který jako uživatel hraběcího kaunitz-rietberg-questenberského sekundogeniturního fideikomisu Jaroměřice nad Rokytnou získal 1. (16.) 3. 1898 predikát „hrabě Wrbrna-Kaunitz-Rietberg-Questenberg a Freudenthal“ a právo spojit erby obou rodů. Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Adelsarchiv (dále jen AVA, Adelsarchiv), Rudolf Graf Wrbrna-Freudenthal, Namen u. Wappeneinigung mit Kaunitz-Rietberg-Questenberg 1898. Dalším důvodem, proč c. k. ministerstvo vnitra často k vydávání certifikátů přistupovalo (zejména při potvrzování šlechtictví), byla skutečnost, že klasická nobilitační listina vyžadovala panovníkův podpis a tedy i nové nejvyšší rozhodnutí, čímž se proces expedice často značně zdržel.

vém dolním rohu a s vymalovaným erbem uprostřed spodní strany (obr. 1 a 2).¹⁰ Mnohem vzácněji se pak setkáme s certifikátem v podobě do sametem potažených desek svázané pergamenové knihy o čtyřech stranách, přičemž na třetí byl vyobrazen erb. Kolek byl na první straně, pečeť pod oplatkou na straně poslední pod podpisem ministra. Z konceptů uložených v pražském a vídeňském šlechtickém archivu je velmi těžké dešifrovat, který typ certifikátu byl žadateli vydán. Text u obou typů byl stejný, lišila se pouze výše taxy, jež byla u druhého logicky vyšší (obr. 3).¹¹

3. Méně často pak docházelo k expedici **klasické nobilitační listiny** (*Nobilitierungsurkunde*). Šlo o pergamenové¹² listy svázané do sametem potažených desek. Ty byly před rokem 1848 většinou červené se třemi žlutými tkanicemi určenými k zavazování. Za vlády Františka Josefa získaly předlitavské nobilitační listiny podobu knihy o osmi stranách, kde první nesla podobu Austrie korunované hradební korunou a sedící na trůně s habsbursko-lotrinským erbem, jež se pravou rukou opírá o štít s císařským znakem a v levé ruce držící vavřínový věnec.¹³ Austrie pak byla převýšena císařským znakem a provázena znaky vedlejších zemí. Udílený erb byl vymalován na páté straně. Text a kresba znaku se vpisovaly a kreslily dovnitř předtíštěného rámečku z dubových větví doplněného nahoře a dole dvěma vavřínovými věnci – horním s císařskou korunou ve středu a dolním s habsbursko-lotrinským znakem. Listy byly svázané do desek z fialového plátna s vytlačeným rakouským orlem se znakem habsbursko-lotrinské dynastie na prsou. Za Karla se podoba těchto majestátů výrazně zjednodušila. Jakékoli ozdoby a dekorace byly odstraněny a rozsah listiny redukován na čtyři strany, přičemž se erb ocitl již na straně třetí. Někdejší dekorativní rám nahradil jednoduchý obdélný rámeček ze

¹⁰ Obr. 1: Certifikát pro Karla Tobische z Dobischau, NA, ŠA, kart. 50 – Tobisch z Dobischau. Renobilitace šlechtického stavu ze 4. 11. 1898 byla zrušena z důvodu užití fals 24. 10. 1903. Karlu Tobischovi byl později, nejvyšším rozhodnutím ze 4. 3. 1912 a listinou ze 16. 10.

1915, udělen rytířský titul s predikátem Labotýn a s novým erbem. Obr. 2: Certifikát pro Carla Johanna Faltyse z Jamného, Státní okresní archiv Trutnov. Renobilitace šlechtického stavu z 22. 5. 1897 byla zrušena 21. 7. 1903. Je zajímavé, že zatímco listiny pro ostatní členy rodu Franzisku, provdanou hraběnku Attems-Gillese, Friedricha Wilhelma a Johanna byly podle nařízení soudu odevzdány c. k. ministerstvu vnitra do Vídně, kde byly formálně zrušeny přeškrtnutím a připsím o zrušení na rubu listiny, certifikát Carla Johanna vrácen nebyl a dochoval se v původní podobě ve Státním okresním archivu v Trutnově. Za poskytnutí těchto informací děkuji dr. Karlu Müllerovi (Zemský archiv v Opavě).

¹¹ Obr. 3: Certifikát pro Karla svobodého pána Tunkla z Brníčka. Renobilitace stavu svobodných pánů z 31. 7. 1908. Státní okresní archiv Uherské Hradiště.

¹² V případě listin pro města vydávaných za vlády Karla I. i papírových. Srov. listina pro město Dolní Poustevna (Niedereinsiedel) ze 4. 6. (17. 9. 1918). NA, ČG-L, i. č. 4945.

¹³ V padesátých letech byla první stránka zdobena náročněji: Austrie zde stála a hleděla doleva. Pravou rukou se opírala o babenberský červený štít se stříbrným břevnem, v levé pozdvížené držela vavřínový věnec a u jejího levého boku stál dopředu hledící lev. Kolem byly alegorie věd, umění, průmyslu, vojska, věrnosti apod. Celé stránce dominoval nahoře umístěný císařský orel, pod nímž je stuha Zlatého rouna posázená znaky korunních zemí a štít s habsbursko-lotrinským erbem. Srov. např. nobilitační listina Leopolda šlechtice Lämela (rytířský stav – 17. 4. 1856). Archiv Židovského muzea v Praze, Sbírka pozůstalostí.

Karel svobodný pán Tunkl
z Brnička a Zabřesku,

jakož i jeho přímé manželské potomstvo prá-
vněni jsou užívati stavu svobodných pánů,
dále jmenovaných praedědičů, jakož

3. Certifikát pro Karla svobodého pána Tunkla z Brnička, 1908

№ 98 1900. *Königspreis-Diplom*
A. für Ferdinand Böhm von Bawenberg.

Wir
Franz Joseph der Erste,
von Gottes Gnaden
Kaiser von Oesterreich,

Apostolischer Koenig von Ungarn, Koenig von Böhmen, von
Dalmatien, Croatien, Slavonien, Galizien, Lodomerien und Ilirien, Erzherzog
von Oesterreich, Großherzog von Sachau, Herzog von Lothringen, Salzburg,
Steier, Tirolen, Karain, Bukowina, Ober- und Nieder-Schlesien, Großfürst
von Siebenbürgen, Markgraf von Mähren, gefürsteter Graf von Habsburg
und Tirol etc. etc.

Gegeben und ausgefertigt

Wien, den 7/2. 1900.

Unterschriften:

Franz Joseph.

Der Ministerpräsident:

Ernest von Koerber.

Nach Seiner Kais. und Königl. Apostoli-
schen Majestät Höchsteigenem Befehle:

Ernst Ritter v. Seif.

2. K. Ministerialrath

Eingetragen

in das Ministerial-Adels-Verzeichnis.

№ 98. Zugelieft am 17/3 900

dem Herrn *Ferdinand Böhm*

Adv. in Wien.

K
gaben Uns in Unserer
kaiserlichen und königlichen
Majestätlichen Person
zu erfinden, mit Unserer
kaiserlichen und königlichen
Majestätlichen Gnade
Unserer lieben und getreuen
Ferdinand Böhm von
Bawenberg,
geboren am 1. Jänner 1845 zu
Kunze in Lothringen, k. k.
Liedenscheinigen Hofrathes
in Wien, Ritter Unserer
kaiserlichen und königlichen
Majestätlichen Person

4. Konzept renobilitačního diplomu obnovujícího rytířský stav Ferdinandu Böhmovi z Bawenbergu, 1900

dvou zlatých linií. Místo fialového se začalo používat plátno červené¹⁴ a na přední straně desek byl malý znak Rakouska. Listiny se expedovaly v plechovém pouzdře se zvláštní příhrádkou na pečeť. Majestát mohl být napsán i kaligraficky a doplňkové ornamenty mohly být kolorované. V tomto případě byla vazba kožená, zdobená kováním či emailem a často doplněná erbem nobilitovaného. Celá listina pak byla chráněna elegantním pouzdrem z ušlechtilého, většinou mahagonového dřeva.¹⁵

Není zcela jasné, proč se někteří z renobilitovaných rozhodli pro certifikát, jiní pro klasickou erbovní listinu. Svou roli hrála kromě ceny zřejmě i prestiž – jen panovnický majestát obsahoval vladařův podpis a byl vydán jeho jménem. Ostatní byly expedovány jen jako zlistiněný výnos c. k. ministerstva vnitra. Nobilitační listina vydaná jménem vladaře a s jeho podpisem byla ovšem nezbytná při renobilitaci prostřednictvím nejvyšší milosti. S výjimkou oficiálních opisů (obr. 4)¹⁶ se ale v Praze ani Vídni žádný originál nobilitační listiny nedochoval.

Jazyk a vyobrazení erbů

Poslední rozdíl spočíval v jazyce listiny. Zatímco ministerský dekret i certifikát mohly být vyhotoveny česky či německy (podle přání renobilitovaného), klasické erbovní listiny (s výjimkou majestátů určených pro města) byly vydávány jen německy.

Některé rodiny si navíc nechávaly zhotovit nákladné oficiální opisy původních nobilitačních listin pro své předky, které vycházely z konceptů uložených ve vídeňském šlechtickém archivu.¹⁷

Erb, který byl prostřednictvím certifikátu či majestátu potvrzován, se obvykle neměnil. Odlišný byl samozřejmě jen styl kresby (obr. 5 – 6).¹⁸ V případě renobilitací je znám pouze jediný případ úpravy erbu, která snad měla evokovat větší punc starobylosti rodu: v klenotu rodu Divišů Čisteckých ze Šerlinku držel podle nobilitační listiny z roku 1649 muž v kyrsu mušketu. Takový znak byl rodině potvrzen také

¹⁴ V případě listin pro města též modré.

¹⁵ Srov. listina pro Alfreda Carla Augusta Constantina, 4. vévodu z Beaufortu udělující mu knížecí stav s predikátem „vévoda a kníže z Beaufortu“ a predikát Jasnost z 29. 12. 1876 a 5. 2. 1878 (28. 2. 1878). NA, ČG-L, i. č. 4929. Šlo o nákladnou záležitost, pro kterou se rozhodl jen zlomek nobilitovaných. V případě renobilitovaných takové listiny neznáme.

¹⁶ Obr. 4: Koncept renobilitačního diplomu obnovujícího rytířský stav Ferdinandu Böhmovi z Bawenbergu (nejvyšší rozhodnutí z 26. 1. 1900, listina vydána 7. 3. 1900). Jeho renobilitace byla později zpochybněna z důvodu užití fals, ovšem zcela výjimečně mu František Josef I. nejvyšším rozhodnutím ze 17. 9. 1907 a listinou z 19. 10. 1907 nově udělil rytířský stav se stejným erbem a predikátem. Důvodem byla zřejmě protekce lichtenštejnského knížete Jana II., protože Böhmi byl ústředním ředitelem jeho panství. NA, ŠA, kart. 28 – Böhmi z Bawenbergu.

¹⁷ Viz opis listiny pro Adama Diviše Čisteckého ze Šerlinku z 28. 6. 1649: jeden exemplář je uložen v NA, ČDK, inv. č. 220; další v AVA, Adelsarchiv, Urkundenreihe, Inv. Nr. 548.

¹⁸ Obr. 5: Erb udělený 28. 10. 1561 bratrům Cyprianovi, Janovi a Mikulášovi Roudnickým s predikátem z Mydlovaru. Archiv Národního muzea, Sbirka B, 591a.

Obr. 6: Erb z renobilitační listiny (certifikátu) pro Josefa Roudnického z Mydlovaru z 8. 9. 1917. NA, ŠA, kart. 44 – Roudnický z Mydlovaru.

5. Erb udělený bratrům Cyprianovi, Janovi a Mikulášovi Roudnickým s predikátem z Mydlovaru, 1561

6. Erb z renobilitační listiny (certifikátu) pro Josefa Roudnického z Mydlovaru, 1917

roku 1890 při potvrzení prostého šlechtictví, při přiznání rytířského stavu o šest let později však byla mušketa nahrazena starobylejší kuší (obr. 7 – 9).¹⁹

Zrušení renobilitací

Zmíněné originální dokumenty se do šlechtického archivu dostaly díky tzv. renobilitační aféře (též renobilitační procesy pražské) počátku 20. století.²⁰ Tehdy byla odhalena řada fals, na jejichž základě byly řadě jedinců tituly potvrzeny. Na základě úředního výnosu byly renobilitace zrušeny a všechny listiny měly být vráceny zpět ministerstvu (ve většině případů k tomu ovšem nedošlo). Navrácené listiny pak byly formálně zrušeny přeškrtnutím (stejně jako koncepty a erby) a doplněny přípisem o zrušení a datem příslušného výnosu (obr. 10).²¹

¹⁹ Obr. 7: Původně požadovaný erb renobilitované rodiny Divišů Čištěckých ze Šerlinku na základě dobrozdání knihovníka Národního muzea Jaroslava Vrtátka z 12. 10. 1881.

Obr. 8: Erb potvrzený rodině Divišů při renobilitaci šlechtického stavu (Diviš Čištěcký ze Šerlinku) 18. 1. 1890.

Obr. 9: Erb potvrzený rodině Divišů Čištěckých ze Šerlinku při renobilitaci rytířského stavu 25. 2. 1896. NA, ŠA, kart. 29 – Diviš Čištěcký ze Šerlinku

²⁰ K této otázce ELZNIC, Václav. Nobilitační spisy ve Státním ústředním archivu v Praze. In *Listy Genealogicko-heraldické společnosti v Praze*, 16, 1972; ŽUPANIČ, Jan. Záhadný původ barona Kapouna aneb těžký život rakouského úředníka. In *Historický obzor*, 2005, roč. 16, č. 1 – 2, s. 22 – 32.

²¹ Obr. 10: Rubová strana certifikátu pro Karla Tobische z Dobischau s přípisem c. k. ministerstva vnitra o zrušení renobilitace z 24. 10. 1903. NA, ŠA, kart. 50 – Tobisch z Dobischau.

7. Původně požadovaný erb renobilitované rodiny Divišů Čišteckých ze Šerlinku, 1881

8. Erb potvrzený rodině Divišů při renobilitaci šlechtického stavu, 1890

9. Erb potvrzený rodině Divišů při renobilitaci rytířského stavu, 1896

TOČEKOVCI Z KLÁŠTORA POD ZNIEVOM

Júlia Ragačová

Točekovci (*Tocsek*) pochádzajúci z Kláštora pod Znievom patria medzi mladé, no podľa nás zaujímavé šľachtické rody. Šľachtický titul a erb získali až v roku 1844. Ich existenciu doterajšia literatúra iba zaznamenala. Zo starších uhorských prác im strohé heslo venoval len Kempelen. V ostatných prácach sme našli len zmienky o vydatých ženských príslušníkoch rodu – v genealógiách iných rodov. Ani slovenské historické práce rodu zatiaľ takmer nevenovali pozornosť. Spomínajú ho len okrajovo, zväčša v súvislosti s matičným hnutím. Je to paradoxné, pretože práve točekovský dom sa stal prvým sídlom slovenského katolíckeho patronátneho gymnázia v Kláštore pod Znievom (jedného z troch, ktorých zriadenie povolil panovník v dôsledku pamätných žiadostí – Memoranda národa slovenského – z roku 1861 spolu so založením Matice slovenskej). Príspevok je tak prvou hlbšou sondou do dejín tohto zabudnutého rodu a nevyčerpáva komplexne tému.

Staršie zmienky

Točekovci žili Kláštore pod Znievom ako nešľachtici-mešťania už v 18. storočí. Patrili medzi turčianskych olejkárov a šafraníkov. Už v prvej štvrtine 19. storočia sa s nimi stretávame na obchodných cestách ďaleko v cudzine. Genealogicky ich vieme sledovať od bratov Jána a Mateja. V roku 1798 si rozdelili majetky. Mladší brat Matej získal časť nehnuteľností v Kláštore pod Znievom. Príslušníci jeho vetvy žili v Kláštore pod Znievom až do začiatku 20. storočia. Starší brat Ján sa usadil v obci Kamanová v Nitrianskej stolici. Patrili medzi jej spoluvlastníkov. Jeho ďalšie osudy zatiaľ bližšie nepoznáme. Pamiatkou na jeho pôsobenie v Kamanovej je stavba dvojpodlažného pseudoklasicistického kaštieľa, ktorý sa zachoval dodnes.

Počiatky kláštorsko-kremnickej vetvy rodu

Matej Toček (1784 – 1852) zakladateľ kláštorsko-kremnickej vetvy rodu bol zároveň jednou z najvýznamnejších postáv rodu. Venoval sa olejkárskemu obchodu aj ďaleko za uhorskými hranicami. Podarilo sa mu zbohatnúť a, čo bolo medzi turčianskymi podomovými obchodníkmi výnimočné, neskôr získať aj šľachtický titul.

Finančné prostriedky získané obchodom investoval, tak ako iní turčianski šafraníci a olejkári, do nehnuteľností. Jeho finančné možnosti však boli väčšie ako u ostatných. V Kláštore pod Znievom dal prestavať dvojicu susediacich domov na hlavnej ulici na reprezentatívne rodinné sídlo. Priestranný dom orientovaný priečelím osovo do ulice pripomína šľachtickú kúriu. Koniec prác v roku 1822 dokumentuje klenák s jeho iniciálami *M. T.* a letopočtom nad vstupom do objektu. Z pôvodného

Točekovský dom v Kláštor pod Znievom

Detail na Točekovskom dome

zariadenia zostala v interiéroch zachovaná pec v kuchyni na prízemí. Práve tento dom sa v roku 1869 stal sídlom známeho slovenského patronátneho katolíckeho gymnázia.

Matej bol aj verejne činný. Opakovane sa s ním stretávame v samosprávnych orgánoch Kláštora pod Znievom. Členom mestskej rady bol napríklad v roku 1835. Opakovane dosiahol aj pozíciu richtára. Bol ním v rokoch 1820, 1826 – 1827, 1838, 1839 – 1841 a až do svojej smrti v rokoch 1849 – 1852. Niekedy pred rokom 1844 získal aj meštianske práva v Kremnici.

Vrcholom Matejových snáh o povznesenie rodu bolo jeho povýšenie do šľachtického stavu. Nobilitačnú (armálnu) listinu vydal 2. mája 1844 Ferdinand V. vo Viedni. Adresátom bol Matej Toček s treťou manželkou a deťmi zo všetkých troch manželstiev.¹ V čase získania listiny bol kremnickým mešťanom a bývalým kláštorským richtárom. Spolu so šľachtickým titulom získal aj majetkový diel, odúmrtí po rode Polyák, v obci Pacsér v Báčsko-

-Bodrožskej stolici (dnes Pačir v Srbsku, v oblasti Vojvodiny). Išlo o polovicu tejto obce, s ktorou získal aj patronátne práva v nej a právo používať od jej mena odvodený predikát „pacséri“. Zaujímavosťou je, že právo na rovnaký predikát v ten istý deň získal aj rod Csillaghy.

Najzaujímavejšou časťou listiny je podrobné vymenovanie Matejových zásluh, za ktoré šľachtický titul získal. Podľa listiny veľmi pomohol Turcu finančne v neúrodných rokoch po skončení napoleonských vojen. Vyzdvihnuté sú aj jeho zásluhy o cirkev, hlavne v Kláštore pod Znievom a v susednej obci Lazany. Panovník ďalej ocenil hospodársky prínos jeho obchodu so zahraničím vo vzťahu ku kráľovskej pokladnici, tiež skutočnosť, že Matej v predchádzajúcich rokoch prispel sumou 500 zlatých na obnovu župného domu (*domus publica*) v Martine, poškodeného požiarom, a pomohol aj obyvateľom Sučian.

Na základe iných prameňov vieme tiež konkrétnejšie pomenovať Matejove zásluhy na cirkevnom poli. S jeho osobou sú spojené viaceré darcovské aktivity

Socha sv. Jána Nepomuckého

¹ Odpis listiny je uložený v Štátnom archíve v Nitre, fond Župa Nitrianska I., Nob. Tocsek, fasc. XV, nro. 1026.

v Kláštore pod Znievom. V roku 1831 financoval výstavbu kríža pred radnicou.² O dva roky dal v strede hlavnej ulice, pred svojim domom, postaviť sochu sv. Jána Nepomuckého (Kláštor pod Znievom bol a dodnes je aj známym pútnickým miestom a sv. Ján Nepomucký bol o. i. patrónom pútnikov).

Po smrti v roku 1852 dali potomkovia Matejovi Točekovi na cintoríne vystaviť výstavný figurálny klasicistický náhrobník. Ten sa zachoval dodnes a je pamiatkovo chránený. Po jeho bokoch boli pochované jeho prvé dve manželky. Jeden z hrobov nedávno poškodil neznámy vandal a odbil z neho kríž.

Matej bol trikrát ženatý. Jeho manželkami sa postupne stali Mária Filová, Mária Števková a Mária Grusmanová (*Gruszman, Guszman*). Z prvého manželstva poznáme syna Mateja ml. (1808).

Zaujímavé bolo Matejovo tretie manželstvo. Vstupoval doň už v pokročilejšom veku, po definitívnom usadení sa v Kláštore pod Znievom. Mal vtedy 52 rokov, pričom jeho manželka (Mária Grusmanová) bola takmer o dve generácie mladšia – mala len 18 rokov. Obaja však boli obdivuhodne vitálni. Dokázali priviesť na svet spolu ešte 9 detí, z toho 5 synov (dvaaja však zomreli hneď po narodení). Posledný potomok sa narodil tesne pred Matejovou smrťou – v máji 1852.

Matejovi potomkovia a ďalšie osobnosti rodu

Zo synov bližšie poznáme osudy Stanislava. Žil v Kláštore pod Znievom a tu sa aj v roku 1862 oženil (so Žofiou Prindlovou). Neskôr ho volali Ladislav.

Významnejším, verejne činným bol Matejov syn Juraj Toček. Používal prímene Švehleje (*Swehleje*). Od 40. rokov 19. storočia sa s ním stretávame v úradných funkciách v Kláštore pod Znievom. V rokoch 1841 – 1842 a 1847 bol prísazným. V rokoch 1849 – 1850 a 1861 sa spomína ako „úradský“.³ Bol bohatým obchodníkom a obyvateľom mestečka. Keď sa v roku 1849 Kláštor vysokou sumou vykúpil z krajinskej regrutácie, Juraj na ňu prispel 300 zlatými.⁴

Venoval sa diaľkovému obchodu s cudzinou. Jeho obchodné aktivity bližšie poznáme na základe súdneho spisu z roku 1857.⁵ Prostredníctvom svojich spoločníkov (tzv. polovičiarov) vo veľkom obchodoval v rokoch 1853 – 1855 so strižným tovarom v Moldavsku a Valašsku. V 60. rokoch, po obnovení župného zriadenia, bol hlavným slúžnym mošovsko-kláštorského slúžnovského okresu (1863).

Ako jeden z mála šľachticov bol aj priaznivcom slovenského národného hnutia. Patril k zakladajúcim členom Matice slovenskej, prispel na jej činnosť čiastkou 36

² MIŠÍK, M. Všeobecné dejiny. In ŠTILLA, Miloš (zost.). *Zniev a okolie*. Banská Bystrica: Stredoslovenské nakladateľstvo, 1963, s. 77.

³ Štátny archív Bytča, pobočka Martin (ďalej ŠABY-MT), fond Mestečko Kláštor pod Znievom, inv. č. 3 – Protokol mestečka z rokov 1769 – 1878, s. 106, 114, 121.

⁴ Ref. 3, s. 97; záznam z 28. 8. 1849.

⁵ ŠABY-MT, fond Slúžnovský úrad Turčianske Teplice, inv. č. 162, škat. 11 – civilný spor 943/1857.

Detail náhrobníka Márie Točekovej

Náhrobník Mateja Točeka

zlatých.⁶ Je zaujímavé, že napriek získanému šľachtickému titulu vystupoval v matičných dokumentoch ako mešťan.

Ďalšími členmi Matice slovenskej – z tejto rodiny – sa pred rokom 1870 stali Ján a Jozef Točekovci. Aj oni boli obchodníkmi (kupcami). Jozef bol v roku 1873 jedným z kupcov, ktorí poverili martinského advokáta (známeho národovca) Pavla Mudroňa, aby ich právne zastupoval vo veci „*vyzdvihnutia zahraničnej dôchodkovej dane*“.⁷

Doteraz bola na Slovensku takmer úplne neznáma prozaička Helena Točeková, pochádzajúca asi z nitrianskej vetvy rodu. Na konci 19. storočia napísala historický román z obdobia rákociovských povstaní a publikovala aj časopisecky.

Rodový erb

Erb Točekovcov zatiaľ poznáme z dvoch prameňov.

Na miniatúre armálnej listiny z roku 1844 je zobrazený nasledovne: Empírový štít je delený. V hornom striebornom poli je na kopčeku horiaci modrý fénix. V dolnom modrom poli sa po rozbúrenom zelenom mori plaví plachetnica s tromi sťažňami s bielymi plachtami. Klenotom je pár otvorených čiernych orlích krídiel

⁶ Menoslov úradníkov a členov Matice slovenskej. Turčiansky Svätý Martin: Kníhtlačiarско-účasťársky spolok, 1870, s. 17.

⁷ Slovenská národná knižnica, Literárny archív, Martin, sign. M 10 D2.

vyrastajúcich z koruny. Na pravom krídle je položená zlatá hviezda, na ľavom privrátený polmesiac s tvárou. Prikrývavdlá sú červeno-zlaté a modro-strieborné.⁸

Mladší variant erbu je vytesaný na Matejovom náhrobku z roku 1852. Publikoval ho už v roku 1963 M. Mišík.⁹ Je takmer totožný s erbom z armálesu. Odlišnosťou je len plachetnica v dolnom poli, ktorá v tomto prípade pláva heraldicky doľava. Pole je vodorovne šrafované, ako modré. Klenotom je pár otvorených orlích krídiel vyrastajúcich z koruny.

Zo 60. rokov 19. storočia (1863) poznáme odtlačky pečatí slúžneho Juraja Točeka. Ten pred rokom 1863 opustil rodový erb a používal neheraldické prsteňové pečatidlo. V štíte sa nachádzajú jeho iniciály T – J. Nad štítom je otvorená korunka.

Na záver tejto sondy by som rada povedala niekoľko osobných myšlienok. K voľbe témy ma priviedol o. i. zlý (žalostný) stav zničených točekovských hrobov. Publikované informácie chcem použiť aj ako podklad pre získanie dotácie na ich obnovu. Myslím, že si to Točekovci zaslúžia.

⁸ Odpis bez miniatúry je uložený v Štátnom archíve v Nitre, ref. 1.

⁹ Ref. 2, s. 44.

O tvorbe a životospráve

Milan Šišmiš

Keď si prečítate nejakú knihu, máte z nej nejaký pocit. Každé dielo, každý človek vo vás vyvolá istý pocit. Prijemný, nepríjemný a pod.

Aj diela jedného autora (či už sú to knihy alebo piesne...) vo vás môžu vyvolať rozličné pocity. Nedávno som držal v rukách dve publikácie jedného nášho známeho historika-filozofa. Prvá ma prekvapila svojou útočnosťou, priam nemilosrdným postojom voči členom Malohontskej učenej spoločnosti, v druhej k nim bol priateľskejší, hodnotil ich zhovievavejšie. Prvá kniha bola jeho prvotina a vznikla v 50-tych rokoch, druhá bola kolektívnym dielom, vznikla asi o desaťročie neskôr (s istým odstupom, v dobe politického uvoľnenia). Teda aj vek, obdobie (atmosféra doby), tiež ohlasy okolia (kolegov, čitateľov) majú vplyv na charakter diela.

Moja skúsenosť je taká, že ľudia v mladšom veku, zvlášť čerství absolventi (a zvlášť chlapi), sú obyčajne „veľmi múdri“. Chcú takí byť, tvária sa tak (vo vzťahu ku generácii „otcov“, učiteľov).

Keď som písal diplomovku o genealógii Holubyovcov, v mnohom mi pomohol pán dr. Pavel Horváth z Historického ústavu SAV, ktorý pracoval na tej téme predtým. Podarilo sa mi posunúť rodokmeň o jednu generáciu dozadu (hlbšie do minulosti) a v prvotnom texte svojej práce som sa kriticky vyjadril k práci p. dr. Horvátha – vychádzajúc z pocitu, že neurobil všetko pre to, aby svoj výskum robil čo najdokonalejšie, a tiež preto, že sme k tomu – ku kritickému mysleniu boli vedení svojimi pedagógmi. Kritický však neznamená nemilosrdný. Otec, ktorý ten text čítal, k pasáži, v ktorej som hodnotil p. dr. Horvátha, poznamenal. „Toto by si tam nemal uvádzať, mal by si to napísať inakšie. Ten človek ti predsa pomohol.“ Dal som na jeho radu a text som upravil. Dodnes som mu za to vďačný.

Spomínam to ako príklad. Z niektorých diel cítite radosť, pri čítaní iných viete, že boli písané pod tlakom či kvôli túžbe po zviditeľnení seba samého alebo kvôli peniazom (honoráru). Čím to je? Každý autor, každý človek vyšiel z nejakého prostredia, v nejakom prostredí, podmienkach tvorí s rozličnou motiváciou. Každý má isté danosti a na každého má vplyv prostredie, spôsob komunikácie s ním (s prostredím), naša životospráva.

Podľa ajurvedy, jednej z tradičných medicín, energia v tele človeka prúdi kanálmi, ktoré sa nazývajú nádi. Sú súbežné s nervovými kanálkami, preto sa často stotožňujú s nervami. Tí dávni vedci ich aj spočítali. Malo by ich byť 72-tisíc. Niektoré sú len cestami, iné dôležitými centrami, križovatkami (prijímania, distribúcie energie). Tie hlavné ležia pozdĺž našej chrbtice – od kostrče po temeno hlavy. Keď všetko dobre funguje, keď energia tečie všade tak, ako má, človek je

v pohode, vyvážený, spokojný. Keď sa niečo niekde naruší, pocítíme to napr. ako bolesť. Ak je niečo niekde rušené dlhodobo, vznikne choroba, prestanú nám fungovať niektoré zmysly. Ak systém (na mnohých, či kľúčových miestach) zlyhá, je koniec. Zomrieme.

Cieľom je, aby sme ako autori tvorili v pohode, v zdraví, vedome. Na našu pohodu, zdravie (fyzické i duševné) má vplyv mnoho faktorov. Vo všeobecnosti sa im hovorí strava. Hippokrates i iní antickí lekári označovali týmto termínom (diéta) všetko, čo človek (všetkými svojimi zmyslami) „konzumuje“, čo doslova nasáva. K strave v tomto slova zmysle patrí napr. aj spoločnosť, v ktorej sa pohybujeme (rodinné prostredie, prostredie v škole, na pracovisku...), vzduch, ktorý dýchame, voda, ktorú pijeme, strava, ktorú jeme. Strava – v tom užšom slova zmysle – je veľmi dôležitá. Má veľký vplyv na to, ako „energeticky“ fungujeme. Prispieva k našej spokojnosti či podráždenosti, k bdelosti či otupelosti, k pocitu radosti alebo aj smútku. Je to chémia, tajuplná alchymia.

Len na okraj spomeňme, že na základe pozorovaní, ako strava vplýva na správanie – ten energetický systém – človeka, ju ajurvédski lekári rozdelili do troch skupín – na tzv. zatemňujúcu (tamasickú) stravu, ktorá prispieva k ospalosti a lenivosti (k tej patrí napr. mäso, mäsové výrobky a staré, ohrievané, tiež konzervované pokrmy), tzv. dráždivú (radžasickú) stravu, ktorá nás akoby vybudzuje, načas povzbudí (k tej patrí napr. káva, čaj, sladkosti, alkoholické nápoje, niektoré koreniny). Za najvhodnejšiu považujú stravu vyváženú (tzv. sattvickú) – pripravenú z čerstvých surovín, najmä obilnín, strukovín, zeleniny, ovocia, mlieka a mliečnych výrobkov a pod., teda stravu vegetariánsku.

Žijeme v znečistenom prostredí, vzduch i voda nie sú vždy ideálne, často, zvlášť v našom prostredí (v dôsledku tradícií, návykov) konzumujeme nedobré, nevhodné jedlá či nápoje (neraz mávneme rukou nad ich výberom). Prejavuje sa to aj na našich povahách, dielach – na ich obsahu, spôsobe, akým komunikujeme s čitateľmi, na atmosfére, ktorú prostredníctvom nich šírimo.

Lekári i iní ponúkajú techniky, ako tieto veci meniť, ako prispieť k tomu, aby sme boli dlho zdraví, aby nám do neskorého veku dobre fungovala pamäť, myseľ, aby sme neboli na obtiaž, odkázaní na pomoc od okolia, ale aby sme my sami boli dobrými spoločníkmi a iným oporou – aj svojimi dielami, teda dobrými tvorcami. Dielo, ktoré vás nepovzbudí, neinšpiruje, nemá zmysel. Vraví sa, ak nemôžeš niekomu pomôcť, tak mu aspoň neublížuj. Svoje diela by sme mali písať s cieľom, s túžbou pomáhať, posúvať poznanie, spoločnosť ďalej (vytvárať dobrú atmosféru, podmienky pre spoluprácu, všeobecný rozvoj, prispievať k nemu). Túžba však samozrejme nestačí, je potrebná aj erudícia, vzdelanie. K vzdelaniu potrebujeme dobrú pamäť. No ani dobrá pamäť nie je všetko, ak pritom prejavujeme skôr horšie ako lepšie vlastnosti (aj vo svojich dielach).

Spomenul som, že sú techniky, ktoré nám pomáhajú. Ktoré napomáhajú prečisťovaniu organizmu, ktorý, keď ním tečie energia tak, ako má, prejavuje sa ako

spokojný, dokonca pozitívny, priateľský. Môže ju odovzdávať, povzbudzovať iných.

Tých techník, ktoré dopomáhajú k pohode, rovnováhe (k prejavovaniu našich lepších vlatností) je veľa: spomeniem len fyzické cvičenia, vlastné fyzické očistné techniky (čistenie zubov, jazyka, preplachovanie tráviaceho traktu – každé ráno vypijete na lačno pohár-dva teplej vody), techniky na „čistenie hlavy“ – fyzická práca, prechádzky v prírode, dýchacie cvičenia, meditácie.

Spomeniem techniku meditácie. Každý si pod ňou predstavuje niečo iné, často mysteriózne. Pritom ide o čosi veľmi obyčajné, jednoduché a predsa nevšedné svojimi účinkami (veľmi dobre rozpracovaná a aj u nás rozšírená je napr. tzv. meditácia sebaspytovaním). Jednoduchá meditácia môže vyzeráť len tak, že v pohodlnosti, kdekoľvek, prirodzene dýchate a pozorujete svoj dych, uvoľníte sa, uvoľní sa i myseľ, začne sa čistiť, začnú prichádzať myšlienky – hlúpe aj tvorivé, niektoré z nich sa rozvinú. V tejto prvotnej fáze, čistenia, selekcie, môžete prísť na mnohé dobré myšlienky (na odpovede, ktoré hľadáte), tie môžete vložiť do svojich diel. Také diela (vyrastené z pokoja) budú inšpirovať.

Vraví sa, že najlepšie diela sveta, najväčšie objavy vzišli z intuície (z pokoja, z radosti, z čistej mysle, z čistého srdca, z dobrých úmyslov...). Také diela pretrvávajú. Také budú prinášať radosť, povzbudzovať. Radi sa k nim budete vracáť, napr. aj keď vám bude ťažko. A platí to rovnako pre všetky diela, aj biografické a genealogické...

O hľadání slov¹

Zdeněk A. Eminger

Téměř před půl stoletím napsal spisovatel Miloš Dvořák útěšnou úvahu o *Inflaci slova v našem věku* a prorocky předznamenal to, co se mělo stát a stalo i našim osudem. Slovo zesláblo, zmarnělo a stalo se tu a tam jen prostým zvukem, podobným tlesknutí zmrzlých rukou nebo sotva slyšitelnému písknutí stehlíka kdesi v bodlácích. Slovo se v nesčetných podobách stalo rutinní součástí lidského života, kulisou našeho přebývání a naší práce; a kde mu lze ještě uniknout v jeho psané, tištěné podobě, vyhnout se zvuku slova, které se stalo hlukem, jde jen těžší. Lidské putování za tichem a pídění po chvíli bezeslovné a bezhlučné se stalo jakousi novou disciplínou, ve které uspějí jen ti, kteří dokáží jít velmi daleko a klesat tak hluboko nebo stoupat tak vysoko, jako nikdo předtím. Cesta do těch míst, kde si slovo uchovalo a navzdory všemu podrželo svůj smysl, je cestou novodobého poutnictví. Civilní, prostá, ne-divadelní a ne-dramatická podoba slova, kterou hledáme a kterou také někdy nacházíme, přirozeně navazuje na potřebu a touhu po slově, které

¹ Príspevok známeho českého teológa bol pôvodne uverejnený pod názvom O potřebě teologického ticha na internetových stránkach Christnet.cz (http://www.christnet.cz/clanky/5435/o_potrebe_teologickeho_ticha.url, 4. 1. 2015). Autorovi ďakujeme za súhlas s jeho publikovaním aj na stránkach nášho časopisu.

v tom, co myslíme, píšeme a říkáme, ještě alespoň nějak souvisí s tím, co děláme a jak žijeme – sami pro sebe a pro druhé.

Známe to všichni dobře ze svých studií, ze svého povolání a svého duchovního, životního zaměření. Neexistuje obor lidského zájmu a bádání, ke kterému by dnes nebylo možné na několik kliknutí myši získat ucelený thesaurus primární a sekundární literatury – v originále, v národních překladech i v jazycích skoro zapomenutých. Toužíte po souhrnu díla apoštolských otců? Po Didaché, Barnabášovi, Klementovi nebo Polykarpovi? Zde jsou, v psané podobě, v mluveném slově i v obrazech. Rádi byste si přečetli Bibli v tolika textových variantách a jazycích s množstvím komentářů, které jeden teolog neučte ani za celý život? Řekněte si a je splněno. Chcete se pročíst a probádat dílem reformátorů, před i pokoncilních teologů a teoložek a jejich protestantských kolegů, od Karla Bartha, Paula Tillicha po Dorothee Sölle? Za minutu od počátku vaší touhy a snění se ledví vašeho počítače naplní naprosto vším, co s dílem těchto autorů souvisí. Obdivujete se myšlení a občanské a duchovní odvaze brazilského teologa Leonarda Boffa? Sledujte jeho twitter a nic z toho, co v současnosti tvoří a dělá, vám neunikne. Všechno je k máni, zde a nyní, od alfy k ómeze a ještě o písmenko navíc jako přívažek pro radost a štěstí. To je ostatně zapotřebí, abyste – zavaleni poznáním minulých věků i dneška – na otázku položenou Poloniem Hamletovi: „Co čtete, můj pane?“, nedostali odpověď, která je trojpodivuhodná: „Slova, slova, slova“...

Vmyslete se v sen. Vmyslete se a vejďte do krajiny, kde slovo nebude mít tu nejdůležitější roli. Nebude rušit, naléhat, dotírat a mást. Nebude vytloukat druhé slovo slovem a větou větou, myšlenku myšlenkou a nebude hrozit tomu, kdo mu napoprvé hned neporozumí. Nebude bolet a zoufale trčet v situacích a na místech, kde byste třeba místo slova *láska* raději čekali a zažili *obejmutí* a *pohlazení*. Představte si zasněženou louku, na jejímž horizontu, kam sotva dohlédnete, tam docela nahoře na souvrati, stojí osamělý strom. Ještě ráno, když jste se vydali na cestu, jste se rozhodovali mezi tím, zda si otevřete nekonečně tlustý svazek, vysvětlující principy *etiky stvoření*, nebo jestli se oddáte pohybu a pozorování v jejich nejvlastnějším smyslu. A teď, tam a pouze tam, stojíte vy a na souvrati osamělý strom. Kontrapunkt černo-bílé krajiny jakoby načrtnuté suchou jehlou Bohuslava Reynka nebo Olgy Karlíkové začíná v tom posvátném tichu mluvit řečí, kterou si ve střípcích pamatujete z doby, kdy jste ještě byli dětmi nebo kdy jste uvěřili. Velikost a pravdivost Božího stvoření stojí před vámi. Lehký závan větru vám do očí vmete pár vloček, a strom, tam nahoře na horizontu na souvrati na chvíli mizí, aby se zase objevil a objevoval. Jako Bůh. Snad i to slovo – *Bůh*, šeptáte do bílé tmy a máte bytostnou potřebu pokleknout do sněhu, vztáhnout ruce a říct: Díky ti, Bože, za tenhle okamžik *tiché teologie* beze slov. Díky ti za to, že jsi mi dal poznat z etiky stvoření to nejdůležitější, beze slov a tisíců argumentů: že jsi, že jsem. Tady a nyní, já dole, tam nahoře na horizontu na souvrati strom a mezi námi a v nás pravda o tom, že život má svůj smysl a že všechny nížiny a výšky víry a naší nedůvěry nelze přehlušit žádným slovem než tím, které se stalo tělem.

Zoufale toužíme po tom, aby slova, která vyslovujeme nebo píšeme, souvisela s tím, co představují. Žádná teologie na světě nám zásadním způsobem nepomůže v poznání toho, co je to láska, přátelství, něha, intimita, co je to vášeň, pomoc, spravedlnost, pravda anebo cesta k ní vedoucí. Žádná teologie není s to definitivně a projednou říci, že něco je dobré a ještě lepší, správné a ještě správnější, dokonalé a ještě cosi nad tím. V její moci je nám ukázat, že se věci dají myslet, formulovat a dělat také *jinak*, aby z nich byla radost a uspokojení, užitek a potěšení. Slovo, lidské, teologické i to, které nazýváme biblickým, je tak trochu jako *láska*. Ta se v běžných, suchých dnech projevuje docela tiše, ve skutcích srdečné pomoci, ochoty a laskavosti a mohlo by se zdát, že je něčím samozřejmým. Tohle zdání se rozplývá ve chvílích, kdy vstupuje do intimity a vášně dvou lidí, do milování a horoucích citů, tedy do těch posvátných okamžiků, ze kterých dovedeme žít celé měsíce a roky a které jsou hodné zapamatování. Jsou velké tím, že se vzpínají vši běžnosti a času a rozohňují se a kvetou právě tehdy, kdy nastane onen příhodný čas.

Sám za sebe dávám raději přednost tichému promýšlení slov, významů a usku-
tečňování toho, co je například láska, přátelství nebo pravda, než abych, omezen silou, schopnostmi a možnostmi, do úmoru pročetl nesčíslné teologické bedkry o spirituálních výšinách legendárních postav dávnověku, uvízlých v prostoru a době, kdy číst dovedla jen hrstka vyvolených a cosi jako kniha se předávalo z ruky do ruky a střežilo jako neproniknutelné tajemství. Má se za to, že vědec, ať teolog nebo literární historik, může přečíst zhruba tisíc knih ročně. Zůstaneme-li při zemi a necháme-li si jednu knihu na týden, máme jich dvaapadesát za rok. I tak je to ohromný úkol a odpovědnost, naše vlastní, teologů a duchovních, mužů a žen církvi v jejich různosti, abychom slovo učinili opět svátečním v jeho smysluplnosti a významu. Potřeba teologického ticha je dnes o to důležitější, neboť slova na nás prší ve všech koutech světa silou, která vyčerpává. „*O čem se nedá mluvit, k tomu se musí mlčet*“, napsal kdysi filosof Ludwig Wittgenstein. Až půjdete zasněženou krajinou a spatříte na horizontu na souvrati osamělý strom, stojící tam mimo lidskou paměť, zašeptejte, prosím, do ticha: tady má slovo ještě svůj smysl.

O putování za tichom

*Susunaga Weeraperuma*²

Na konci dňa, tesne predtým, ako idem spať, venujem asi 20 minút meditácii v sede (dá sa robiť aj poležiaccky, v ľahu na posteli – to robím často, keď som mentálne alebo fyzicky unavený – alebo pohodlne na koberci). Keď prší, ak nie sú

² Podľa WEERAPERUMA, Susunaga. What happens during meditation? In *Vesak Sirisara, Buddhist Annual 2011* (76th issue). Colombo (Sri Lanka): Government Services Buddhist Association, 2011, krátené, pozri aj na internete. Autor bol knihovníkom Britskej, neskôr Juhoaustárskej knižnice. V súčasnosti žije na francúzskom vidieku.

odkvapové rúry upchaté listím, voda ľahko stečie do zeme a stratí sa. Podobne aj počas meditácie možno nechať myšlienky, pocity a vnemy tiecť a myseľ vplynúť do prirodzeného stavu ticha.

Rád udržiavam „dom“ svojej mysle počas meditácie prázdny. Pravda, niekedy sa objavia nečakaní „návštevníci“, myšlienky, ktoré, ak by som to pripustil, mohli by ľahko narušiť v zásade prázdny charakter a ticho tohto „domu“. Ak by som dnu vpustil čo len jednu z nich, dom by už neostal prázdny.

Spomínaní „návštevníci“ sú niekedy kritickí či naliehajú. Jedna myšlienka napríklad netrpezlivo hovorí: „Nedočítal si noviny“, iná si sťažuje: „Je na čase odpovedať na Róbertov list“, ďalšia šomre: „Je hrozné sedieť tu len tak, keď treba čistiť záhradu“. Našťastie všetky bežia len na periférii mysle a objavujú sa iba na okamih. Nikdy ich nevpustím do centra pozornosti. Dostať ich von možno rýchlo, ak myseľ „pochopí“, že počas toho krátkeho času, ktorý má k dispozícii, je pre ňu najdôležitejšie zostať práve bez nich. Vďaka tomu vždy, keď si to uvedomí, okamžite sa stiahne. Myšlienky sa vtedy správajú ako zrelé ovocie, ktoré padá zo stromu bez námahy, zo svojej vlastnej vôle.

Bez ohľadu na to, či bdieme alebo tvrdo spíme, myšlienky a pocity sa rodia stále. Ako hodiny, ktoré tikajú. Tento proces sa nikdy nezastaví. Prejavujú sa vo forme slov, predstáv, obrazov, dojmov či dávno pochovaných spomienok. Mentálne obrazy v spánku nazývame snami. Počas skutočnej meditácie však myšlienky a pocity vznikajú prestanú.

Keď myseľ prestane vytvárať obsah, to, čo príde potom, je ticho, hlboké, neopísateľné. Hoci tento stav nemožno opísať slovami, možno ho zažiť. Prichádza, keď odložíme myšlienky. Hovoriac z osobnej skúsenosti, byť ponorený do prázdna je vždy pekné a pokojné.

Prázdnotou inšpirovaná myseľ sa oslobodí a zbystrí. Netreba dodávať, že tí, ktorí prebývajú v sfére „nebeskej prázdnoty“, patria k vrcholným predstaviteľom duchovného sveta.

Meditácia spomaľuje úbytok sivej hmoty v mozgu

Zdeněk Urban

Nárast priemernej dĺžky života znamená aj nárast rizika neurodegeneratívnych porúch vo vyššom veku. Nový výskum preukázal, že v tomto ohľade podľa všetkého pomáha aj pomerne jednoduchý prostriedok, meditovanie. Oznamil to trojčlenný americko-austrálsky tím, ktorý viedla Eileen Ludersová z University of California v Los Angeles (UCLA).

V poslednom zhruba polstoročí stúpila očakávaná dĺžka ľudského života celosvetovo o vyše 10 rokov. Má to ale háčik. Už v závere tretej dekády života nám začínajú

prakticky odumierať mozgy. Zmenšuje sa ich objem i hmotnosť. Mozog tým stráca určité funkčné schopnosti.

Ludia žijú dlhšie, no získané roky často znamenajú zvýšené riziko mentálnych a všeobecne neurodegeneratívnych porúch. Toto riziko sa našťastie dá minimalizovať.

Členovia tímu vyšli zo svojich skorších výsledkov, ktoré preukázali, že u meditujúcich ľudí sa menej vyskytuje úbytok bielej mozgovej hmoty (spoje medzi neurónmi) s vekom. Nové pokusy teraz preukázali, že sa to týka aj sivej mozgovej hmoty (samotných neurónov). Spomenutí vedci sa preto v kontexte potenciálnych prínosov meditácie zamerali na hľadanie súvislosti medzi vekom a sivou hmotou. Porovnali 50 dlhodobu meditujúcich ľudí s 50 inými, ktorí nikdy nemeditovali. V oboch skupinách zistili úbytok sivej hmoty s vekom. To sa predpokladalo. Prekvapil jej výrazne menší úbytok u meditujúcich.

„Očakávali sme skôr malé a špecifické účinky v niektorých oblastiach mozgu, ktoré minulé výskumy spojili s meditovaním. V skutočnosti sme pozorovali rozšírený vplyv meditácie, zahŕňajúci oblasti po celom mozgu,“ povedal člen tímu Florian Kurth z UCLA.

Nastupujúce starnutie populačne silných ročníkov z obdobia po 2. svetovej vojne zvyšuje potrebu minimalizovať zníženie kvality života u seniorov. „Veľa výskumov sa venovalo odhaleniu rizikových faktorov mentálnych chorôb a neurodegeneratívneho úpadku. Pomerne málo ale posilňovaniu zdravia mozgu,“ povedala Eileen Ludersová.

Každú skupinu tvorilo 28 mužov a 22 žien vo veku 24 až 77 rokov. Meditujúci sa touto činnosťou zaoberali 4 až 46 rokov, priemerne 20 rokov. Vedci všetkým účastníkom výskumu s vysokým rozlíšením skenovali mozgy zobrazovaním pomocou magnetickej rezonancie.

Zistený kladný vplyv meditácie na zachovanie sivej hmoty vo vyššom veku je mimoriadne sugestívny. Podľa vedcov ale nemožno zabúdať na možný vplyv ďalších faktorov, ako sú zvolený životný štýl, špecifické znaky osobnosti a genetické mozgové rozdiely.

Členovia tímu uverejnili tieto poznatky predbežne online v časopise *Frontiers of Psychology*.³

³ Príspevok bol pôvodne publikovaný tu: <http://www.aktuality.sk/clanok/270067/meditacia-spomaluje-ubytok-sivej-hmoty-v-mozgu/> (9. 2. 2015).

Praktický návod ako systematicky postupovať pri meditácii možno nájsť napr. tu: Meditácia sebaspytovaním. Diely 1 – 8. In MAHÉŠVARÁNANDA, Paramhans svámi. *Systém Jóga v dennom živote*. Praha: Mladá fronta, 2006 (2. vydanie), s. 325 – 349.

LABANC, Peter. **Vývoj šľachty na Spiši do začiatku 14. storočia**. Trnava; Kraków 2013, 155 s.

Hoci na Slovensku dlhodobo vznikajú kvalitné práce popisujúce príbuzenské vzťahy v období novoveku či nedávnej minulosti, nepomerne menej autorov prispieva k odhaľovaniu ro-

dinných a rodových väzieb v stredoveku. Je to však pochopiteľné. Výskum v predmatričnom období výrazne sťažuje absencia a torzovitost prameňov. Od bádateľa sa žiada schopnosť čítať, analyzovať a interpretovať paleograficky často náročné texty. Aby mohol rekonštruovať príbuzenské väzby aspoň najvýznamnejších rodov, musí tiež primerane poznať históriu regiónu, v ktorom pôsobili. Pritom rekonštruovať „len“ príbuzenské vzťahy a „pohyby“ členov rodov v regióne (čo v 12. či 13. storočí vôbec nie je málo!) nestačí. Je potrebné sledovať aj ich vzťahy k panovníkovi, jeho dvoru, k najvyšším krajským či cirkevným predstaviteľom. Len vtedy sa možno priblížiť k pochopeniu ich zástoja v dejinách regiónu či celej krajiny.

Historik Peter Labanc, je slovenskej historickej obci známy ako bádateľ, ktorý sa venuje v prvom rade výskumu stredovekých dejín Spiša. Svoj záujem pretavil do množstva publikovaných štúdií o dejinách šľachty a cirkevných dejinách tohto významného pohraničného regiónu Uhorska. Spomeňme jeho monografiu *Spišskí prepo-*

šti do roku 1405 (Trnava – Kraków 2011) – má blízky vzťah aj k anotovanej práci. Obe diela majú spoločného menovateľa: vychádzajú predovšetkým z vlastného výskumu, založeného na precíznej heuristike a znalosti písomných prameňov (najmä listín). Ich využitie umožnilo autorovi rekonštruovať nielen doposiaľ neznáme historické súvislosti či genealogické väzby, ale vo viacerých prípadoch tiež reinterpretovať a korigovať závery starších autorov.

Monografia *Vývoj šľachty na Spiši* je rozdelená do troch základných častí. V prvej autor venuje pozornosť vyššej šľachte, najmä trom najvýznamnejším rodom – pánom z Lomnice, zo Spišského Hrhova a zo Švábovíc a pánom z Markušoviec, rekonštrukcii ich príbuzenských väzieb v úzkom vzťahu k vývoju ich majetkových pomerov. Tie vo výraznej miere záviseli od schopností konkrétnych predstaviteľov rodu „čítať“ politickú situáciu a orientovať sa v spleťoch, často nadregionálnych mocenských „hrách“.

Je vzrušujúce sledovať, ako sa napríklad dvaja predstavitelia lomnických pánov, bratia Rikolf a Kokoš, snažili manévrovať v chaotických pomeroch prvého desaťročia 14. storočia. Vedení obozretnou snahou eliminovať riziká sa každý z nich obracia vo svojich záležitostiach na iného záujemcu o kráľovskú korunu, až sa napokon pridajú na stranu Karola Róberta, čo im v konečnom dôsledku prinesie nemalé benefity. Je tiež pozoruhodné vidieť, ako sa vykonávaním diplomatických úloh v službách panovníkov rozširovali majetkové domény pánov z Hrhova a ako sa postupne zaradili medzi krajskú šľachtu.

Z hľadiska výskumu cirkevných dejín je zase zaujímavé sledovať pánov z Markušoviec v ich snahách uzurpovať pre svojich príbuzných kľúčový cirkevný post na Spiši, ktorým bola hodnosť spišského prepošta, ale i to, ako sa vlastnou nešťastnou politikou dostali do tábora prívržencov Matúša Čáka, čím sa pripravili o priazeň víťazného Karola Róberta.

V ďalších dvoch kapitolách sa autor venuje rekonštrukcii stredných a najnižších vrstiev šľachty na Spiši, ich príbuzenských vzťahov, majetkových pomerov a participácii na – v tomto prípade častejšie lokálnej – svetskej či cirkevnej moci. Osobitne si všíma rody, ktorých predstavitelia pôsobili v hodnosti spišského prepošta. Zvláštnu pozornosť venuje postave prepošta (neskôr biskupa *ad personam*) Jakuba. Tento blízky spolupracovník ostrihomského arcibiskupa Vladimíra a dôležitý prívrženec panovníckej moci patril nepochybne medzi najvplyvnejšie osobnosti na Spiši koncom 13. storočia. P. Labanc sa ním zaoberal už vo viacerých predchádzajúcich štúdiách a podarilo sa mu dopátrať k viacerým zaujímavým poznatkom, napr. čiastočne rekonštruovať príbuzenské vzťahy v rámci jeho rodu, načrtnúť tézy o jeho pôvode.

Záverečná kapitola je venovaná spoločenskej situácii na Spiši v sledovanom období. Autor zhŕňa poznatky o pôvode jednotlivých rodov (mnohé z nich prišli na Spiš v rámci jeho osídľovania nemeckým elementom, napr. ako saskí hostia), ich pôsobení vo vzťahu k mocenským a cirkevným centrami regiónu, tiež k politickým záujmom kráľovského dvora.

Možno s potešením konštatovať, že autor v maximálnej miere využil tak pu-

blikovaný, ako i doposiaľ nepublikovaný a z tohto dôvodu často i nevyužitý pramenný materiál. To mu umožnilo vytvoriť prenikavú sondu do rodinných i spoločenských pomerov v 13. a na začiatku 14. storočia. Ako sám uvádza, prácu nemožno vnímať ako uzavretú – nové objavy môžu priniesť nové spresnenia či osvetlenie ďalších súvislostí. V každom prípade však možno autorovi gratulovať. Ostáva veriť, že v dohľadnej dobe uzrie svetlo sveta pokračovanie tohto diela, ktoré nám umožní sledovať osudy zmienených rodov aj v ďalších storočiach.

Miroslav Glejtek

MAREK, Miloš. **Archivum Familiae Majtění. Stredoveké dejiny rodiny Majtěníovcov a listiny z jej archívu. Fontes rerum Slovacarum III.** Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014. 657 s. ISBN 978-83-7490-672-2

Katedra histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave v rámci svojho špecializovaného oddelenia (Inštitút pre výskum prameňov k slovenským dejinám) pripravila ďalší (už tre-

tí) zväzok edície historických prameňov a monografií v rámci edičného radu Fontes rerum Slovacarum. V tomto prípade ide o stredoveké dejiny dôležitého šľachtického rodu Majtěníovcov (Motešických), ktoré sú súčasne ilustrované aj rodovým diplomatárom. Autorom monografie je Miloš Marek, docent slovenských dejín na uve-

Majténiovci, podľa autorovho zariadenia, patrili medzi starobylú šľachtu na našom území a spoločensky sa radili medzi akúsi strednú vrstvu uhorskej šľachty (podobne ako Forgáčovci, Oponickovci či Cobarovci). Ich pôvod tkvie v starobyľom rozrode slovenského rodu Diviackovcov, ktorého jedna z vetiev sa usadila už začiatkom 13. storočia na území Trenčianskej župy v Motešiciach, odkiaľ pochádzal aj rodový prídomek (predikát), v 15. storočí používaný prevažne v maďarskej podobe. Od roku 1434 sa však hlavným rodovým sídlom stal hrad Sivý Kameň, ktorý sa potom stáva ďalším predikátom rodu v podobe Keselókkő. Neskôr sa však členovia rodu presunuli do Novák, ktoré sa stali ich ďalším novým predikátom. Rod sa v jednej zo svojich vetiev usídlil aj v Zavaře a pre toto príbuzenstvo sa názov dediny stal ich rodovým šľachtickým prídomkom.

Všetky tieto zmeny odrážajú postupný vývoj rodu, jeho rozrastanie sa do ďalších vetiev, spoločenský vzostup a aj ambície jednotlivých členov rodu. Z hľadiska spoločenského pôsobenia zastávali zväčša vyššie župné funkcie (podžupani) v Trenčianskej a Nitrianskej župe, prípadne boli kastelánmi na hradoch Bojnice, Čachtice, Sklabiňa a Nitra. Niektorých členov rodu nachádzame aj v službách cirkvi a osobitne aj ako opátov benediktínskeho kláštora na Zobore alebo prepošta Turčianskeho konventu.

To svedčí o tom, že rod sa usiloval o pestovanie istej miery vzdelanosti. Napríklad Uriel Majtění, turčiansky prepoš, získal nepochybne až univerzitné vzdelanie a patrili medzi významné a vzdelané osobnosti svojej doby. No aj ostatní jeho príbuzní dosahovali pomerne dô-

tojnú vzdelanostnú úroveň, pričom, ako dokazuje publikovaný archívny materiál, okrem latinčiny a maďarčiny, komunikovali medzi sebou im najprírodzenejšou rečou – slovenčinou. To je cenný poznatok z hľadiska výskumu domácej, slovenskej šľachty.

Monografia Miloša Mareka pozostáva z dvoch častí. Tou prvou sú podrobné dejiny rodu, vypracované na základe dôsledného štúdia historických prameňov. Doteraz ide o najpodrobnejšie spracovanie vývoja tohto rodu. Druhou časťou je rodový diplomatár Majténiovcov, presnejšie stredoveká časť rodových písomností. Tá sa začiatkom 30. rokov 20. storočia starostlivosťou múzejníka Józsefa Erneya dostala najskôr do Maďarského národného múzea v Budapešti. Po vytvorení zbierky stredovekých uhorských listín v Maďarskom krajinškom archíve v Budapešti a zlúčení archívneho oddelenia Múzea s týmto archívom v roku 1934 prešli napokon majténiovské písomnosti pod kuratelou centrálného maďarského archívu. Dnes ich treba hľadať nielen v zbierke stredovekých, ale aj novovekých písomností a v tzv. P sekcii krajinšského archívu, ktorá obsahuje rodové archívy; ide celkom o 4,60 bežných metrov archívnych materiálov z rokov 1527 – 1902.

Stredoveké písomnosti Majténiovcov obsahujú 192 diplomatických jednotiek, z toho 166 originálov a 26 odpisov (jednoduchých aj overených). Listiny však obsahujú početné inzerty a tiež mnohé zmienky o diplomatických jednotlivinách a tak publikovaný diplomatár napokon obsahuje celkom až 415 diplomatických jednotiek. Z ďalšej štatistiky možno ešte uviesť, že až 360 (teda 87 %) z nich sú ineditami, teda doteraz nepublikovanými

dokumentmi, čo dodáva celej edícii veľký význam. Najstaršou publikovanou diplomatickou jednotkou je listina z 12. augusta 1324 uhorského kráľa Karola I. Róberta a najmladšou listina z 30. apríla 1526, ktorú vydavateľom bol posledný stredoveký uhorský panovník Ľudovít II.

Edícia obsahuje aj veľmi podrobne vypracovaný menný a miestny register a celkovo svojou úrovňou predstavuje veľmi kvalitné spracovanie nielen dejín, ale tiež jeho diplomatickej produkcie.

Vladimír Rábik

RÁBIK, Vladimír. *Trnavas/Tyrnaus Mittelalterliche Stadtbücher*. Kraków/Krakau 2013, 193 s.

V predloženej publikácii Vladimír Rábik, významný slovenský medievista, publikuje účtovnú knihu trnavskej farnosti (farskú knihu, *Liber beneficiorum*) z rokov 1481 – 1545. Popri jeho bohato komentovanej edícii mestskej knihy Trnavy z rokov 1394 – 1530, ktorá patrí medzi najstaršie i najvyspelejšie svojho druhu na Slovensku (treba upozorniť, že v tomto prípade ide o druhú kompletnú edíciu najstaršej mestskej knihy na Slovensku), a edícii mestskej knihy príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša z rokov 1495 – 1543 ide o jeho tretí edičný počín k stredovekým dejinám Trnavy, nášho „papierovo“ najstaršieho mesta.

V úvodnej časti edície autor prináša základný pohľad na všetky tri zachované úradné knihy, ktoré typologicky patria medzi účtovné evidencie príjmov a výdavkov. Počiatky vedenia farských účtovných kníh Trnavy súvisia s patronátskym právom, ktoré bolo definované už jej samotným mestským privilegiom z roku 1238. Knihu

farských účtov založil v roku 1481 farár Václav, ktorý pochádzal z Brna (mestským farárom sa stal v roku 1470). Rozhodne nebola najstaršou, správcovia farnosti si zjavne viedli takéto knihy už predtým, avšak nezachovali sa.

V edovanej účtovnej knihe možno nájsť hlavne súhrn všetkých finančných príjmov trnavskej farnosti sv. Mikuláša, ktoré farár Václav prijal od trnavských farníkov, vrátane evidencie ich podľností. V jednotlivých zápisoch (spolu ich je 360) možno nájsť celé spektrum rôzne dôležitých dokladov o organizácii, správe a každodennom živote mestskej komunity Trnavy na konci stredoveku a mimoriadne cenné informácie o jej topografii (i topografii jej blízkeho okolia).

Okrem toho nám tieto na prvý pohľad strohé záznamy poskytujú cenné informácie o jednotlivých obyvateľoch Trnavy a jej okolia, ich etnicite, spoločenskom zaradení a sociálnych väzbách k okoliu, kvôli čomu je táto pramenná edícia mimoriadne zaujímavá aj pre genealógov. Z obdobia stredoveku existuje totiž iba málo podobne komplexných prameňov.

Súčasťou edície sú prehľady „pisárskych rúk“ podieľajúcich sa na písaní farskej účtovnej knihy (celkovo ich autor analyzoval deväť) a archontologický prehľad trnavských farárov a kaplánov do roku 1545. V závere autor ako doplnok pripája urbár trnavskej farnosti v dedinách Dolné Dubové, Ratkovce a majera Keresteš pri Trnave približne z roku 1510, ktorý patrí medzi najstaršie zachované pramene svojho druhu.

Edíciu napokon dopĺňa podrobný miestny, osobný a vecný register, ktorý je užitočnou pomôckou pre vyhľadávanie

genealogických a topografických údajov. Publikácia je autorovým ďalším významným počínom na poli vydávania prameňov k stredovekým slovenským dejinám.

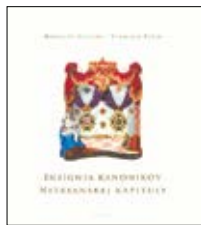
Peter Keresteš

GLEJTEK, Miroslav – RÁBIK, Vladimír.

Insignia kanonikov Nitrianskej

kapituly. Nitra: Gorazd, 2013, 84 s., ISBN 978-80-89481-27-9

Keď v roku 1996 Zdenko G. Alexy vydal monografiu o kanonických insígniách Habsburskej monarchie (*Ehrenzeichen der*

Kapitel in vormals Habsburgischen Ländern. Distinctive Ensigns of Chapters in Formerly Habsburg Dominated Countries. Wien – Köln – Weimar: Böhlau Ver-

lag), zdalo sa, že to je nielen prvá moderná súborná práca o tejto špecifickej problematike, ale vzhľadom na komplexnosť a kvalitu spracovania bude zároveň aj poslednou. Našťastie sme sa mýlili a o tom, že v problematike kanonických insígnií je stále čo objavovať a vysvetľovať, nás presviedča anotovaná kniha. Ide o výsledok odbornej spolupráce dvoch renomovaných autorov (a členov výboru našej spoločnosti), dlhodobo sa zaoberajúcich predovšetkým cirkevnou problematikou.

Samotný text knihy je okrem predhovoru nitrianskeho diecézneho biskupa Mons. Viliama Judáka a autorského úvodu rozdelený do siedmich kapitol. Prvá z nich je venovaná dejinám Nitrianskej kapituly. Autori v nej objasňujú jej význam a miesto nielen v uhorskej cirkevnej správe, ale aj v stredoeurópskom kontexte a zároveň po-

ukazujú na jej úlohy a funkcie v duchovnej správe. Pozornosť však venovali aj jej organizačnej štruktúre.

Nasledujúca kapitola sa zaoberá symbolmi Nitrianskej kapituly a jej členov. Prináša odborný pohľad nielen na pečate kapituly, nitrianskych biskupov, vikariátu nitrianskeho biskupstva a členov kapituly, ale aj na problematiku erbov kapituly, archidiakonátov a niektorých členov kapituly. Autori zároveň upozornili na niektoré významné osobnosti spoločenského, vedeckého a kultúrneho života na Slovensku, ktoré boli členmi Nitrianskej kapituly.

Až v poradí tretia kapitola sa zaoberá samotnou problematikou kanonických insígnií a to objasnením fenoménu kanonických insígnií vo všeobecnosti a následne v Habsburskej monarchii, resp. v Uhorsku, pričom osobitná pozornosť je venovaná insígniám Nitrianskej kapituly.

Nasledujúce štyri kapitoly sa z rôznych uhlov pohľadu zaoberajú kráľovským privilégium z roku 1803, ktorým panovník Nitrianskej kapitule udelil právo používať svoju vlastnú insígniu. Jeho latinský text je publikovaný komplexne, t. j. formou diplomatického prepisu doplneného fotografiami príslušných stránok pergamenovej listiny, ktorá bola vydaná v zošitovej úprave. Za prepisom nasleduje slovenský preklad privilégia a diplomatický a umelecký rozbor vonkajších znakov listiny (forma vydania, rozmery listiny, písacia látka, písmo, pečať, miniatúra a jej rámec, heraldická výzdoba listiny; osobitná časť je venovaná vyobrazeniu samotnej kanonickej dekorácie), ako aj diplomatický rozbor vnútorných znakov listiny. Hoci najmä posledné dve kapitoly sa zaoberajú výsostne špecifickou diplomatickou proble-

matikou a obsahujú prísne vedecký text, sú písané s ohľadom na nepoučeného čitateľa.

Prácu uzatvára súpis veľprepoštov Nitrianskej sídelnej kapituly od obnovenia prepošstva v roku 1779 a jeho povýšenia na veľprepošstvo, zoznam použitých prameňov a literatúry, zoznam ilustrácií a trojjazyčné resumé (anglické, nemecké, talianske). Kniha obsahuje aj rozsiahly poznámkový aparát a je doplnená množstvom kvalitných a dobre čitateľných fotografií, ktoré vhodne ilustrujú jej textovú časť.

Hoci insígniológia neustále zostáva v tieni heraldiky a faleristiky a na Slovensku sa jej nevenuje takmer žiadna odborná pozornosť, anotovaná publikácia okrem insígniológov nepochybne v prvom rade zaujme faleristikov a heraldikov. Napriek tomu, že samotné kanonické insígnie neboli vyznamenaniami vo faleristickom ponímaní (aj keď vydanie privilégia na insígniu bolo pre príslušnú kapitolu veľkou poctou a vyznamenaním), ale mali „iba“ dištinktívny charakter, k faleristike ich približuje fyzická podoba insígnií. Tá doslova kopíruje štandardnú podobu vyznamenaní v podobe radov, ktoré sa vo veľkom počte zakladali práve v období 18. až 19. storočia.

Kvôli uvedenej podobnosti sa aj v prípade kanonických insígnií štandardne používa odborná faleristická terminológia a práve v súvislosti s ňou si dovoľujeme upozorniť na jediný terminologický omyl, na ktorý sme v práci narazili. Ide o nesprávne použitie termínu *agrafa*. Zatiaľ čo *agrafa* a *coulant* (typy ozdobných spôn, ktorými prechádza stuha) používali napríklad kapituly v Tridente, Ostrihome, Brne, Hradci Králové, Olomouci alebo na Slovensku napríklad na Spiši, v Banskej Bystrici,

Trnave či Bratislave, v prípade Nitrianskej kapituly jej insígnia nemá *agrafu*, rovnako ako ju nemá insígnia kapituly v Jágrí, Varadíne, Rožňave alebo v Košiciach. Je to z dôvodu, že *agrafa* a *coulant* musia byť na stuhe voľne pohyblivé a nesmú byť fixne upevnené na samotnom klenote (čiže insígnii alebo kríži) na rozdiel od prevýšenia, ktoré je s ním v permanentnom dotyku. Obidva typy spôn navyše združujú voľné konce stuhy, zatiaľ čo prevýšenie obsahuje iba jednoduchý záves alebo očko na jej upevnenie, a oba konce stuhy ponechávajú voľné. Uvedená chyba, či skôr drobná chybička, však v žiadnom prípade neznižuje skutočne veľmi vysokú informačnú hodnotu publikácie.

Na záver nám zostáva vyjadriť potešenie, ale aj ľútosť. Potešenie z krásnej a užitočnej knihy a zároveň aj ľútosť, že táto skvelá publikácia sa nedostala do bežnej knižnej distribúcie a nedostala tak možnosť osloviť širší okruh záujemcov nielen o problematiku insígniologie, heraldiky, sigilografie, diplomatiky, faleristiky, archontologie či cirkevných dejín, ale aj všetkých milovníkov a priaznivcov histórie vo všeobecnosti.

Igor Graus

25. mezinárodní vexilologický kongres

Poté, čo se předchodzí kongres konal na severoamerickém kontinentu, na jubilejní 25. kongres museli přijet zájemci z celého světa do Evropy. Ve dnech 4. až 10. srpna 2013 jej totiž pořádala Nizozemská vexilologická společnost společně s nadací Vlaggenparade Rotterdam a Vlaggenmuseum Nederland. Bližší destinaci uvítali čeští vexilologové, takže do Rotterdamu dorazila autobusem nebo letadlem pětice.

Slovenští vexilologové opět na této vrcholné akci, která se koná každý druhý rok, nebyli zastoupeni. To však neznamená, že slovenská vexilologie a heraldika nebyla účastníkům kongresu připomenuta. Právě naopak. Hned při slavnostním zahájení kongresu, který se konal na bulváru Boompjes v rotterdamském přístavu, mohli účastníci obdivovat slovenskou státní vlajku na jednom ze stovky stožárů Mezinárodní přehlídky vlajek. Podruhé to bylo při návštěvě Paláce míru v Haagu. Slovenská státní vlajka hrdě vlála před budovou Mezinárodního soudního dvora pro bývalou Jugoslávii jako součást vlajkoslávy členských zemí OSN. Když jsme pak vstoupili do sálu, v němž zasedá Stálý rozhodčí soud, neunikly naší pozornosti skvostná křesla soudců s vyšitými státními znaky. Mezi nimi nechyběl ani slovenský.

Z přednášky autora těchto řádků, který se věnoval historii vlajky Protektorátu Čechy a Morava, se účastníci dozvěděli, že 14. března 1939 vyhlásil slovenský parlament nezávislost Slovenska a že slovenské vyslanectví v Berlíně zaslalo 31. 5. 1939 verbální notu požadující odstranění slovenského znaku z protektorátního znaku. Mnohé zaujal i fakt, že se čeští politici zpočátku snažili zachovat vlajku s klínem a předpokládali, že to nebude vadit slovenské straně, když její vlajka neobsahovala modrý klín. Později navrhovali vlajku se stejným pořadím pruhů jako u slovenské, ale s jinými šífkami.

Zmíněná přednáška byla jednou z mnohých, které podrobně mapovaly důvody vedoucí k přijetí určitého symbolu. Ocenění za nejlepší příspěvek (*The Best Paper Award*) však neputovalo do rukou žádného z jejich autorů, ale k mladému

badateli Artu Néss Proano Gaiborovi z Nizozemské agentury kulturního dědictví. Ten hovořil o skryté historii barviv pou-

žívaných při výrobě praporů v Nizozemí, Anglii, Německu a Itálii.

V průběhu kongresu zasedali zástupci Mezinárodní federace vexilologických společností a schválili přijetí nových členů: Bulharské heraldické a vexilologické společnosti, Portlandské vexilologické společnosti z USA, institutu *Bandiere Storiche* z Itálie a Genealogické společnosti Irska. Na závěrečném banketu bylo šest vexilologů poctěno titulem *Fellow of the Federation*. Mezi nimi i prezident Ukrajinské heraldické společnosti Andrej Hrečylo.

Aleš Brožek

DO JEDENÁSTEHO ROČNÍKA Pátrania po predkoch, populárneho projektu p. dr. Lubomíra Pajtinku pre žiakov základných a stredných škôl, zapojilo sa viac ako 100 škôl a okolo 1500 žiakov zo Slovenska a Srbska. Najlepších koncom školského roka (v júni 2014) prijal minister školstva.

14. CELOSLOVENSKEHO STRETNUTIA KOVÁČIKOVCOV sa zúčastnilo takmer 150 zúčastencov. Konalo sa 5. júla 2014 v Detve. Vo Svrčinovci (na Kysuciach) sa začiatkom mája 2014 zišlo okolo 130 potomkov manželov Krellovcov. V tomto roku uskutočnili sa tiež viaceré ďalšie, prvé rodinné stretnutia – napr. stretnutie potomkov Ignáca Malinovského (1868 – 1936) v Trenčianskych Tepliciach či stretnutie bratrancov a sesterníc Bradáčovcov v obci Rakovnica (na Gemeri).

Stretnutie Malinovských

V SLOVENSKEJ NÁRODNEJ KNIŽNICI 16. júla 2014 v Martine udelili Ceny Jozefa Miloslava Hurbana za biografické diela vydané v roku 2013. Medzi ocenenými bolo aj dielo Zdenka Ďurišku o rode Pálkovcov, vydané našou spoločnosťou.

MÚZEUM BÁBKARSKÝCH KULTÚR A HRAČIEK (pracovisko Slovenské národného múzea na hrade Modrý Kameň) v spolupráci s oblastným výborom Csemadoku vo Veľkom Krtíši pripravilo 18. septembra 2014 druhú medzinárodnú konferenciu o Balašovcoch. Venovaná bola osobnosti protitureckého bojovníka Valentína Balašu.

PÄTDESIATE ROKY 20. storočia priniesli zásadné zmeny v štruktúre a organizácii archívnych inštitúcií – v Českej republike i na Slovensku. Okrúhle výročie – šesťdesiat rokov – od prijatia prvej legislatívnej normy (vládného nariadenia č. 29/1954 Zb.) o archívniectve pripomenuli si slovenskí archivári na dvoch podujatiach, ktoré sa konali v Bratislave. Prvé pripravila 24. septembra 2014 Univerzita Komenského v spolupráci so Spoločnosťou slovenských archivarov, druhé (konferenciu Archívy – Pamäť národa. Šesťdesiat rokov organizovaného slovenského archívniectva) v dňoch 22. a 23. októbra 2014 odbor archívov a registratúr Ministerstva vnútra SR.

SLOVENSÝ NÁRODNÝ ARCHÍV (v spolupráci so Sekciou archívniectva a pomocných vied historických Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied) zorganizoval v dňoch 1. – 3. októbra 2014 v Bratislave vedeckú konferenciu Remeslo má zlaté dno... Cechy, živnosti, manufaktúry a továrne v dejinách Slovenska. Medzi desiatkami príspevkov zazneli i tie, venované prejavom heraldickej kultúry v prostredí cechov, tiež genealógiám remeselníckych a podnikateľských rodín a rodov, ktoré pôsobili na Slovensku.

PO MINULOROČNEJ GENEALOGICKEJ KONFERENCII, ktorú usporiadali priaznivci Cirkvi Ježiša Krista svätých ostatných dní v Uherskom Hradišti, konal sa jej ďalší ročník 4. októbra 2014 v Brne. Prednášajúci priblížili fondy Moravského zemského archívu (kde sa podujatie aj konalo), tiež projekt svetovej bázy genealogických dát FamilySearch.

OSOBNOSTI V ŽIVOTE RODÍN bol názov odbornej konferencie, ktorú naša spoločnosť (v spolupráci s partnerskými inštitúciami – Slovenskou národnou knižnicou – Národným biografickým ústavom a Slovenským národným archívom) usporiadala v dňoch 15. – 16. októbra 2014 v Martine. Tradične sa zúčastnilo vyše sto záujemcov. Snahou bolo poukázať na potrebu – v genealogickom výskume – popri samotných rodinných príslušníkoch a ich vzťahoch skúmať aj osobnosti, ktoré vplývali na životy našich predkov ako isté vzory či autority. Prednášajúci predstavili v tejto úlohe kňazov, učiteľov i iných verejných činiteľov, tiež pramene, ktoré umožňujú sledovať ich pôsobenie u nás (v 19. a 20. storočí). Pohľad spestrili príspevky o úcte k učiteľom a predkom v prostredí dvoch veľkých mimoeurópskych civilizácií – v tradičnej védскеj (indickej) a čínskej spoločnosti. Pozornosť prítomných upútal tiež tematický blok „Ako sa rodí kniha“ s praktickými informáciami od jej tvorcov – knižného grafika, skúsených autorov, odborných pracovníkov vydavateľstva a tlačiarň. 15. októbra poobede konalo sa tiež valné zhromaždenie Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti, ktoré zhodnotilo jej činnosť a načrtlo smerovanie do budúcnosti. Čestnou členkou SGHS

sa prvýkrát stala žena – archivárka a regionálna historička Šarlota Drahošová.

SLOVENSKÁ FALERISTICKÁ SPOLOČNOSŤ (v spolupráci so Slovenským národným múzeom – Historickým múzeom) zorganizovala 25. októbra 2014 štvrtú medzinárodnú faleristickú konferenciu. Konala sa na Bratislavskom hrade. Vystúpili faleristi zo Slovenska, Rakúska, Maďarska a Českej republiky.

MORAVSKÁ GENEALOGICKÁ A HERALDICKÁ SPOLOČNOSŤ zorganizovala 8. novembra 2014 v Brne tradičné stretnutie svojich priaznivcov – Matiné 2014 – na tému Heraldická symbolika právnických osôb. Organizátori zaostrili pozornosť na široký okruh symbolov – symbolov štátov, území, regiónov a nižších administratívnych celkov, ktoré v posledných rokoch prekonávajú prevratné zmeny, takisto vysokých škôl, cechov, spolkov a záujmových združení. Venovali sa tiež aktuálnym výsledkom genealogického, heraldického, sfragistického a vexilologického bádania.

INŠTITÚT HISTÓRIE Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove pripravil 3. decembra 2014 ďalšie odborné stretnutie pre svojich poslucháčov. Venované bolo rodu Stáraiovcov. Zazneli prednášky o ich vzťahu k Michalovciam a žijúcich potomkoch. Niektorí z nich sa zúčastnili slávnostného uvedenia novej publikácie Rod Sztáray a Michalovce, ktoré sa uskutočnilo 31. októbra 2014 v priestoroch Zemplínskeho múzea v Michalovciach.

Spracoval Milan Šišmiš

SPRÁVA O ČINNOSTI SLOVENSKEJ GENEALOGICKO-HERALDICKEJ SPOLOČNOSTI 2012 – 2014

Milan Šišmiš

Milí priatelia, kolegyne a kolegovia,
dovoľte mi predložiť vám správu o pôsobení našej spoločnosti od posledného valného zhromaždenia, ktoré sa konalo 23. 10. 2012, do dnešných dní.¹

Orgány, partneri a spolupracovníci SGHS

Výbor spoločnosti od posledného valného zhromaždenia pôsobil v zložení: PhDr. Radoslav Ragač, PhD., riaditeľ Slovenského národného archívu (predseda), Mgr. Zdenko Ďuriška, riaditeľ Národného biografického ústavu Slovenskej národnej knižnice, a Doc. PhDr. Vladimír Rábik, PhD., vedúci Katedry histórie na Trnavskej univerzite v Trnave (podpredsedovia), Mgr. Milan Šišmiš (tajomník), Ing. Eva Bohdanová (hospodárka), Mgr. Šarlota Drahošová, Doc. PhDr. Frederik Federmayer, PhD., PhDr. Igor Graus, PhD., PhDr. Peter Keresteš, PhD., PhDr. Ladislav Vrtel a PhDr. Ing. Miroslav Glejtek, PhD. (členovia). V dozornom výbore pôsobili: PhDr. Oľga Kvasnicová (predsedkyňa), PhDr. Ľubomír Jankovič, CSc. a p. Pavlína Valková (členovia). Výborových schôdzí sa zúčastňovali aj viacerí ďalší naši kolegovia, medzi inými čestný predseda našej spoločnosti p. Prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc., čestný člen a predchádzajúci predseda p. Prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc. Stretávali sme sa v Bratislave v Slovenskom národnom archíve. Na všetkých týchto stretnutiach sme riešili základné otázky fungovania a smerovania našej spoločnosti. Vždy boli veľmi prínosné a plodné.

Stav členskej základne, komunikácia s členmi a partnermi

Členská základňa spoločnosti – oproti minulosti – poklesla (vrcholy – vyše 500 členov – sme zaznamenali v rokoch 2001 a 2008). Členské na rok 2012 uhradilo 236 členov, na rok 2013 196 členov, v súčasnosti evidujeme 153 platiacich členov (po konferencii 164).

Pre porovnanie – tradičná Slovenská historická spoločnosť pri SAV v septembri 2014 evidovala 136 platiacich členov. Z partnerskej Českej genealogickej a heraldickej spoločnosti v Prahe naopak prišla (18. 9. 2014) správa: „Členů přibývá, už máme přes 900 členů.“ Keď sa nám z adresy inej podobnej organizácie Klubu pro českou heraldiku a genealogii (v auguste tohto roku) z Prahy vrátila zásielka, zisťovali sme, prečo. Dostali sme (od kolegov z prvej spomínanej organizácie) odpoveď: „O Klubu

¹ Správa bola prednesená na Valnom zhromaždení Slovenskej genealogicko-heraldickej spoločnosti 15. októbra 2014 v Martine.

pro českou heraldiku a genealogii také nemáme už dlouho zprávu, několik let nemají předsedu, nekonají valné hromady, internetové stránky neaktualizují, takže vlastně už téměř neexistují.“ Spomíname to len na dokreslenie situácie.

Čo z toho vyplýva pre nás? Určite máme (vo všeobecnosti, ako výbor i ako jednotlivci) čo zlepšovať. Budeme sa snažiť, ako najlepšie vieme, aby sme udržali úroveň svojej činnosti a napredovali.

K základným aktivitám

Podujatia. Pred dvoma rokmi (23. – 24. 10. 2012) sme sa stretli na medzinárodnej konferencii *Erbové listiny II*, minulý rok (22. – 23. 10. 2013) na konferencii *Tradičné a netradičné pramene a metódy genealogického, biografického a regionálno-historického výskumu na Slovensku*, kde sme tiež vyhodnotili siedmy ročník súťaže *Najlepšie genealogické práce*. Dnes sa tu stretávajú na ďalšej konferencii *Osobnosti v živote rodín. Vzory a autority, ktoré formovali osudy našich predkov*, 15. – 16. 10. 2014). V organizovaní týchto (už tradičných) podujatí chceme pokračovať.

Edičné aktivity. V roku 2012 sme vydali dve čísla *Genealogicko-heraldického hlasu*, nášho časopisu, zatiaľ posledné dvojčíslo (za rok 2013), ktoré sme distribuovali v lete tohto roku, vyšlo v náklade 400 kusov. V tejto oblasti sme sa dostali do istého sklzu a mierneho útlmu. Sledujeme, že padajú, resp. výrazne znižujú náklady aj veľké, doposiaľ veľmi žiadané periodiká (denníky a týždenníky), to však nemôže byť pre nás obmedzujúce. Napriek zmeneným podmienkam, najmä v tejto oblasti našej činnosti chceme určite, azda najviac pridať.

Z knižných titulov sme v uplynulom období vydali dve, možno povedať, monumentálne diela: v roku 2012 *Magnátske rody v našich dejinách* a nedávno monografiu Z. Ďurišku o rode Pálkovcov (*Pálkovci. Príbeh rodu garbiarskych podnikateľov z Liptova*, 2014).

Do nášho života v oblasti distribúcie literatúry zasiahol krach distribučnej spoločnosti (TK Belimex, resp. TLP media plus), s ktorou sme roky spolupracovali. Spoločnosť sa dostala do konkurzu a v jej skladoch (v Pezinku) ostali na dlhé mesiace uväznené mnohé aj z našich titulov (neboli sme v tom sami, patrili sme medzi skupinu malých distribútorov, azda viac to pocítili veľké, popredné slovenské vydavateľstvá). V tomto roku sme sa k našim publikáciám konečne dostali, nie však v pôvodnom množstve a viaceré boli manipuláciou poškodené. Aj tak sme však radi, že sme záujemcom mohli a môžeme znova ponúkať viaceré dočasne zablokované a žiadané tituly. K najžiadanejším stále patria predovšetkým dva zväzky *Príručky ku genealogickému výskumu na Slovensku a v slovacikálnom zahraničí*.

Sprístupňovanie pramenných informácií. Počas uplynulých rokov sme veľa-krát spomínali projekt *Súpis slovacikálnych erbových listín*. Zrodil sa koncom roka 2005, s vlastnými prácami sme začali v roku 2006. Nikto z nás vtedy netušil, ako

Z posledného stretnutia členov a priaznivcov SGHS v Martine v októbri 2014. Knižný grafik Peter Ďurík rozpráva o svojej práci. Foto: Dana Vojtková

dlho potrvajú. Všetci sme si samozrejme priali, aby sme výsledky mohli verejnosti ponúknuť čo najskôr. Pred časom sme odhadovali, že prvý zväzok diela vydáme koncom roka 2010 alebo začiatkom roka 2011. Na predchádzajúcom valnom zhromaždení (2013) sme verili, že sa tak stane v roku 2013. Nedarilo sa nám však dlho uzavrieť zber základných, podkladových informácií. Trpezlivosť však ruže prináša. Sme preto veľmi radi, že v tejto chvíli vám môžeme – tak trochu aj slávnostne – oznámiť, že zber základných údajov sa nám v posledných týždňoch podarilo už (takmer) ukončiť. Teraz stojíme pred prípravami na publikovanie výsledkov. Veríme, že v dohľadnej dobe celý (doposiaľ 9 rokov trvajúci) projekt úspešne zavŕšime.

Slovenská národná knižnica a naše archívy dlhodobo vytvárajú mohutné zázemie pre bádateľskú činnosť (aj) našich členov i aktivity našej spoločnosti. Dnes, podobne ako naša i celosvetová spoločnosť, prechádzajú obdobím pomerne veľkých zmien. Menia sa vo svojej vnútornej štruktúre, mení sa charakter práce ľudí v nich pôsobiacich aj vzťahy medzi nimi. Podobne ako pred dvomi rokmi môžeme povedať: sme presvedčení, že všetky tieto zmeny prinesú mnoho pozitívneho, že znamenajú začiatok nového, dobrého obdobia – aj v genealogickom a heraldickom výskume na Slovensku. Víťame ich a tešíme sa na ne. A všetkým priaznivcom, a teda aj vám, ďakujeme za podporu.

PREDSTAVITELIA SLOVENSKEJ GENEALOGICKO-HERALDICKEJ SPOLOČNOSTI

Čestní členovia

Čestný predseda: Prof. PhDr. Jozef Novák, DrSc. (Bratislava, Hamuliakovo)

Čestní členovia: Ing. Zdenko G. Alexy (Bratislava)
akad. maliar Ladislav Čisárik ml. (Dunajská Lužná)
Mgr. Šarlota Drahošová (Nitra)
Andrij Hrečylo, PhD. (Lvov, Ukrajina)
Vladimír Markl (Orlová-město, Česká republika)
Prof. PhDr. Attila Pandula, CSc. (Budapešť, Maďarsko)
David H. Scholes (Ottawa, Ontario, Kanada)
Prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc. (Bratislava)
akad. maliar Ján Švec (Bratislava)

Výbor²

Predseda: PhDr. Radoslav Ragač, PhD. (Bratislava)
Podpredsedovia: Mgr. Zdenko Ďuriška (Martin)
Prof. PhDr. Vladimír Rábik, PhD. (Trnava)
Tajomník: Mgr. Milan Šišmiš (Martin)
Hospodárka: Ing. Eva Bohdanová (Kláštor pod Znievom)
Členovia: Mgr. Marcela Domenová, PhD. (Prešov)
Mgr. Šarlota Drahošová (Nitra)
Doc. PhDr. Frederik Federmayer, PhD. (Bratislava)
Doc. PhDr. Ing. Miroslav Glejtek, PhD. (Nitra)
PhDr. Igor Graus, PhD. (Banská Bystrica)
PhDr. Peter Keresteš, PhD. (Nitra)

Dozorný výbor

Predsedníčka: PhDr. Oľga Kvasnicová (Topoľčany)
Členovia: PhDr. Ľubomír Jankovič, CSc. (Martin)
PhDr. Martin Bartoš (Košice)

² Po valnom zhromaždení (15. 10. 2014) a prvej schôdzi výboru SGHS, ktorá sa konala v Bratislave (5. 11. 2014).

Romano i gadžikano nav

Sejdou-li se dva neznámí Romové, zjistí nejprve odkud který pochází. Další otázkou se zjišťuje otec. Otec měl delší životní příležitost, aby vešel ve známost svými skutky, aby „nabyl jméno“. Uvádí se otcovo „romano nav“ – přezdívka, která není nikde zapsaná, ale podle které je znám mezi Romy spíš než svým osobním jménem Gusti nebo Deži, jménem zapsaným v legitimaci. (Někdy ovšem „romano nav“ a „gadžikano nav“ – osobní jméno v legitimaci – může být totožné.) Poté se prověrují ostatní příbuzní a konečně přichází na řadu vlastní „romano nav“. Na závěr a na dotvrzení se uvádí jméno rodové: „pal o dad“ (po otci) a „pal e daj“ (po matce). Příjmení po muži „pal o rom“, to už je další kapitola, v níž se může a nemusí probírat příbuzenstvo manžela.

Kde zůstalo „křestní jméno“ (gadžikano nav) zapsané v legitimaci? V osmnáctém století stanovila Marie Terezie ve svém asimilačním dekretu mimo jiné, že Cikáni musí přijímat křesťanská jména. Rozuměla se tím zejména křestní jména. Romové se hlásili ke křesťanství, aby mohli lépe existovat v mocenské společnosti, a tak dávali při křtu svým dětem jména, jaká znali od svých slovenských nebo maďarských sousedů: Jan, Josef, Marie. Někde byli tak horliví faráři anebo Romové sami, že i rodová jména po otci se zaměňovala za honosná příjmení: Absolon, Daniel. „Gadžikano nav“ se zapsalo do matriky, tím se splnila tehdejší společenská povinnost – a tím se také jméno odložilo. Děťátko bylo nejprve jen „cikno/cikňi“ (malý/malá) nebo „čhavoro/čhajori“ (chlapeček/holčička). Teprve postupně se ukázalo, že je Kali (Černá) nebo Jakhoňa (Okatá), nebo že za sebou ráda tahá červený hrnec a proto se z ní stane Lolí Piri nebo z úcty k dědečkovi bude chlapec Gusti, třebaže v matrice je veden jako Jan. Ještě dnes lomí někteří učitelé rukama: „Jak to, že jí říkají Haňa, když je to Evička? Představte si, u nich v rodině mají dvě Jolanky! Dvě vlastní sestry Jolanky! Ve skutečnosti je jedna Jolanka Gonaňa a druhá Jolanka Ula po své nejhodnější tetičce – a dvě Jolanky jsou jen formální zápisy v matrice. Chyba úředníka, že si nevšiml a zapsal stejné osobní jméno u dvou sester. Teprve v současné době, kdy se rozhojňují kontakty mezi Romy a ostatním obyvatelstvem a Romové se integrují do ostatní společnosti, přichází „gadžikano nav“ k většímu uplatnění. Alespoň v tom smyslu, že si je matka pamatuje a dovede je užívat v adekvátních situacích.

Proč je důležité rodové jméno pal o dad, případně pal e daj?

„Jakmile řekneš Mirga, Cina, Demeter, Kanči“, vypráví Terka Fabiánová, „hned víš, kteří z nich byli „lavutarika Roma“ (hudebníci), kteří žili „pal e chartiko buti“ (z kovářské práce), kdo byli jen „butakere Roma“ (nádenníci, námezdní dělníci). Maminka mi od malička říkala: „Holka, z toho a z toho rodu (fajta) si mužského neber, kdyby z něj zlato kapalo. Kurinové jsou sice dobří hudebníci, ale jsou to slaboši, každý je přepere. A taky jsou slabí na plíce, brzy umírají, co potom sirotci? Rod Demetrů to už je jiná! To jsou proslavení kováři, někteří jejich mužští umějí

dokonce číst a psát, jsou na všechno šikovní i na milování. Ale pozor, mají hodně milenek a jejich chlapi své ženské nešetří. A taky se bijou.“ Některé rody, nebudu je jmenovat, abych jim „nepodtrhla úctu“ (činel tele pativ), musely jíst koně, psy a to byly „dubki“. I to se pozná podle vesnice odkud pochází a podle rodového jména. Dubki byli v opovržení, nikdo se s nimi nechtěl bavit. Proto, když potkáte někoho z nich, řekne vám třeba jen, že je od Kežmarku; má strach, abyste to na něm nepoznali, kdyby jmenoval i vesnici. Ale to máte mezi všema lidma na světě: jednou sebou lidi navzájem opovrhují, protože každý z nich věří něčemu jinému, jindy pro barvu pleti. U Romů byla tahle přehrada naznačena jménem pal o dad. Člověk nesl hanbu svých příbuzných, I když sám za nic nemohl. Naopak, když byl někdo „lačho lavutaris“ – výborný hudebník, bylo jeho jméno něco jako odznak dobré kvality pro celý rod.

(Milena Hübschmannová: Jste z rodu antilop, pane Mirgo. In Nový Orient /Praha: Akademie/, 1978, roč. 33, č. 9, s. 276)

O původu Romův

Evropští Romové jsou údajně potomky indické kasty dalitů, kteří představují nejnižší stupeň stavovsko-kastovní hierarchie v Indii. Z indického subkontinentu odešli před 1000 lety. Ukazuje to nová genetická studie, o níž informoval deník The Daily Telegraph. Romové již dlouhou dobu spekulují o svém indickém původu, přičemž poukazují mimo jiné na slova ze sanskrtu v jejich jazyce a na fotografie předků tmavší pleti v asijsky vyhlížejícím oblečení. Toto přesvědčení podpořily již i některé předchozí vědecké studie.

Nový výzkum vedený akademiky z Indie a z Estonska indický původ Romů potvrzuje a upřesňuje lokalitu a sociální prostředí, z nichž Romové údajně vzešli.

Autoři studie, zveřejněné tento měsíc v časopise Nature, porovnávali vzorky DNA romských mužů z Evropy se vzorky tisíců Indů z celého subkontinentu. Porovnáno bylo celkem přes 10 000 exemplářů, mimo jiné od příslušníků 214 různých indických etnických skupin.

Největší podobnost byla shledána u vzorků ze severozápadní Indie, a to v oblastech obývaných nejnižší kastou dalitů či nedotknutelných, kteří byli v tradičním kastovním systému hinduistické společnosti, jež už řadu let v Indii oficiálně nepatří, ale mnohde silně přetrvává, považováni za nečisté.

Autoři výzkumu jsou přesvědčeni, že předci dnešních evropských Romů zahájili svou pouť na západ, aby bojovali ve válkách na území dnešního Paňdžábu v letech 1001 až 1026 na základě slibu povýšení do vyšší kasty. Později zřejmě uprchli před pádem hinduistických říší v dnešním Pákistánu.

Jejich exodus do severní Afriky a Evropy naznačuje, že byli možná jedněmi z prvních uprchlíků před islámem pronikajícím na indický subkontinent.

(Romové pocházejí z indické kasty nedotknutelných, tvrdí genetická studie, ČTK, 4. 12. 2012, Dillí, krátené)

Frederik Federmayer a kolektív

MAGNÁTSKE RODY V NAŠICH DEJINÁCH, 1526 – 1948

Najbohatšie a najvplyvnejšie rody hrali dôležitú úlohu v dejinách všetkých – európskych i mimoeurópskych – spoločností. Aristokracia bola aj jednou z hlavných opôr habsburskej monarchie. Publikácia ako jedna z prvých na Slovensku približuje vývoj tejto výnimočnej spoločenskej vrstvy a osudy jej členov.

Pevná väzba, 380 strán, desiatky ilustrácií

Vyšlo v januári 2013

Cena: 25,00 EUR (+ poštovné)

Členovia SGHS majú 10% zľavu

Objednávky

www.genealogy-heraldry.sk/slo/objedna.html

TEL.: 043-245 14 59

FROM THE CONTENTS

Leon Sokolovský: *The lost grants of arms of Turiec and Trenčín counties* 3

When the monograph *Pečate a znaky stolíc na Slovensku* (Seals and symbols of counties in Slovakia, Bratislava 2010) was published, the author did not know whether and where there were the two documents by which the sovereign granted coats of arms to two Upper-Hungarian (Slovak) counties – Turiec and Trenčín counties. He came across the original of the first document (dated 1557) in 2012 in the Slovak National Archives in Bratislava. Meanwhile, the original of the other (dated 1550) has been found (again) in the State Archives in Bytča. The author describes the fortunes, details and – following his experience – draws attention to the need of increased protection of such documents which are priceless in historical and artistic terms.

Peter Keresteš: *Forged grants of arms and their forgers* 13

The general listing of patents of arms which is currently going on in Slovakia revealed several forgeries of these historical documents. In the past such revelations were facilitated by official checks of nobility conducted by noble municipalities in the Kingdom of Hungary from 1723. The author follows the activities of forgers and documents them with the story of the Ilvai family of Telince and Preseľany (in the west of Slovakia), a burgher family whose members managed to “merge” into the Hungarian nobility at the end of the 18th century by forging the patent of arms of their noble namesakes (the Ilvai-Lackovič family of Ilava).

Jan Županič: *Re-ennoblement documents in the light of materials of the Imperial-Royal Home Office nobility archives* 39

The decree of the Imperial-Royal Office dated 1840 enabled thousands of families in the Czech and Austrian countries to restore their forgotten or unused titles of nobility – the so-called re-ennoblement. After 1848 the number of claims grew quickly and “re-ennoblement hysterics” literally broke out in these countries in the 1880s. The author describes the administration process and its products. Following the so-called re-ennoblement affair (revelation of numerous forgeries) re-ennoblements were cancelled and at the beginning of the 20th century several documents returned to the Office were formally invalidated (by crossing through).

Júlia Ragačová: *The Toček family of Kláštor pod Znievom* 49

The Toček family of Kláštor pod Znievom (in the northwest of Slovakia) belongs to young noble families with the Slovak background in linguistic and cultural terms. They were ennobled in 1844 mainly for their trading activities abroad (they traded externally with fabrics, especially in Moldavia and Wallachia, today partly in the territory of Romania). Apparently also that is the reason why in the coat of arms of these “landsmen” from Central Europe there was a sailing ship.

The authors of other contributions (Milan Šišmiš *O tvorbe a životospráve – About creation and diet*, Zdeněk A. Eminger *O slovách – About words*, Susunaga Weeraperuma *O putovaní za tichom – About the quest for silence*) draw attention to the need of a responsible approach to creation in general, including creation of literary, historical and genealogic works. In this connection they also mention means until recently rarely used in the environment of scientific researchers (a more careful choice of diet, use of meditation techniques etc.).

The issue also brings transparent information about activities in the fields of genealogy, heraldry and related disciplines in Slovakia and other countries including the report on the activities of Slovak Genealogical-Heraldic Society in 2012 – 2014.

Translated by Žaneta Mircová

ADRESY AUTOROV

- PhDr. Peter Keresteš, PhD., Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív v Nitre,
Novozámocká 273, 951 12 Ivanka pri Nitre, peter.kerestes@sanr.vs.sk
- PhDr. *Júlia Ragačová*, Ministerstvo vnútra SR, Archív hlavného mesta SR
Bratislavy, Markova 1, P. O. BOX 40, 850 05 Bratislava, julia.ragacova@samb.vs.sk
- Prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc., Univerzita Komenského, Filozofická fakulta,
Katedra archívnictva a pomocných vied historických, Šafárikovo nám. 6,
818 01 Bratislava 16, P. O. Box 1, leonsokolovsky@gmail.com
- Mgr. Milan Šišmiš, Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav,
Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin, milan.sismis@snk.sk
- Prof. PhDr. Jan Županič, Ph. D., Ústav světových dějin Filozofické fakulty
Univerzity Karlovy, nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, Česká republika,
Jan.Zupanic@seznam.cz

SLOVAK GENEALOGICAL-HERALDIC SOCIETY

Member of the International
Confederation of Genealogical
and Heraldic Societies
www.genealogy-heraldry.sk

The Slovak Genealogical-Heraldic Society (established 1991 in Martin) encourages those interested in genealogy, heraldry, and related branches, in particular researchers of the origin of Slovakia related families and persons. For this purpose it gives consultation, organizes scholarly and educational undertakings, publishes semi-annual "Genealogicko-heraldický hlas" and other publications, launches various research projects concerning investigation into sources, and maintains its own library and archives.

MEMBERSHIP

The Society is open to members both from Slovakia and foreign countries. The individual or institutional member will be registered after filling a membership form and paying a membership fee.

MEMBERSHIP FEES

EUR 9,- p.a. (Austria, Hungary, Poland, Ukraine)

EUR 11,- p.a. (other Europe)

EUR 20,- p.a. (outside of Europe)

CONTACT

Slovak Genealogical-Heraldic Society
Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin
Phone: +421-43-245 14 59
E-mail: genealogy@snk.sk

BANK CONNECTION

Recipient: Slovenská genealogicko-heraldická spoločnosť
Address: J. C. Hronského 1, 036 01 Martin
IBAN: SK6302000000000017237362
BIC (Swift code): SUBASKBX
Bank: Všeobecná úverová banka, a. s.
Address: M. R. Štefánika 2, 036 01 Martin

POKYNY PRE PRISPIEVATEĽOV GENEALOGICKO-HERALDICKÉHO HLASU

Genealogicko-heraldický hlas je odbornopopularizačný časopis. Usilujeme o to, aby jednotlivé príspevky mali svoju odbornú úroveň a boli súčasne zrozumiteľné a čitateľsky pritažlivé pre širokú verejnosť. Rozsah odborných štúdií by nemal presiahnuť 10 normalizovaných strán. Pri ostatných typoch príspevkov uprednostňujeme menší rozsah. Oceníme, ak správy o nových publikáciách a uskutočnených podujatiach spracujete čo najstručnejšie. V záujme efektívnej spolupráce pri spracúvaní príspevkov, dodržte, prosím, nasledujúci postup.

- 1) Texty spracujte ako samostatný súbor Wordu.
- 2) Vytvorte základný text (bez tabelácie a obrázkov). Ak chcete, vyznačte v ňom rez písma (kurzíva, tučné, ap.), prípadné indexy a exponenty. Všetky ďalšie úpravy technicky komplikujú prácu s textom v redakcii.
- 3) Na záver príspevku pripíšte svoje meno, presnú adresu (vrátane PSČ, e-mailu a pod.), rodné číslo a vaše bankové spojenie.
- 4) Obrázky, grafy a tabuľky spracujte ako samostatné obrázkové súbory vo formáte TIF alebo JPEG (v rozlíšení 300 dpi) alebo ich pripojte v bežnej forme.
- 5) Ak máte osobitné požiadavky na grafickú úpravu svojho príspevku, vytvorte aj verziu graficky upravenú podľa vašich predstáv.

Podklady nám môžete poslať:

- a) elektronickou poštou na adresu: genealogy@snk.sk
- b) poštou na adresu: SGHS, Nám. J. C. Hronského 1, 036 01 Martin

Ak chcete poskytnuté materiály vrátiť, upozornite nás na to. Nevyžiadané materiály nevraciamy. Príspevky redakčne upravujeme a honorujeme podľa možností SGHS.

*...chcete získať viac informácií?
Navštívte internetové stránky*

<http://www.genealogy-heraldry.sk>

*Dozviete sa z nich to,
čo sa nezmestilo
na stránky tohto časopisu.*

*Nájdete tam
niektoré podrobnosti
o aktuálnom dianí,
užitočné adresy,
zoznamy rodín
i tých,
ktorí skúmajú ich dejiny.*